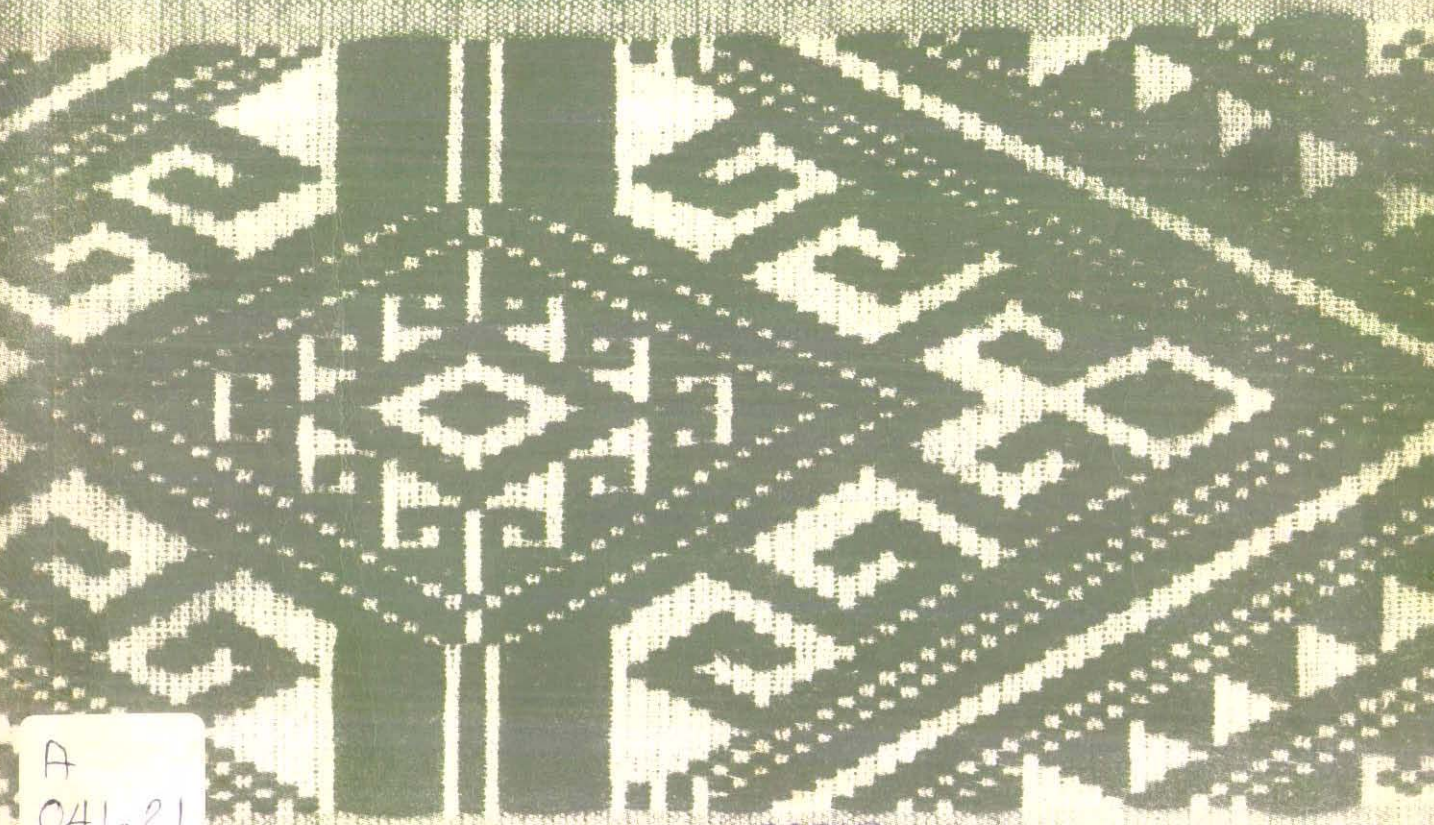

ศิลปวัฒนธรรมไทย

A
041.21
2520

ศิลปวัฒนธรรมไทย

งานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยครั้งที่ ๑

๗๓-๕ ธันวาคม ๒๕๒๐ ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สารบัญ

2	บทนำ
10	ละครนอก
21	เพลงบอก - การละเล่นที่กำลังจะสูญ
27	ศิลปะ ศิลป์ ศิลป
35	ลักษณะ ภาษาอีสาน
40	ประเพณีอีสาน
63	ศูนย์ส่งเสริมภาษา และวัฒนธรรมภาคใต้
66	โครงการศูนย์สโชทัยศึกษา
71	การสืบทอด และการบอ
83	คำบรรยายเกี่ยวกับดนตรีพื้นเมืองภาคเหนือ
91	คำส่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม

ท้ายเล่ม

จะไม่เขียนอะไรบ้างเสียเลยก็ดูกระไรอยู่.....

หนังสือเล่มนี้ จัดทำขึ้นมาอย่างรีบเร่ง เพื่อให้ทันใช้ในงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 1 ซึ่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคามเป็นเจ้าภาพ เนื้อสาระต่างๆ ในเล่มก็เก็บรวบรวมจากข้อเขียนของผู้รู้ทางศิลปวัฒนธรรมไทย ที่คณะผู้จัดทำมีอยู่ข้างๆตัว ก่อนคั้งนั้น เนื้อหาเรื่องราว จึงค่อนข้างจะเป็นศิลปวัฒนธรรมไทยอีสาน

เราเริ่มลงมือวางแผน คิวเนิการนี้เมื่อ 10 วันที่ผ่านมาเอง แต่ก็ด้วงความอนุเคราะห์จากบริษัทห้างร้าน ธนาคาร และโรงพิมพ์ประสาน การพิมพ์ จึงทำให้หนังสือเสร็จทันงานพอดีอย่างน่าอัศจรรย์ คณะผู้จัดทำขอขอบพระคุณ บริษัท ห้างร้าน และธนาคารทั้งหลายที่ให้ความอนุเคราะห์ครั้งนี้เป็นอย่างสูง โดยเฉพาะ โรงพิมพ์ ประสานการพิมพ์ ซึ่งคุณประสาน กำจรเมณกุล และเจ้าหน้าที่ทุกคน ได้ทุ่มแรงใจแรงกาย เพื่องานนี้อย่างเต็มที่

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเวลามีจำกัดดังกล่าวมาข้างต้น ดังนั้นความผิดพลาดทั้งปวงย่อมมีเป็นธรรมดา ซึ่งคณะผู้จัดทำขออ้อมรับทุกประการ และหากหนังสือนี้มีส่วนดีอยู่บ้าง ก็ขออุทิศมอบแด่บรรพบุรุษไทยผู้สร้างสมศิลปวัฒนธรรมไทย อันล้ำค่าไว้แก่ลูกหลานไทยทั้งหมด

.....ครับ จะไม่เขียนอะไรเสียเลยก็ดูกระไรอยู่

คณะกรรมการผู้จัดทำ

๒ ธันวาคม ๒๐

งานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย

3-4 ธันวาคม 2520 ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม

ในวันที่ 3-4 ธันวาคม 2520 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ทั้ง 8 วิทยาเขต ได้แก่วิทยาเขตประสานมิตร ปทุมวัน บางเขน พลศึกษา บางแสน พิษณุโลก สงขลา และ มหาสารคาม ได้ร่วมกันจัดงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยขึ้นที่บริเวณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดงานดังนี้

1. เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายการจัดกิจกรรมภายในมหาวิทยาลัยของทบวงมหาวิทยาลัยในประเด็นที่ว่า ให้ส่งเสริมและปลูกฝังให้นิสิตนักศึกษาเห็นคุณค่าและซาบซึ้งในศิลปวัฒนธรรมไทย ตลอดจนตระหนักในหน้าที่ที่จะต้องเป็นผู้ดูแลรักษาไว้
2. เพื่อให้นิสิตนักศึกษาทุกวิทยาเขตของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนความรู้ในด้านศิลปวัฒนธรรมของแต่ละวิทยาเขต
3. เพื่อเผยแพร่ผลงานด้านศิลปวัฒนธรรมของทุกวิทยาเขตต่อนิสิตนักศึกษา ประชาชน และผู้สนใจ อันจะสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างนิสิต นักศึกษากับประชาชนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

คณะกรรมการที่ปรึกษาในการจัดงาน คือ

1. อธิการบดี และ รองอธิการบดีทุกวิทยาเขต
2. รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต และผู้ช่วยรองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิตทุกวิทยาเขต
3. อาจารย์ฝ่ายศิลปวัฒนธรรมของทุกวิทยาเขต
4. ที่ปรึกษาของชมรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมทุกวิทยาเขต

คณะกรรมการจัดงานและรูปแบบของงาน

งานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ นี้ นับเป็นการจัดครั้งที่ 1 โดยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม เป็นเจ้าภาพในการจัดสถานที่ และมี รองอธิการบดีเป็นประธาน

คณาจารย์ นิสิต และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัย เป็นคณะกรรมการจัดงาน รูปแบบของงาน มีรากฐานมาจากงานดนตรีไทย 8 วิทยาเขต แต่ขยายให้กว้างขึ้นโดยให้มีการบรรเลงดนตรีไทย การแสดงบนเวที โดยการแสดงนั้นจะสะท้อนศิลปวัฒนธรรมของแต่ละภาค มีการจัดนิทรรศการ และขายของที่ระลึกของภาคต่าง ๆ ด้วย

บทนำ

มีผู้กล่าวไว้ว่า “อารยธรรมเป็นสิ่งบดคนมนุษย์ให้ห่างออกจากสัตว์ครึ่งจวาน”
ห่างออกมาทุกที ๆ จนกระทั่งให้สมญาตัวเองว่าเป็น “สัตว์ประเสริฐ” เมื่อเป็นสัตว์
ประเสริฐนาน ๆ เข้า ก็รู้สึกเบื่อหน่าย อยากจะสลัดกรอบอารยธรรมที่วางไว้ผูกมัดตัว
เองว่า จะต้องทำอย่างโน้นอย่างนี้ จึงจะเรียกว่าประเสริฐได้ ไป ๆ มา ๆ มนุษย์
อาจจะถอยหลังเข้าคลองไปยืนเรียงเคียงบ่ากับครึ่งจวานอีกก็ได้ โปรดลองพิจารณา

เมื่อมนุษย์แรกอุบัติขึ้นมาในโลก มนุษย์ก็มีความล่อนจ้อนเช่นเดียวกับสัตว์ มนุษย์
เผ่าพันธุ์แรกของโลกอาจจะมีวิถีดำเนินชีวิตไม่ต่างจากสัตว์มากนัก ที่อยู่อาศัย วิถีหาอาหาร
วิถีกินอาหาร หรือแม้แต่การสืบพันธุ์ ก็เป็นอย่างง่าย ๆ ไม่มีวัสดุอุปกรณ์ หรือเครื่อง
ผ่อนแรงพอที่จะช่วยทำงานให้สะดวกตาย ดังนั้นเวลาส่วนใหญ่จึงหมดไปกับการทำมาหา
เลี้ยงชีพ

ครั้นต่อ ๆ มาอีก มนุษย์พัฒนาตัวเองขึ้นมากมาย จากการนั่งหมอบไม่โยเย
ก็เปลี่ยนมาเป็นนั่งสัตว์ที่อบอุ่นและทนทานขึ้น รู้จักใช้อาวุธในการล่าสัตว์มาเป็นอาหาร
รู้จักปรับปรุงที่อยู่อาศัยให้มั่นคงยิ่งขึ้น เมื่อรู้จักใช้เครื่องผ่อนแรง มนุษย์ก็มีเวลารว่างมาก
ขึ้น มากพอที่จะประดิษฐ์คิดค้นการเล่นต่าง ๆ เพื่อความบันเทิงใจให้สนุกสนาน และ
ถ่มภารกิจอันแสนเหน็ดเหนื่อยมาตลอดวัน ชั้นแรกคงจะเป็นสิ่งที่ทำได้ง่าย ๆ ก่อน เช่น
ล้อมวงชุมนุมกันเล่นนิทาน ต่อมาการเล่นคำพูดธรรมดาก็อาจจะจำยาก จึงพยายามที่จะ
พูดให้คล้องจองเพื่อจำง่ายขึ้น กลายเป็นนิทานกลอน เพื่อให้สนุกและน่าฟังยิ่งขึ้น อาจจะ
เป็นการขับร้อง หรือขับเสภาในเวลาต่อมา จนกระทั่งมีผู้คิดกิริยาอาการประกอบการขับ
ร้องนั้น กลายเป็น ทำทาง การพ่อนรำ ระบำเต้น อย่างใดอย่างหนึ่ง จนในที่สุด
เมื่อคนนิยมชมชอบมากขึ้น อยากดูการแสดงนานขึ้น จึงคิดประดิษฐ์ให้แสดงติดต่อกันเป็น
เรื่องราว กลายเป็น โขน ละครไป

การเล่นต่าง ๆ นี้ แต่ละเผ่าพันธุ์แต่ละชาติก็ย่อมมีเป็นเอกลักษณ์ของตนไป แม้จะเลียนแบบกันบ้างในระหว่างชาติใกล้เคียงกัน แต่ก็ได้ดัดแปลงเพิ่มเติมลักษณะของชาติตนเข้าไปจนสามารถเป็นของตนได้อย่างสบาย อาทิเช่น ต้นเค้าของ นาฏศิลป์ หรือแบบแผน ละครไทยได้มาจากอินเดีย แต่ไทยก็สามารถดัดแปลงปรับปรุงและสอดแทรกความเป็นไทยเข้าไปจนเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยได้อย่างดีเยี่ยม จนบางครั้งดีกว่าต้นตำรับเสียอีก

ชาติต่าง ๆ ในเอเชียเกือบทุกชาติ ต่างก็มีนาฏศิลป์และละครประจำชาติของตน ญี่ปุ่นมี ละครโน ละครหุ่นบุนระกุ ละครคาบูกิ อินเดียซึ่งเป็นแหล่งวัฒนธรรมเก่าแก่ก็มี นาฏกะ มีนาฏศิลป์มากมายแบบ ฟิลิปปีนส์ก็มี ระบายพื้นเมือง และวัฒนธรรมมุสลิมตามหมู่เกาะต่าง ๆ แม้ว่าจะถูกอิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตก เช่น สเปน และอเมริกา ซึ่งตนเองตกอยู่ใต้การปกครองมาก่อนมาผสมผสาน แต่ก็ยังพยายามปรับปรุงให้ลีลาการร่ายรำกลมกลืนกัน จนเป็นที่ตื่นตาตื่นใจของผู้ชมรุ่นใหม่ได้พอสมควร แต่ไม่ถึงกับเป็นศิลปะชั้นสูง (Classical) ได้

สาธารณรัฐอินโดนีเซียก็มี นาฏศิลป์ และดนตรีท้องถิ่นประเภทต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะที่เกาะชวา และ บาหลี ซึ่งมีชาวต่างประเทศเดินทางมาศึกษานาฏศิลป์ และดนตรีที่นี้เป็นจำนวนมาก

สหพันธรัฐมาเลเซีย ก็มีมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ยุคเก่าจนถึงยุคปัจจุบัน และยังคงมีอิทธิพลต่อชาวเมือง คือ หนัง วายัง กุลิต (Wayang Kulit) ซึ่งหมายถึงหนังเช็ดมี 2 ประเภทคือ วายังสยาม (Wayang Siam) และ วายังชวา (Wayang Jawa) มีลักษณะคล้ายหนังตะลุงของไทย ส่วนนาฏศิลป์และดนตรีมีแต่ในระดับชาวบ้าน เช่น ละครม้ายอง (Mak yong) ซึ่งคล้ายลิเกของไทย

ประเทศข้างเคียงกับไทยที่ประสบปัญหาขาดแคลนนาฏศิลป์ชั้นสูง คือ พม่า, ลาว และ สิงคโปร์ แต่สิงคโปร์นั้นขาดแคลนศิลปะประจำชาติยิ่งกว่าประเทศใด เพราะเป็นประเทศที่มุ่งด้านธุรกิจการค้าเป็นส่วนใหญ่ และชาวสิงคโปร์ชั้นนำล้วนแต่ได้รับการศึกษา

แบบตะวันตกและนิยมวัฒนธรรมตะวันตก จึงไม่สู้ แข็งขันที่จะสร้างสรรค์ “เอกลักษณ์” ของชาติตนนัก นอกจากจะส่งนาฏศิลป์และดนตรี หรืออุปรากรจีน เป็นสินค้ามาจากฮ่องกงและไต้หวัน เพื่อชมเป็นคราว ๆ ส่วนพม่าก็พอมีบ้างแต่ก็ไม่สู้ มีคุณภาพและชื่อเสียงนัก ลาวก็มี แต่นาฏศิลป์ลาวส่วนใหญ่เลียนแบบจากนาฏศิลป์ไทย

ประเทศไทยนั้น ถ้าเปรียบเทียบกันแล้ว นาฏศิลป์และละครของไทยก็ยังไม่อยู่ในสภาพที่มั่นคงกว่าหลายประเทศ แต่กระนั้นในปัจจุบันนี้นาฏศิลป์และละครของไทยก็ยังพัฒนาไปอย่างเชื่องช้า อิทธิพลทางศิลปะวัฒนธรรมตะวันตกได้หลั่งไหลเข้ามาในประเทศไทย ในระยะหลัง ๆ ทำให้ชนรุ่นใหม่ไม่มีความผูกพันกับอารยธรรมของบรรพบุรุษ เพราะมิได้สำนึกว่า นั่นคือ ผลผลิตที่ตนจะต้องรับรู้และจรรโลงไว้ด้วย เหตุที่ชนรุ่นใหม่ไม่ชื่นชมส่งเสริมศิลปะวัฒนธรรมไทยก็เพราะระบบการปกครองบ้าง ระบบการเมือง ระบบเศรษฐกิจและสังคมแบบใหม่บ้าง สิ่งเหล่านี้กำหนดค่านิยมของสิ่งต่าง ๆ ในยุคนี้ตามแบบตะวันตกเกือบทั้งสิ้น ดังนั้นจึงขาดช่วงประสานระหว่างชนรุ่นเก่าที่มองเห็นคุณค่าศิลปะวัฒนธรรมไทยกับชนรุ่นใหม่ซึ่งเกิดไม่ทันที่เรียกว่า “ความขาดตอนทางวัฒนธรรม” (Cultural Gap)

เมื่อชาวต่างประเทศกล่าวถึงเมืองไทย สิ่งที่เขาจะรำลึกได้ควบคู่กันไปกับชื่อประเทศ มิใช่ตึกรามบ้านช่องที่ใหญ่โตทางวัตถุ แต่เป็นสิ่งที่เก่าอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่ประเทศเรามีแต่เขาไม่มี นั่นก็คือ รำไทย โขน ละครต่าง ๆ หรือแม้แต่ตัวร่าง โบราณสถาน โบราณวัตถุที่ปรักหักพัง เพราะคนไทยไม่ช่วยกันทำลายมัน ตักเศียรพระพุทธรูปไปขาย เพื่อเห็นแก่เงินเพียงเล็กน้อย หรือไทยกันเองปลูกสร้างที่อยู่อาศัย ครอบม ทัฬห ซากอิฐ แผ่นปูน ซึ่งเต็มไปด้วยลวดลายอันวิจิตร นี้แสดงว่า ไม่ใช่ภัยจากตะวันตกเท่านั้น ที่มาเหยียบย่ำศิลปะวัฒนธรรมอันสูงค่าของเรา แต่ไทยกันเองนี่แหละมีส่วนด้วยอย่างมาก หากไม่ทำลายศิลปะวัฒนธรรมก็อาจจะทำลายน้ำใจให้ศิลปินทอดอย ดังเช่น “ใครฟังดนตรีไทยแล้วเซย” “ละครไทยยืดยาดน่า่วงนอน” หรือ “โขน-ละคร ของคนแก่” ฯลฯ อย่างนี้แล้วใครเล่าจะเป็นผู้รักษาของดีเราไว้ เขาอาจจะพุดตึกในบางครั้ง แต่เป็นการพุดเพื่อทำลาย มิใช่เพื่อก่อเลย เช่นนี้ศิลปินจะเอากำลังใจปรับปรุงงานศิลปะของตนได้อย่างไร

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ได้พยายามปลุกใจให้คนไทย
ตื่นตัว รักชาติ เป็นชาตินิยม โดยการเขียนบทความต่าง ๆ เร่งเร้าอยู่เสมอ ในเรื่องเกี่ยว
กับศิลปะความงามต่าง ๆ พระองค์ก็ตระหนักในความสำคัญเป็นอย่างยิ่งว่า ที่ไทยเรามีศิลปะ
ประจำชาติมากมายทุกแขนงเช่นนี้ ก็เนื่องมาจากความอุดมสมบูรณ์ของประเทศ ความสงบ
สันติและผาสุกในการปกครอง ศิลปินจึงได้ผลิตงานศิลป์อันสูงส่งออกมา แต่ถ้าชาติใดไม่
เป็นดังนี้แล้วคงไม่มีโอกาสอย่างไทยเป็นแน่ ดัง กลอนใน สามัคคีเสวก ว่า

อันชาติ ใดไร้ศานติสุขสงบ

ต้องมีวาระราญรอนหาผ่อนไม่

ณ ชาตินั้นนรชนไม่สนใจ

ในกิจศิลป์วิไลระวาดงาม

แต่ชาติ ใดรุ่งเรืองเมืองสงบ

ว่างการรบรพลดอันล้นหลาม

ย่อมจำนงศิลป์ปาส่างาม

ให้อร่ามเรืองระยับประดับประดา

อีกตอนหนึ่งกล่าวถึงคุณค่าของศิลปกรรมไว้ว่า

อันชาติ ใดไร้ช่างชำนาญศิลป์

เหมือนนารินไร้โฉมบรรโลมสง่า

ใครใครเห็นไม่เป็นที่จำเริญตา

เขาจะพากันเหย้าให้อับอาย

ศิลปกรรมนำใจให้สร้างโตก
 ช่วยบรรเทาทุกข์ในโลกให้เหือดหาย
 จำเรือดาพาใจให้สบาย
 อีกร่างกายก็พลอยสุขสำราญ

อ่านกลอนนี้แล้ว เราจึงช่วยกันภาคภูมิใจที่ไทยมีศิลปกรรมเกือบทุกแขนง ตั้งแต่
 แบบพื้นเมืองของทุกภาค จนถึง **ศิลปะชั้นสูง (Classic)**

ดังได้กล่าวตั้งแต่ตอนต้นว่า “**อารยธรรมเป็นสิ่งบีบบังคับมนุษย์ให้ห่างออกจาก
 ครัวเรือน**” จนกระทั่งได้เป็น อารยชน ที่ห่อหุ้มไปด้วยศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ อันเกิดจาก
 ผลิทธิพลทางมันสมองอันเลิศ ซึ่งสัตว์ทำไม่ได้ สัตว์ยังคง กิน นอน สืบพันธุ์ เพื่อความ
 อยู่รอดของมันตามเดิมไม่มีมันสมองที่จะคิดสร้างสรรค์ศิลปกรรมต่าง ๆ ได้ เมื่อมนุษย์ห่าง
 ออกจากสัตว์ได้ไกลถึงเพียงนี้ถ้าไม่ช่วยกันสร้างสรรค์ศิลปกรรม หรือแม้แต่ช่วยกัน
 จรรโลงรักษาไว้ตามเอกัตภาพ “แต่กลับดูถูกดูหมิ่น **ศิลปะ**” แล้ว ใครเล่าจะเป็นผู้พิทักษ์
 รักษามรดกที่ตกทอดมาจากหยาดเหงื่อแรงงานของบรรพบุรุษ หากไม่มีใครเอาใจใส่ สิ่ง
 ห่อหุ้มและแวดล้อมกายเราที่เรียกว่า **อารยธรรม** นี้ก็จะเสื่อมสูญ เหลือแต่ตัวล่อนจ้อนดู
 ตังแรกอุบัติขึ้นในโลก แล้วเราจะมิกลับไปเท่ากับสัตว์อีกหรือ

อังคาร กัลยาณพงศ์ กวียุคปัจจุบัน กล่าวให้ชัดคิดว่า

ใครดูถูกดูหมิ่นศิลปะ
 อนารยะสุดสกุลสัตว์
 ราวลิงค่างเสื่อสาบกลางป่าขี้ฎ
 ใจมืดจืดกว่าน้าหมึกดำ

เพียงกิน นอน สืบพันธุ์ นนตา
ชื่อว่าสังประเสริฐเลิศลา

หยาบ ยะโส กลักพะ อธรรม
เหยียบย่ำทุกหย่อมหญ้าสาธารณะ

ภพหน้าอย่ามีรูปมนุษย์
จงผูกเกิดในร่างดิรัจฉาน
หน้าคิดคิดกินขี้เลื่อยคลาน
ทรมาณทุกขรอนนรินทร์เอย.

๐ สุนันทา ไสร์จัจ ๐

**การตะเล่่นบางอย่างของภาคต่างๆ
ที่จัดแสดงในงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย**

3-4 ธันวาคม 2520 ณ มศว มหาสารคาม

เอกสาร มศว.

0564

ละครนอก

ละครนอกก็เป็นละครแบบหนึ่งที่อยู่ในพวกละครเร่ ละครนอกนี้เป็นละครที่ตัดแปลงแก้ไขวิวัฒนาการมาจากละครโนรา หรือละครชาตรีแต่โบราณทีเดียว ละครนอก ก็เป็นละครพื้นเมืองทั่วไป แต่คงเรียกละครเฉยๆ จนเมื่อได้เกิดละครนางในขึ้น ราวรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศแห่งกรุงศรีอยุธยา จึงได้บัญญัติชื่อเรียกขึ้น เพื่อให้เห็นความแตกต่างกัน ละครนอกมีความมุ่งหมายที่จะดำเนินเรื่องไปอย่างรวดเร็ว เจือปนด้วยตลกขบขันโลดโผนต่างๆ บางคราวก็ถึงแก่หยาบโลน มีการใช้ถ้อยคำอย่างตลาคเป็นพื้น ศิลปะแห่งการร่ายรำก็ต้องทำท่าทำให้ว่องไวกระฉับกระเฉง

สิ่งสำคัญของตัวผู้แสดงละครนอกนั้น ก็คือ ผู้แสดงจะต้องมีความคล่องแคล่วว่องไวทั้งในการรำ การร้อง และมีปฏิภาณในการพูดชัดเจน เพราะเวลาแสดงตัวละครจะต้องพูดเอง เล่นตลกและบางบท ก็ต้องร้องเองด้วย

เพลงที่ร้องมักเป็นเพลงชั้นเดียว หรือสองชั้น ที่มีจังหวะรวบรัด ดำเนินเรื่องด้วยเพลงร่ายนอกสมัยโบราณ และยังมีเพลงอื่นอีกหลายเพลง เช่น ไอ้โลมนอกไอ้โลมใน ปีนตลิงนอก ปีนตลิงใน จีนขายอ้อย ลิงโลด เขมรปากท่อชั้นเดียว เป็นต้น ละครนอกมีแต่ผู้ชายแสดงล้วนๆ เพลงปี่พาทย์จึงใช้บรรเลงด้วยเสียงที่เรียกว่า “ทางกรวด” หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ทางนอก” อันเป็นเสียงที่ผู้ชายร้องสะตวก ต่อมาเมื่อนิยมใช้ผู้หญิงแสดงละครนอกมากขึ้น ปี่พาทย์จึงเปลี่ยนเสียง สำหรับบรรเลงเพลงประกอบละครนอกลงมาเป็นเสียงที่เรียกว่า “ทางใน” ซึ่งเป็นเสียงของละครใน สืบมาจนบัดนี้

รำรานาเสียงพวงมาลัย

การแสดงชุดนี้ ตัดตอนปรับปรุงมาจาก บทการแสดงละครนอก เรื่องสังข์ทอง

ตอนเลือกคู่ อันเป็นตอนที่นางรจนา ธิดาคนสุดท้ายของท้าวสามลออกมาเลือกคู่ครั้งแรก ออกมาเลือกพร้อมด้วยพี่น้องทั้งหก กับกษัตริย์ร้อยเอ็ดหัวเมือง แต่ไม่ชอบใจใคร ท้าวสามลขัดใจจึงให้เกณฑ์คนมาทั้งเมืองให้เลือกใหม่ โดยไม่เลือกชั้นวรรณะตลอดจนพระสังข์ทองซึ่งปลอมเป็นเงาะ เทียวเล่นอยู่กับเด็กเลี้ยงควายก็ไปพามาให้เลือกครั้งหลังนี้รจนาเพียงแต่อยากดูเงาะเท่านั้นเพราะไม่เคยเห็นมาก่อน แต่ด้วยกุศลเคยเป็นเนื้อคู่กันมา จึงกลใจให้นางรจนาเห็นรูปจริงพระสังข์ทองซึ่งซ่อนอยู่ชั้นใน ก็ต้องใจรัก จึงเสียดวงมัลลย์ให้เจ้าเงาะ

โขนตอนพระรามรบศกัณฐ์ (ยกรบ)

การแสดงชุดนี้ นำมาจากตอนหนึ่งในการแสดงใน เรื่องรามเกียรติ์ แสดงวิธีการรบระหว่าง พระราม และศกัณฐ์จึงมีเนื้อเรื่องย่อต่อไปนี้

เมื่อศกัณฐ์ขับไล่พวกพลวานรกระจัดกระจายไปแล้ว ก็ได้เผชิญหน้ากับพระราม และพระลักษมณ์ ศกัณฐ์จึงท้ารบตัวต่อตัว ซึ่งฝ่ายพระรามก็รับคำท้านั้น ในการรบครั้งนี้ต่างฝ่ายต่างก็รบกันโดยไม่แพ้ชนะ ในที่สุดศกัณฐ์ก็ยกทัพกลับเข้าเมืองพร้อมด้วยกองทัพ

มัจฉา

เวลาบ่าย 4 โมง 40 นาที ไปวัดมหาธาตุ อยู่ฝั่งตะวันออกตรงข้ามกับที่ว่าการมณฑลนครศรีธรรมราช แล้วดูธรรมาสันเทศ ธรรมาสันสวด ดูเรือนแก้ว สิ่งทั้งปวงเหล่านี้ล้วนเป็นของดีอย่างเอก ไม่เคยพบเคยเห็น จะพรรณาก็จะมากความนัก คิดว่าจะพรรณาเวลาอื่น เพราะจะดูอีก ดูวันนี้เป็นการรีบๆ ผ่านๆ แลจดหมายเวลาจะนอน คงจะหายไประยะไปมาก ไม่สมกับของดีในวิหารแล้ว มาดูรูปพระชินราชจำลอง ดีเทียบปกติกับหลวงประสิทธิ์ปฏิมาอยู่จนจวนค่ำ แล้วดูบานประตูมุก ดูพระระเบียงใน ดูวิหารพระชินศรีจำลอง ดูพระมหาธาตุ ดูพระสิทธารถแล้วเลียบไปข้างโบสถ์มาหน้าวิหารพระศาสดา

แล้วมาดูพระเหลือ ลืมไป คูวิหารพระชินศรีแล้วคุณตาป๋วย ได้ไม้สลักหัวนาคจำแลง
ที่จะเป็นหัวบรรณไตรธรรมาคันอันหนึ่ง ได้นาคปักหัวมังกรทำด้วยดินเคลือบอันหนึ่ง
เวลาทุ่ม 1 กลับมาถึงเรือ

พอกินข้าวแล้ว พระยาเทพาบอกว่า มังคละมาแล้ว ลืมเล่าถึงมังคละไป คือ
วันเมื่อพักอยู่ที่ไทรโรงโชน ได้ยินเสียงไกลๆ เป็นกลองตีเป็นเพลง แต่จะสังเกตว่าเป็น
อะไรไม่ได้รุ่งขึ้นกำลังเดินเรือมาตามทาง ได้ยินอีกหนหนึ่ง ที่นี้ไกลเขาเห็นนาคกันอยู่ริมตลิ่ง
แต่ไม่แลเห็นว่าอะไร เพราะพบบังเสีย นึกเอาว่าเกิดเทิง เพราะได้ยินฆ้องแลกลองโครมๆ
แต่ก็ผิดคิดว่าเกิดเทิงเลวอยู่มาก ก็นึกเสียว่าเกิดเทิงบ้านนอกมันคงลักขู้อยู่เอง ครั้นมาจอดที่
วัดสักค้ำน้ำมันได้ยินอีกไกลไกล จึงได้ถามท่านสมภารว่าอะไร ท่านสมภารอธิบายว่าปีพาทย์
ชนิดหนึ่ง เรียกว่ามังคละ พระยาเทพาอยู่ที่นั่นด้วย ก็เลยอธิบายว่าเป็นกลองคล้ายสองหน้า
มีฆ้องมีปี่ ปีพาทย์ชนิดนี้เล่นไม่ว่าการมงคลและการอับมงคล หากันวันกับกันหนึ่ง เป็นเงิน
7 ตำลึง จึงได้ขอให้พระยาเทพาเขาเรียกมาตีให้ฟัง เมื่อเขาจัดมาแล้วเขาจึงมาบอก ได้
ขึ้นไปดูมังคละ ที่แรกตีเพลงนมนานกระตกแป้ง จำไม่ได้ถนัดที่เขามอง เครื่องมังคละนี้
เป็นเครื่องเบญจะศุริยางค์แท้มีกลองเล็กรูปเหมือนเกิดเทิงแต่สั้น ซึ่งหน้าเดียวมีไม้ตี
ยาวๆ ตรงกับ “วาทต” ใบหนึ่ง มีกลองซึ่งสองหน้าเหมือนกลองมลายู เป็นตัวไม้ใบ
หนึ่ง ตรงกับ “วิตต” เป็นตัวไม้ใบหนึ่ง ตรงกับ “อาตตทวิตต” มีไม้ตีตรงตรง
กลองสามใบนี้ ต้องหุ้มผ้าดอกเหลืองไว้แต่หน้า เพราะว่าฝีมือขึ้นแล้วฝีมือทำหุนดูไม่
ได้ แลมีปี่กันหนึ่ง ตัวเป็นทำนองปี่จีน ลั่นเป็นปี่ชวา ตรงกับ “สุสิริ” มีฆ้อง
แขวนราว 3 ใบ เสียงต่างๆ กันตรงกับ “มน” เสียงเพลงนั้นเหมือนกลองมลายู
เข้ากับกลองเล่าโต้้ว ไม่น่าฟัง แปลว่าหนวกหู เพลงปี่ก็ไม่อ่อนหวานเป็นทำนองลูกเล่น
อะไรอันหนึ่ง ฆ้องก็ตีพร้อมกันโครมๆ แปลว่ากึกก้องมากกว่าเพราะ ลองให้ตีดู 2
เพลง หนวกหูเต็มที เลยให้อัฐโละมันไปบ้านแล้วกลับลงมาอน

หมายเหตุ จาก จดหมายระยะทางไปพิษณุโลก พระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา
นริศรานุวัดติวงศ์

เนื้อเพลงมัจฉะ

เพลงที่ 1	เรียกไม้หนึ่ง
เพลงที่ 2	เรียกไม้สอง
เพลงที่ ๓	เรียกไม้สาม
เพลงที่ 4	กบเข่นเขี้ยว
เพลงที่ 5	ลมพัดชายเขา
เพลงที่ 6	เวียนโบสถ์
เพลงที่ 7	นมยานกระทกเบ้ง

มัจฉะรำถัน

กำเนิด

มัจฉะรำถันนี้มีแหล่งกำเนิดที่จังหวัดพิษณุโลก เป็นการแสดงที่เพิ่งปรากฏขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2511 นี้เอง เนื่องจากในปีที่ตำบลหัวหมาก (กรุงเทพมหานคร) ได้มีงานแสดงสินค้านานาชาติขึ้น ทางจังหวัดพิษณุโลกต้องการนำเอาการแสดงที่เป็นพื้นเมืองของจังหวัดไปเผยแพร่ จึงขอความร่วมมือจากวิทยาลัยครูพิบูลสงคราม ให้ช่วยจัดรายการแสดง 1 ชุด ด้วยเหตุนี้เอง อาจารย์อนงค์ นาคสวัสดิ์ ซึ่งเป็นอาจารย์สอนนาฏศิลป์ประจำวิทยาลัยครูพิบูลสงครามจึงได้คิดประดิษฐ์ท่าแสดงพื้นเมืองขึ้น ส่วนเครื่องดนตรีต่าง ๆ นั้นเป็นของเดิมที่ใช้เล่นอยู่ก่อนแล้ว แต่สมัยก่อนนั้นไม่มีการรำเพียงจะมีการรำก็ตอนเมื่ออาจารย์อนงค์ นาคสวัสดิ์ คิดทำรำขึ้นนี้เอง

เรื่องมัจฉะนี้ได้มีกล่าวไว้ในหนังสือเล่มหนึ่งที่ชื่อว่า “เที่ยวเมืองเหนือ” หรือ “เที่ยวเมืองพิษณุโลก” นี้ ผู้เขียนจำไม่ได้แน่นอน ซึ่งได้กล่าวถึงสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เสด็จขึ้นไปทางเหนือโดยทางเรือ และได้ผ่านวัดสะกัสน้ำมนต์ จังหวัดพิษณุโลก ขณะที่ผ่านมาได้ยินเสียงมัจฉะ จึงถามพวกชาวบ้านและให้หามาเล่น เมื่อได้ฟัง

แล้วท่านว่า “ มังกละนี้ ฟังแล้วก็อย่างนั้น ๆ แหละ หนักหูเสียมากกว่า ” สำหรับปัจจุบัน มังกละเป็นที่ชื่นชมแก่ผู้ที่ได้พบเห็นพอสมควร โดยเฉพาะเมื่อมีทำรำ และเต้นประกอบแล้ว เสียงกลองมังกละซึ่งเคยกล่าวว่าจะดังหนักหูกลับเป็นสิ่งที่ช่วยให้บรรยากาศคึกคักเร้าใจ น่าชมเป็นที่สุดแต่ก็ไม่สามารถหาชมได้ง่ายนัก

เครื่องดนตรี

1. **กลองมังกละ** มีลักษณะคล้ายกลองยาว แต่มีขนาดเล็กกว่า กลองมังกละนี้มีขนาดยาวประมาณ 1 ฟุต ใช้ไม้เล็ก ๆ 2 อัน สำหรับตีทำให้เกิดเสียงดังโครก ๆ เสียงกลองมังกละจะดังเด่นชัดกว่าเสียงดนตรีชนิดอื่นทั้งหมดในวงมังกละ ผู้เล่นกลองนี้จะต้องมีความชำนาญในการตี จะตีให้เป็นจังหวะอย่างไรก็ได้ นับเป็นเครื่องดนตรีชิ้นเอกในวงมังกละ

2. **กลองสองหน้า** ใช้ตีประกอบทำให้เกิดความครึกครื้นยิ่งขึ้น มีลักษณะเหมือนกลองแขกแต่ขนาดใหญ่กว่า ใช้ไม้ยาวประมาณ 1 คืบ ประกอบในการตีกลองด้วย คือผู้ตีกลองจะใช้หัวหัวแม่มือ และนิ้วชี้จับไม้ไว้ และใช้ฝ่ามือพร้อมกับนิ้วที่เหลือตีกลอง ไม้นี้จะเคาะตามไปด้วย ทำให้เกิดเสียงหนักเบา

3. **ฆ้อง** ใช้ตีประกอบโดยตีให้จังหวะลงพอดีกับจังหวะของกลองมังกละ และกลองสองหน้า

4. **ปี่** ช่วยเสริมให้วงมังกละสนุกสนานครึกครื้นขึ้น จะเป่าเป็นเพลงอะไรก็ได้

5. **ฉิ่ง-ฉาบ** ใช้ประกอบเป็นจังหวะเช่นกัน

อาจารย์ณรงค์ นาคสวัสดิ์ ได้พบเรื่องราวของมังกละเช่นนี้แล้ว และจินตนาการเอาจากความประพุดติของหนุ่มสาวสมัยก่อน จึงเกิดแรงบันดาลใจให้ประดิษฐ์คิดค้นทำรำประกอบดนตรีมังกละขึ้น ซึ่งแต่เดิมมังกละนี้ไม่มีการรำประกอบ เป็นดนตรีที่ใช้เล่นในงานเทศกาล เช่น ทำบุญบวชพระ สงกรานต์ เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันงานเช่นนี้ จะมีการเล่นกลองยาวแทน ในสมัยก่อนการพบปะกันระหว่างหนุ่มสาว จะพบกันได้ก็ต่อเมื่อมีงานเทศกาล หรืองานทำบุญ มีศาสนาเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งไม่ให้หนุ่มสาวประพุดติเลยกรอบ

ประเพณีอันดีงามแม้จะมีการเกี้ยวพาราสีกันเป็นที่สนุกสนาน ทั้งชายและหญิงจะไปเที่ยวกันเป็นหมู่ ก็ยังอยู่ในสายตาของสังคม ไม่น่าเกลียดเช่นปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้อาจารย์ณรงค์ นาคสวัสดิ์ ได้นำมาเรียบเรียงให้เป็นทำร่าอย่างมีศิลปะ และเป็นการสะท้อนภาพของสังคมหนุ่มสาวสมัยก่อนได้เป็นอย่างดี ท้าว่าแต่ละท่ามีความสวยงามสนุกสนานและยังสอดแทรกคติสอนใจให้ผู้ชมได้ติดตามไปด้วย

ท้าว

เริ่มต้นโดยฝ่ายหญิงเดินเก็บดอกไม้ ถือช่อดอกไม้ตามกันเป็นหมู่ ๆ และมีฝ่ายชายเดินตามพลางเฝ้าช่อดอกไม้ในมือของหญิงสาวนั้นด้วย ทั้งหมัดจะรำกันอย่างสวยงาม ฝ่ายหญิงไม่ยอมให้ดอกไม้แก่ฝ่ายชาย ทำให้เห็นว่าหญิงนั้นต้องสงวนท่าทีของความเป็นหญิงไว้ไม่ใ้ง่าย เมื่อฝ่ายชายขอไม่ได้ก็แย่งชิงดอกไม้ในมือของฝ่ายหญิงไปทันที หญิงก็พยายามแย่งคืน ชายก็จะทำท่าหลอกล้อ แหย่เย้า อย่างสนุกสนาน เมื่อหญิงแย่งไม่ได้จึงเข้าร่วมปรึกษากันมีท่าประกอบที่สวยงาม ชายก็รีบชวนพรรคพวกเข้าวงปรึกษากันบ้างหาวิธีเกี้ยวหญิงและขอความรักจากหญิงให้ได้ ในกลุ่มของฝ่ายชายนั้นเมื่อใครคิดวิธีใดได้ก็จะออกแสดงทำนั้น สอนให้เพื่อน ๆ ทราบแล้วก็ชวนกันไปทำทำนั้น

ท่าที่ 1 ชายจะออกมาในลีลา **เจ้าชู้ไก่แจ้** ขยับชาติปีก (ตีแขนตนเอง) ให้เข้ากับจังหวะทำนองเพลงมั่งคละ มือก็พยายามที่จะไขว่คว้าเซียงคางหญิง หญิงก็กระบิดกระบวนปิดป้องได้อย่างสวยงาม ขณะที่กลุ่มนี้ออกมาเกี้ยวกัน คนที่เหลือ ต่างฝ่ายต่างก็จับกลุ่มกันเองและส่งเสียงเชียร์พรรคพวกของตัวเองพูดจากระแทกกระทั้นฝ่ายตรงข้ามตลอดเวลา ผลที่สุด การเกี้ยวโดยวิธีเจ้าชู้ไก่แจ้ไม่บังเกิดผล ฝ่ายชายจึงเดินคอคอกกลับไปหาพรรคพวก หญิงก็ส่งเสียงทำท่าเยาะเย้ยให้ชายได้รับความอับอาย ท่าเจ้าชู้ไก่แจ้มีคติสอนชายให้ทราบว่า การที่จะเกี้ยวหญิงนั้นถ้าหากทำกรุ่มกริม หลุกหลิกเกินไปหญิงก็จะไม่ชอบ แล้วทั้งสองฝ่ายก็แยกย้ายกันไปยังกลุ่มของตนเองปรึกษาเปลี่ยนวิธีการใหม่ต่อไป โดยฝ่ายชายตกลงกันว่า จะทำอย่างไรดี

ท่าที่ 2. ท่าบ่อ ซึ่งเป็นท่าร่ำที่อ่อนช้อย อ่อนน้อม หมายถึงให้หญิงเห็นใจ มีการรำบ่อไปมาวนรอบตัวหญิง พยายามมองหน้า สบตาเพื่อจะฝากรัก แต่หญิงก็ทำเป็น ลอยหน้าไม่สนใจ ชายเห็นดังนั้นก็ลงทุน ก้มลงกราบแทบเท้าหญิงทันที แต่วิธีนี้หญิงไม่ ใจอ่อน ชายก็เลยต้องคอตกกลับไปเช่นเคย วิธีนี้สอนให้รู้ว่า หญิงไม่ชอบชายที่ "อ่อน" ให้ตนจนเกินไป จนขาดลักษณะของผู้นำจึงแยกย้ายกันไปปรึกษากันใหม่โดยจบเป็นท่าที่ 3 ต่อไป

ท่าที่ 3. เจ้าบุญยักษ์ ชายรำออกมาด้วยท่าที่คู้กั้น ชิ่งชิ่ง เพราะตอนนี้ออกจะ ไม่ให้ชั้นมาบ้างแล้ว มีการปรบมือ กระทับเท้า และโศกเข้าปล้ำ หญิงตกใจ แต่ก็ยังมี สติหลบหลีกเลี่ยงเอาตัวรอดได้ คือชายกระโดดเข้ามาทำท่าจะโอบกอดหญิง หญิงก็หลบรอดได้ แขนของฝ่ายชายพันไปได้ ท่านี้ก็สำเร็จจึงกลับไปปรึกษากันอีกครั้ง ท่านี้สอนให้รู้ว่า มุทะลุคู้กั้นเกินไป หญิงก็ไม่เล่นด้วย ชายจึงมาคิดว่าทำเป็นสุภาพอ่อนน้อม นิ่มนวล หรือชิ่งชิ่งก็ตาม ไม่ได้ผล จึงชวนกันทำเป็นไม่สนใจ ดังท่าต่อไป

4. ท่าเมิน คือท่าท่าไม่สนใจหญิง ทำเป็นไว้ตัวเสียบ้าง มีท่าร่ำคือชายชี้หน้า หญิง 1 จังหวะ และก็เมินหน้าไม่สนใจ อีก 1 จังหวะสลัดกันไป หญิงเมื่อเห็นชาย ไม่เง้อตนก็ชักเอะใจ จึงพยายามมองด้วยสายตาวีงวอน อยากจะขอคืนดีด้วย ชายเห็นได้ที ก็เดินหนี หญิงจึงชักชวนกันตามองน้องชาย โดยกวางมือเรียกกันตามจังหวะ สมใจชาย ด้วยท่านี้เอง ท่านี้สอนให้รู้ว่าหญิงชอบชายเป็นผู้นำ เป็นข้างทำหน้าที่ และสามารถจะคุ้มครองตนให้ปลอดภัยได้

การแต่งกาย

หญิง ใส่ผ้าถุงยาวกรอมเท้า เสื้อแบบไทยเรือนต้น แขนยาว

ชาย นุ่งผ้าโจงกระเบน สวมเสื้อคอกลมแขนสั้น มีผ้าคล้องคอ และผ้าคาดเอว

สถานที่แสดง

การแสดงกลางแจ้ง หรือบนเวที หรือตามสะดวก

จำนวนผู้แสดง

ไม่จำกัดจำนวน แต่ถ้ามีผู้ร่ามาก ก็จะมีคนดูกรีกกรั่นมากยิ่งขึ้น

โอกาสที่แสดง

มักจะแสดงในพิธีรับแขกต่างเมืองของชาวจังหวัดพิษณุโลก เพื่ออวดศิลปะดั้งเดิมทำนอง " ของดีเมืองพิษณุโลก " และเพื่อจรรโลงศิลปะการละเล่นพื้นเมืองอย่างหนึ่งของไทย รวมทั้งเป็นการบริหารร่างกาย ทรวดทรงทุกส่วนด้วย ทำนองเกี่ยวกับการรำกระบี่กระบองหรือเต้นโขนในสมัยโบราณ ถือว่าคุณสมบัติที่ดีจะไปหัดเต้นรำท่าจังหวะแปลก ๆ เร่าร้อนในยุคปัจจุบันนิยมเสียอีก เพราะจะรักษาความเป็นไทย ๆ ไว้อีกสักหนึ่งด้วย

ประวัติความเป็นมาของระบำทอผ้าอ่างศิลา

ผ้าทออ่างศิลามีทั้งผ้าซิ่น ผ้าขาวม้า ผ้าเช็ดปาก ผ้าโสร่ง ซึ่งเป็นผ้าฝ้ายและผ้ามีลักษณะสวยงามเด่นเป็นพิเศษ เป็นที่ขึ้นชื่อลือชอของชาวอ่างศิลา และทยอยากกว่าผ้าฝ้ายธรรมดา ภายหลังที่มีทั้งลายดอกพิกุลและลายดอกกราชวัตร ชาวอ่างศิลาหรือนักทัศนาศรมักจะซื้อไปตัดชุดไทย สำหรับงานพิเศษ เช่น งานวิวาห์ ฯลฯ ในปัจจุบันการทอผ้าด้วยฝีมือเกือบจะไม่หลงเหลืออยู่ เนื่องจากผู้เศรษฐกิจไม่ไหว

มศว. บางแสน ได้ตระหนักและเห็นคุณค่าของผ้าทออ่างศิลาที่ทอด้วยมือ และต้องการรักษาส่งเสริมสินค้าพื้นเมืองชนิดนี้ให้แพร่หลายทั่วไป จึงได้คิดประดิษฐ์ " ระบำทอผ้าอ่างศิลา " ขึ้นมา โดยได้ไปศึกษาลักษณะการทอจริง ๆ และนำมาดัดแปลงให้เป็นท่ารำ และใช้จังหวะการทอผ้าเป็นจังหวะการรำยาว

ระบำบัวหลามหนองมน

หนองมนเป็นชื่อหมู่บ้านที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน ตั้งอยู่ และมีชื่อเสียงในการทำข้าวหลามได้ร่อยมาก ต่อมาอาจารย์อนะกุล กังวาลย์ ได้คิดประดิษฐ์

ทำร่าต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งทำร่าจะแสดงให้เห็นถึงกรรมวิธีของการทำข้าวหลามตามขั้นตอนไป
ปัจจุบันข้าวหลามหนองมน จึงกลายเป็นสัญลักษณ์และการละเล่นพื้นเมืองของชาวหนอง
มนที่น่าชม

ความเป็นมาของการแสดง “ เรือมอันเร ”

“ เรือมอันเร ” เป็นศิลปการแสดงพื้นเมืองของจังหวัดสุรินทร์ คำว่า “ เรือมอันเร ”
เป็นภาษาท้องถิ่นของชาวสุรินทร์ซึ่งใช้ภาษาเขมร เรือม แปลว่า รำ อันเร แปลว่า
สาก เรือมอันเร ก็คือ รำสาก

“ เรือมอันเร ” ก็คือการรำตามจังหวะของสากที่กระทบกัน สากที่ใช้กระทบกันคือ
สากตำข้าว ยาวประมาณ 2.50 เมตร โดยมีหญิงสาวและชายหนุ่มรำเป็นคู่ ๆ เป็นวง
กลมรอบ ๆ สาก เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบมี ซอ, ปี่, กลอง, ฉิ่ง

ประวัติย่อ ๆ

ในสมัยโบราณยังไม่มีโรงสีข้าว ชาวบ้านต้องตำข้าวเพื่อหุงกิน ในจังหวัดสุรินทร์
ผู้มีหน้าที่ตำข้าวสารคือลูกสาวซึ่งตำข้าวในเวลากลางคืน ซึ่งเป็นเวลาเดียวกันที่ชายหนุ่มจะ
ไปหาคนรัก เมื่อไปเจอเวลาตำข้าวก็จะช่วยตำ เมื่อตำข้าวเสร็จแล้วก็จะเอาสากมากระทบ
กันเป็นจังหวะแล้วก็เริ่มเต้นรำกัน ในการรำก็จะมีการนัดกันไว้ในวงเพื่อน ๆ ในหมู่บ้าน
เดียวกันหลาย ๆ คู่ และในขณะที่รำก็จะมีบางคู่ที่แสดงความกล้าโดยเดินเข้าไปในสากตาม
จังหวะตีสาก ซึ่งถ้าพลาดก็จะถูกสากกระทบอย่างแรงจนข้อเท้าเคล็ดหรือกระดูกแตกไปเลย

ต่อมา การรำเรือมอันเร จึงกลายเป็นประเพณีการแสดงของชาวสุรินทร์ โดยจะ
มีการรำในเดือนเมษายนของทุกปี โดยเฉพาะในวันสงกรานต์ จึงมีการตัดแปลงวิธีหรือทำ
ในการรำเรื่อยมา มีการใช้ดนตรีพื้นเมืองประกอบเพื่อให้เกิดความอ่อนช้อยขึ้น ในขณะที่
การตีสากในการรำมีอยู่กัน 3 จังหวะ คือ

1. จังหวะเจิงไม้ยี่ หรือ จังหวะชาเดียว
 2. จังหวะเจิงปี่ร หรือ จังหวะสองชา
 3. จังหวะมะโลปโดง หรือจังหวะไ้ร่มมะพร้าว
- ท่าประกอบในการรำก็มีหลายท่าด้วยกัน เช่น
1. ท่าเข้า คือท่ารำเข้าไปในวง โดยใช้กำรตีตากในจังหวะเจิงปี่ร
 2. ท่าเข้าทรง
 3. ท่าชาระบาน หรือท่ากตปกา หรือท่าได้ดอกไม้ ซึ่งมีลีลาคล้ายกับการเด็ดดอกไม้
 4. ท่าเจิงไม้ยี่หรือท่าชาเดียวโดยใช้จังหวะ เจิงไม้ยี่ (ชาเดียว)
 5. ท่ามะโลปโดง หรือท่าไ้ร่มมะพร้าว (เป็นท่าที่รำอ่อนช้อยคล้ายกับการที่เราอยู่ไ้ร่มมะพร้าวแล้วดู ก้าน, ใบ มะพร้าวแกว่งไกวเวลาต้องลม
 6. ท่าออกใช้จังหวะ เจิงปี่ร เป็นจังหวะที่รวดเร็วจึ้น

เครื่องแต่งกาย ใช้ผ้าไหมที่ชาวบ้านผลิตขึ้นเองในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งจะมีลวดลายสวยงามมาก

ปัจจุบันการรำ “เรือมอันเร” เป็นการแสดงที่ควบคู่กับการแสดงของช่างในงานการแสดงของช่างจังหวัดสุรินทร์ทุกปี

มองเซิง

“มองเซิง” หรือ “หม่องเซิง” ตรงกับภาษาไทยว่า “ฆ้องซุม” เป็นประเพณีการละเล่นของชาวกูลา ซึ่งนำเข้ามาที่บ้านโนนใหญ่ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อประมาณ 200 ปีมาแล้ว

แรกทีเดียว “กูลา” ซึ่งเป็นชนเผ่าตองสู และไทยใหญ่อาศัยอยู่ทางตอนเหนือของไทยและบริเวณชายแดนไทย-พม่า ส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขาย สินค้าที่ขายได้แก่ ฆ้อง

คาบ 'เครื่องเงินและผ้าแพรต่าง ๆ โดยรวดเร็วค้าขายไปในท้องถิ่นต่าง ๆ ในท้องที่อำเภอ
เขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี ชาวภูลาได้เข้ามาค้าขายบ่อย ๆ และได้แต่งงานกับชาวพื้น
บ้านตั้งหลักแหล่งทำมาหากินเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะที่บ้านโนนใหญ่ จนในที่สุดที่บ้าน
นี้ก็มีชาวภูลาอาศัยอยู่มากกว่าชาวบ้านเดิม ถึงกับมีการแต่งตั้งหัวหน้าปกครองเป็นชาวภูลา
เรียกว่า "นายกong" ชื่อหมู่บ้านก็เปลี่ยนไปเรียกว่า "บ้านโนนภูลา"

เมื่อชาวภูลาได้ตั้งหลักแหล่งแน่นอนแล้ว ได้สร้างวัดขึ้นวัดหนึ่งเรียกว่า "วัดภูลา"
ซึ่งเป็นศิลปะคล้ายคลึงไปทางพม่ามากกว่าไทย ปัจจุบันนี้วัดก็ยังคงอยู่ แต่บ้านโนนภูลา
ได้กลับมาเรียกว่า "บ้านโนนใหญ่" อย่างเดิม เนื่องจากลูกหลานชาวภูลา ก็ได้กลายมา
เป็นคนไทยจนหมดแล้ว

การเล่นที่ชาวภูลาได้นำเข้ามาด้วย และยังคงสืบทอดการเล่นมาจนถึงปัจจุบัน
คือ "มองเซิง" ซึ่งประกอบด้วย ฆ้องขนาดต่าง ๆ ตั้งแต่เล็กสุดไปจนใหญ่สุด 9-12 ใบ
กลอง 2 ลูก ฉาบ 3 คู่ ใช้คนเล่นอย่างน้อย 11 คน คือ ฆ้อง 9 คน กลอง 1 คน
ฉาบ 1 คน อย่างมาก 17 คน มือฆ้อง 12 คน กลอง 2 คน และฉาบ 3 คน มอง
เซิงมีเสียงดังมากและมีจังหวะเร้าอารมณ์ ทำรำเดิมเป็นทำรำม่วยและรำดาบ ภายหลัง
ลูกหลานได้ประยุกต์ให้มีลีลาอ่อนช้อยสวยงาม.

เพลงบอก

การเล่นที่กำลัจะสูญ

เพลงบอก เป็นการละเล่นอย่างหนึ่งของชาวบักขำได้ นิยมเล่นในวันตรุษสงกรานต์ เป็นการบอกกล่าวเบ้าร้องให้ชาวบ้านทุกสแวกได้ทราบว่ถึงวันขึ้นปีใหม่แล้ว หรือเป็นการบอกกล่าวเรื่องราวข่าวสารต่างๆ เช่น บอกข่าวเชิญไปทำบุญกุศลที่นั่น

๕๕๕ ๕๕๕

ทนเมอนนเมอน จะเห็นว่าเพลงบอกเกิดขึ้นเพื่อใช้การป่าวประกาศเรื่องต่างๆ ให้ผู้คนที่ทราบน่นเอง เหตุผลก็คือในสมัยโบราณคนที่รู้หนังสืออ่านออกเขียนได้มีน้อย ยังไม่มีการพิมพ์แพร่หลาย โดยเฉพาะรายละเอียดการเปลี่ยนปี หรือการประกาศสงกรานต์ประจำปี ไม่ได้พิมพ์ปฏิทินอย่างเช่นปัจจุบันนี้ แต่มีท่านผู้รูบางท่านบอกว่า “เพลงบอก” คือ “เพลงกระบอก” ทั้งนี้เพราะว่าเพลงบอกจะมีกระบอกไม้ไผ่ซึ่งบรรจุน้ำมันต์หรือเหล้าถือไปในวงด้วย เมื่อไปถึงบ้านใครที่ต้องการว่าเพลง คณะเพลงบอกก็จะว่าเพลงขึ้น โดยใช้ฉิ่งตีให้จังหวะ คนที่ถือกระบอกใส่เหล้าหรือน้ำมันต์มา ก็เอากระบอกน่นกระแทก (ท้อก) กับคันทัน

บันไดเรือนเป็นการให้จังหวะ และปลุกเจ้าของบ้านให้ลุกขึ้น ในตอนกลางคืนก่อนวันตรุษสงกรานต์ จึงได้เรียกการเล่นชนิดนี้ว่า เพลงกระบอก แต่ต่อมาคำว่า “กระ” ได้หายไป เพราะชาวบักซ์ได้นิยมพูดคำสั้น ๆ

อย่างไรก็ตามชาวบักซ์ได้ส่วนใหญ่เชื่อว่า “เพลงบอก” มาจากการบอกกล่าวอันเป็นความหมายแรกดังกล่าวนั้นแล้วมีน้อยคนที่จะเข้าใจว่าหมายถึง “กระบอก”

“เพลงบอก” เป็นการเล่นที่นอกจากจะให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินใจแล้วยังเป็นการเผยแพร่ความรู้ในเรื่องสงกรานต์ เช่น ความเป็นมาของสงกรานต์ ชื่อนางสงกรานต์ พาหนะของนางสงกรานต์ การแต่งกายของนางสงกรานต์ ตลอดจนนาคให้น้ำกั้ว ข้าว กล้าจะได้ผลอย่างไร นอกจากนี้ยังให้ความรู้ในด้านอื่นๆ เช่น เกี่ยวกับหลักคำสอน วัฒนธรรมประเพณี ประวัติกุศลสำคัญ วรรณคดี ปรัชญาชีวิต เป็นต้น

พอถึงปลายเดือนสี่หรือ ย่างเดือนห้า ซึ่งเป็นระยะที่ชาวบักซ์ได้ส่วนมากเก็บเกี่ยวข้าวขึ้นยังฉางเสร็จแล้ว ในเวลาพลบค่ำตามตะแวงบ้านจะได้ยินเสียงเพลงบอกเกือบทุกหมู่บ้าน คณะเพลงบอกแต่ละคณะจะออกตระเวนไปตามบ้านใกล้เรือนเคียงเที่ยวว่าเพลงไปตามบ้านเรือนของคนที่ยังจำกันเคย เมื่อเจ้าของบ้านเปิดประตูรับ แม่เพลงก็จะขับเพลงขึ้นทันที เนื้อความตอนแรกมักจะเป็นบทแสดงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และกล่าวขัมบุญเจ้าของบ้านตามสมควร ต่อต่อมาแม่เพลงจะขับเพลงบอกให้ทราบว่าได้เวลาขึ้นปีใหม่อแล้ว และตอนสุดท้าย แม่เพลงจะขับเพลงอวยพรให้เจ้าของบ้านและคนในบ้านมีความสุข ในวาระขึ้นปีใหม่นี้ เจ้าของบ้านส่วนมากจะเชื่อเชิญคณะเพลงบอกขึ้นนั่งบนเรือน ยกเอาหมากพลู บุหรี่ หรือบางทีก็เอาเหล้ายาปล่าบั้งออกมาเลี้ยงดูกัน หรือหยิบยื่นให้เป็นเสบียง เป็นยาแก้หนาวในขณะที่จะออกตระเวนว่าเพลงกันต่อไป

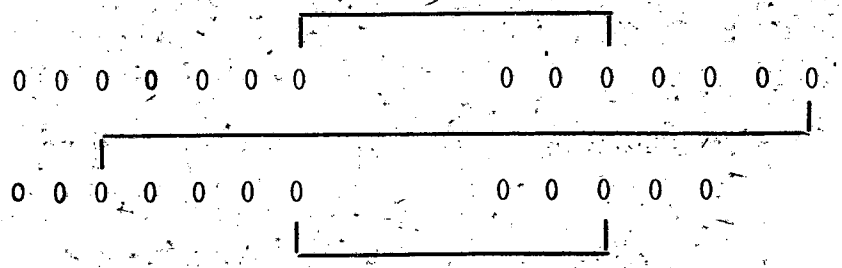
เจ้าของบ้านบางคนอาจจะลองภูมิรัฐของเพลงบอก โดยถามถึงเรื่องทั่วไป เช่น ถามถึงหลักคำสอนทางคติโลกคตินิยมบางข้อบางประการ หรือถามถึงความเป็นมาของตรุษสงกรานต์ แม่เพลงที่สามารถก็จะขับเป็นเพลงบอกเล่าให้ฟังได้ หากว่าตอบได้ถูกต้องเจ้าของบ้านก็จะตกรางวัลให้ แต่ถ้าตอบไม่ได้ก็ไม่เป็นไร ก่อนอำลากลับไปบ้านอื่นเรือนอื่น

คณะเพลงบอกจะขับเพลงให้คิดให้พรตามธรรมเนียม แล้วคณะเพลงบอกก็จะตระเวนกันต่อไปตลอดรุ่งเช้าจึงเลิก

เพลงบอกคณะหนึ่งใช้คนไม่มาก มีแม่เพลง 1 คน ลูกคู่ 3-4 คน หรือมากน้อยกว่านั้นก็ได้ มีดนตรีประกอบอย่างเดียวคือ "ฉิ่ง" ใช้ตีสำหรับให้จังหวะการร้องเพลงบอกใช้ภาษาถิ่นบักข่ได้ โดยร้องกันเป็นกลอนสด ให้ปฏิภาณร้องไปตามเหตุการณ์ที่พบเห็นแม่เพลงจะต้องเป็นคนคงแก่เรียนรอบรู้สารพัดทั้งทางโลกทางธรรม มีไหวพริบ ปฏิภาณรู้จักใช้ถ้อยคำได้คมคาย เจ้าของบ้านจะให้กล่าวชมอะไรก็มักจะกล่าวชมได้ทันที ถ้าบังเอิญมีเพลงบอกคณะอื่นเดินทางมาพบเข้าก็ต้องว่าประชันบทกลอนแก่กัน การว่ากลอนประชันกันนี้สนุกสนานมาก เพลงว่าโต้ตอบกันอย่างเผ็ดร้อนแหลมคม ขุดคุ้ยกันอย่างถึงพริกถึงขิง แต่มักจะไม่ถือโกรธกัน

ลักษณะของกลอนเพลงบอก

กลอนเพลงบอกมีลักษณะเป็นกลอนเพลง เพลงบอกบทหนึ่งๆ มีจำนวนวรรคอยู่ 4 วรรค วรรคหนึ่งๆ มีจำนวนคำไม่แน่นอน บางทีมากบางทีน้อย และสัมผัสก็ไม่เคร่งครัดนัก ลองสังเกตตามแผนผังและสัมผัสดังต่อไปนี้

สำหรับลีลาการขับเพลงบอก เมื่อแม่เพลงร้องหรือขับจบวรรคแรก (ครั้งที่ 1) ลูกคู่รับว่า "ว่าเอว่าเห" หรือ "ว่าเอว่าเห" พร้อมๆ กันก็จะคอยตีฉิ่งให้เข้าจังหวะด้วย แม่เพลงจะว่าซ้ำในวรรคแรกอีกเป็น (ครั้งที่ 2) ลูกคู่ก็จะรับพร้อมๆ กันว่า "ว่าทอยฉ่าฉ่าเอ" และเมื่อแม่เพลงว่าต่อไปจนจบบทแล้ว ลูกคู่จะต้องรับวรรคสุดท้ายพร้อมๆ กันอีกครั้งหนึ่งด้วยการว่าซ้ำคำปลายวรรคสุดท้าย ดังตัวอย่างเนื้อร้องที่ยกมานี้

รอตหลอ นีหรือปานบ้านคอน (ลูกคู่รับ)

ตากีบอดตัวก็บาง

ปานเหมือนเรือลำเล็ก (ลูกคู่รับ)

รอตหลอเหมือนมหาสมุทร

หากเกิดคลื่นกล้ำสาตั้น (ลูกคู่รับ)

เดี่ยวนซี ไถ่นั่งร้อง

ถ้ามันไม่จมในวันนี้ (ลูกคู่รับ)

ถ้าเกิดโชคร้ายทั้งใช้ป่วย

ดูแบบบางร่างก็เล็ก (ลูกคู่รับ)

หนวดไม่ทันงอกสักเส้น

ตัวน้ารอตจะขอลาม (ลูกคู่รับ)

ปานบอกไปอย่าปด (ลูกคู่รับ)

ปานบอก ฟังสำนวนน้ารอตที่สอดที่ใส่ (ลูกคู่รับ)

ทั้งซู่ทั้งทับปานต้องรับโทษ

แกเปรียบให้ปานเป็นเรือเล็ก (ลูกคู่รับ)

ไม่ถึงสังข์ครคต ปี

ตัวน้ารอตเหมือนมหาสมุทร (ลูกคู่รับ)

ปานยังนำพาเรือน้อย

พอลูกของรอตเข้าสองหน่วยคลื่น (ลูกคู่รับ)

คงจะอับปางล่มจม

วันนี้ปานมากับเรือไฟ (ลูกคู่รับ)

เอาถ่านระดมให้จักรมันหัน

หนึ่งปานไม่มีลูกตา (ลูกคู่รับ)

แต่ปานยังเที่ยวเล่นหนังได้

อายุเจ้ายังอ่อนจอก

เจ้ามาขวางกับรอตหลอ (ลูกคู่รับ)

แต่ว่าเป็นเด็กกนิยอ

เรือปานจะมุดม้วย (ลูกคู่รับ)

บังเกิดขึ้นในวันนี้

ต้องคลื่นเข้าสักสองหน่วย (ลูกคู่รับ)

เนื่องจากโชคดีอำนาจ

ได้ช่วยกันต่อเดี้ยว (ลูกคู่รับ)

แต่ปานเป็นเด็กเพลงบอก

จะมาเล่นกับคนใหญ่ (ลูกคู่รับ)

อายุอานามเท่าใด

น้ารอตจะกคพัง (ลูกคู่รับ)

ช่างเข้าไปในสองโสต

แต่ว่าอย่าโกรธฉันทายหลัง (ลูกคู่รับ)

เพราะปานเป็นเด็กเยาว์ยัง

ที่จะเข้ามากินกาง (ลูกคู่รับ)

กว้างลึกสุดคลื่นลมก็กล้า

แกล้งเข้ามาลอยขวาง (ลูกคู่รับ)

คงไม่ได้คืนเข้าบาง

ไปเสียเพราะลมเกลียว (ลูกคู่รับ)

จะกลัวอะไรกับคลื่นลม

ปานเล่นให้ควันเขี้ยว (ลูกคู่รับ)

น้ารอตแก้วว่าประเดี้ยว

ทั้งทั้งที่หม้าย (ไม่มี) ตา (ลูกคู่รับ)

ยังสะดวกได้ไม่ลำบาก (ลูกคู่รับ)	เที่ยวเล่นงานนาคนางศพ
ปานไปเที่ยวจับพัลลุง	จนพันไปสงขลา (ลูกคู่รับ)
อาชีพของน้องยังคลองดี (ลูกคู่รับ)	ถึงฉันไม่มีดวงนัยนา
หรือรอดนึกกว่าปานเป็นคน	ตามอกแล้วจนสตางค์ (ลูกคู่รับ)
ยังดีกว่ารอดมีตา (ลูกคู่รับ)	เป็นคนเที่ยวค้าผ้าฝงจาก
เขาค้ามากแก่ขายไม่ค่อง	น้ำรอดต้องหมองหมาง (ลูกคู่รับ)
แต่ต่อสู้ปล้ำทั้งเมียผัว (ลูกคู่รับ)	เมียช่วยพ่ายหัวออกจากบาง
พอไปครึ่งทางนาฝงเปรี้ยว	เพราะเคียวไม่ถึงไฟ (ลูกคู่รับ)
ลอง (บร) ทุกไปเหนื่อสักเที่ยว (ลูกคู่รับ)	ถึงมันจะเปรี้ยวก็ไม่แปลก
เอาผ้าฝงแลกกับตีปลี	เสียเรือละสี่ไห (ลูกคู่รับ)

ตัวอย่างเพลงบอก ที่ยกมานี้ เป็นบทโต้ตอบในการประชันเพลงบอกระหว่าง เพลงบอกปานบอด กับ เพลงบอกรอดหลอ เป็นการโต้ตอบด้วยปฏิภาณที่เผ็ดมันต่างฝ่าย ต่างใช้ว่าทศศิลป์โจมตีกันอย่างถึงใจ เป็นที่ชอบอกชอบใจผู้ฟังไปตาม ๆ กัน

แต่ก่อนเมื่อใกล้ ๆ จะถึงตรุษสงกรานต์ คณะเพลงบอกต่างก็เตรียมตัวฝึกซ้อม หาลูกคู่ คิดประดิษฐ์ถ้อยคำ เพื่อประกวดประชันกันในวันสงกรานต์ดังกล่าวแล้ว คือ หลังจากทำบุญตักบาตรเสร็จ ตกบ่ายคณะเพลงบอกจะไปว่าจับตามบ้านเรือนผู้ที่เคารพนับถือ หรือผู้ที่รู้จักคุ้นเคยไปจนคำ ตกกลางคืนคณะเพลงบอกก็เที่ยวตระเวนว่าจับไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งสว่าง ความนิยมแบบนี้ ในปัจจุบันนี้กำลังลดน้อยลงไปมาก ยังมีเหลืออยู่ในบางท้องถิ่นเท่านั้น ส่วนใหญ่แล้วคณะเพลงบอกปัจจุบันมักจะว่าจับประชันกันตามงานวัด งานทำบุญบ้าน งานนักขัตฤกษ์ หรือว่าจับเรียไรเงินตามวัด ตามตลาดในงานบุญ

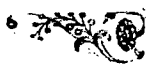
การเล่นเพลงบอกตามประเพณีนิยมคือร้องหรือขับกันโดยเฉพาะวันสงกรานต์ ก็เปลี่ยนแปลงไป คือ ร้องเล่นกันได้ในทุก ๆ งานที่ต้องการ โดยไม่ระบุเวลาว่าเป็นเวลาใด ทำให้การเล่นเพลงบอกผิควัดุดประสงค์เดิมออกไปทุกที

นักเล่นเพลงบอกสมัยก่อนนครศรีธรรมราช ที่ได้รับการยกย่องว่ามีคารมคมคาย มีชื่อเสียงติดปากติดคำชาวบ้านชาวเมืองมาจนกระทั่งทุกวันนี้ มีอยู่หลายท่าน เช่น นายเรือง นาน, นายปรีชา (ควาย) สุขปราชญ์, ขุนชำนาญคดี, นายปาน ชีข้าง, (ปานบอด) นายรอด บ้านบางตำเสก (รอดหลอ) นายรุ่ง บ้านเคลอดควาย ฯลฯ ที่มีชีวิตอยู่จนปัจจุบัน นี้ก็คือ เพลงบอกเนตร หรือนายเนตร ชลารัตน์ แห่งตำบลอินทรี

ขณะนั้นการเล่นเพลงบอกของบัณฑิตได้ซบเซาลงไปมาก ผู้สนใจการเล่นประเภทนี้มีน้อย คือ มีเฉพาะในหมู่คนเฒ่าคนแก่ และสถานศึกษาบางแห่งเท่านั้น คนส่วนใหญ่ มักจะไม่ค่อยมองเห็นความสำคัญเสียแล้ว เพราะว่าเป็นสิ่งที่ไม่ทันสมัย สู้ภาพยนตร์ โทรทัศน์ไม่ได้ จึงเป็นที่แน่นอนว่าศิลปะแบบนี้อาจจะสูญหายไปเหลือเพียงชื่อในที่สุด ถ้าหากไม่หาทางอนุรักษ์ไว้

วิเชียร ฤกษ์

ศิลปะ ศิลป์ ศิลป

สังเขต นาคไพจิตร

มีบางท่านกล่าวว่า “ศิลปะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตเลย” ไม่ว่าจะได้ศึกษาศิลปะมาบ้างหรือไม่ก็ตาม

ท่านคงไม่เห็นด้วยกับคำที่กล่าวนั้นอย่างเต็มที่ เพราะเรารู้ตามสามัญสำนึกกว่าศิลปะนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตเราเป็นอันมาก ไม่ว่าจะทำอะไร จะไปเที่ยวซื้อเสื้อผ้าแต่งตัว ตั้งแต่ตื่นนอนเช้าจนกระทั่งเข้านอน ศิลปะก็มีส่วนผูกพันกับความต้องการของมนุษย์อยู่เสมอ จนเราอาจกล่าวได้ว่า “ศิลป์เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต”

จากความรู้สึกที่ว่าศิลปะมีส่วนผูกพันกับชีวิตอย่างมากนั่นเอง จนกลายเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้เราละเลยที่จะทำความเข้าใจและศึกษาให้ถูกต้อง แต่เมื่อถึงเวลาจำเป็นก็จะจัดศึกษาเป็นวิชาบังคับ จนทำให้เราเกิดความหวาดกลัววิตกกังวล พร้อมนึกเสมอว่าตัวเองไม่มีหัว หัวไม่ถึง ทำไม่เป็น ทำไม่ได้ ตาไม่ถึง จิปาถะที่จะพยายามกลบเกลื่อนความไม่เข้าใจ พิจารณาดูแล้วก็ไม่ต่างอะไรกับให้เราได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราวของตนเอง หรือให้ดูรูปตนเองหน้ากระจก หรือสอบสวนความประพฤติการปฏิบัติตัวของตนเอง ก็คงจะบังเกิดความกลัว ความไม่แน่ใจ และไม่กล้าพอที่จะเผชิญกับความจริงที่ประสพอยู่

อย่างไรก็ตาม ความหวาดวิตกในเรื่องของตัวเราเองนั้น มันเป็นเรื่องของอารมณ์ แต่ถ้าเรามายึดเหตุและผล มาพิจารณากล้าพอที่จะเผชิญกับความจริง หมั่นสังเกตและเพิ่มความสนใจวิชาศิลปะ ท้ายอมรับกันว่าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตแล้ว

เมื่อเราเริ่มศึกษาหาความรู้ใน ร.ร. เราถูกบังคับให้เขียน ให้อ่าน ให้เล่น ให้ทำ โดยที่เรามิได้มีโอกาสรับการสั่งสอนให้รู้จักทำ รู้จักคิด จากสิ่งที่เห็นเลย หรือที่นักวิชาการเรียกว่า “ประสบการณ์ตรงเลย”

การศึกษาใน ร.ร. ของเราในปัจจุบันมาจากส่วนกลาง ที่พยายามจัดการเรียนการสอนของเด็กตามหมวดวิชาต่างๆ อาทิเช่น

- วิชาที่ว่าด้วยเกี่ยวกับตัวเราเอง
- วิชาที่ว่าด้วยเหตุผล
- วิชาวิทยาศาสตร์
- วิชาที่เกี่ยวกับสังคม

ศิลปะก็จัดอยู่ในวิชาที่ว่าด้วยเกี่ยวกับตัวเราเอง แต่ในโรงเรียนทั่วไปเน้นวิชานี้น้อยมาก มักจะเน้นและสร้างความเชื่อให้กับเด็กว่าใครเก่งคณิตศาสตร์-วิทยาศาสตร์เป็นคนเรียนเก่งหัวดี อนาคตไกล ในความเป็นจริงแล้ววิชาต่างๆ ควรเฉลี่ยให้นักเรียนได้ศึกษาแต่ละวิชาเท่าๆ กัน หรือมีส่วนส่วนระหว่างกันเท่านั้น ศิลปะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ให้ผู้เรียนได้รู้จักการตัดสินใจ เรียนรู้จากความเป็นจริง จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจ

ว่าสิ่งใดถูกหรือผิด ถ้าเราเข้าใจถึงลักษณะของวิชาแล้ว การศึกษาศิลปะก็เป็นการเสริมสร้างให้ผู้เรียน ได้รู้จักการศึกษาได้อย่างสมบูรณ์ และเป็นการปล้ำความเชื่อเกี่ยวกับผู้ที่เรียน ทุกคนต้องมีพรสวรรค์ หรือมีหัว ทุกคนสามารถที่จะเรียนได้

มีปัญหาถกเถียงกันเสมอว่า คำว่าศิลปะควรจะเขียนอย่างไร จึงจะถูกหลักภาษา

ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 หน้า 856 ก็จะมีคำว่า ศิลปะ ที่เขียนว่า ศิลปะ (สินลปะ) โดยไม่ต้องประวิสรรชนีย์เลย ทำให้เห็นว่าคำนี้จะประวิสรรชนีย์หรือไม่

ตามที่ชี้แจงหลักการเขียนและวิธีใช้พจนานุกรมหน้าแรกข้อ ค. อธิบายไว้ว่า คำที่มาจากบาลีและสันสกฤต จะให้ประวิสรรชนีย์ เช่น ลักษณะ และในข้อ ฉ ก็อธิบายไว้ว่า คำใดสงสัยไม่รู้ที่มา ถ้าออกเสียงจะต้องประวิสรรชนีย์ และคำนี้เมื่อรวมอยู่หน้าคำอื่นไม่ต้องประวิสรรชนีย์ เช่น ศิลปกรรม ศิลปกร และถ้ารวมอยู่ท้ายคำอื่น ไม่ต้องออกเสียงจะต้องใช้การันต์ เช่น วิจิตรศิลป์ พาณิชยศิลป์

ดังนั้น จึงขอทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนคำว่า ศิลปะ ไว้ในที่นี้เพื่อความถูกต้องตามหลักภาษาไทย

ศิลปะ คืออะไร

เราคงเคยถูกถาม หรือเคยถามตัวเองว่าศิลปะคืออะไร ซึ่งเป็นคำถามที่หาคำตอบได้ยากที่สุด

พจนานุกรมให้ความหมายไว้ว่า “ศิลปะ” เป็นภาษาสันสกฤต หมายถึง ฝีมือ ฝีมือทางการช่าง การแสดงออกมาให้ปรากฏขึ้นได้อย่างงดงาม น่าพิงชม และเกิดอารมณ์สะเทือนใจ

ความหมายของคำว่า ศิลปะ บรรดานักปราชญ์ศิลปิน และนักการศึกษาหลายท่าน ได้ให้คำนิยามตามแนวความคิดเห็นของแต่ละท่านไว้อย่างกว้างขวาง ซึ่งแต่ละท่านก็มีเหตุผลถูกต้องด้วยกันทั้งสิ้น

จึงจะขอยกคำนิยามของศิลปิน และผู้รู้มาเปรียบเทียบ

— ท่าน เกตเต กวีชาวเยอรมันกล่าวว่า

“ ศิลปเป็นเพียงศิลป์เพราะศิลปมิใช่ธรรมชาติ ”

— พระยาอนุนานราชชนได้แปลจากบทความของ อ. ศิลป พีระศรี ว่า

“ ศิลป หมายถึง งานอันเป็นความพากเพียรของมนุษย์ซึ่งต้องใช้ความพยายาม
ด้วยมือและความคิด ”

— พระประสิทธิ์ศิลปคุณ ท่านได้กล่าวไว้ว่า

“ ศิลป ได้แก่ วัตถุสำเร็จขึ้นจากการกระทำซึ่งแสดงให้เห็นชัดถึงความหมาย
และความรู้สึกที่กระเทือนใจ และอารมณ์มันเป็นวัตถุแห่งความรู้สึกที่แสดงออกซึ่งความรู
สึก และเพื่อความรูสึกที่ตึงาม หรือมันเป็นวัตถุแห่งความงามที่แสดงซึ่งความหมาย โดย
ความหมายและเพื่อความหมายที่ตึงาม ”

เพราะฉะนั้น ศิลปจึงได้แก่ความรู้สึกทางตึงาม

— ปราชญ์ทางศิลปชาวตะวันตกบางท่านกล่าวไว้ว่า

“ ศิลปเป็น ปราบกฎการณ์ที่ได้มาจากสิ่งที่มีชีวิต ”

— ศิลป คือ

กิจกรรมสร้างสรรค์ของมนุษย์ อันอาจสร้างขึ้นเพื่อเขาจะหวังความงาม หรือ
ความพึงพอใจของศิลปินเอง อาจเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความสะลกระทบใจ ความหวาดกลัว
ความน่าเกลียดน่าชังและความชื่นชมยินดี ซึ่งให้ความรูสึกประทับใจ

— ซอมเมอ เซท มอม นักประพันธ์ชาวอังกฤษ ได้ให้ความหมายไว้ว่า

ศิลป คือ “ การประจักษ์ของอารมณ์ และอารมณ์ กล่าวออกมาเป็นภาษา
ซึ่งมวลมนุษย์สามารถจะเข้าใจต่อกันได้ ”

— เซอร์ เฮอเบิร์ต ได้ให้ความหมายไว้ว่าศิลปคือ การแสดงออกโดยยึดหลัก
ว่าอารมณ์และความรูสึกเป็นสิ่งผลักดันให้เกิดการแสดงออกเสรี

จากความคิดของผู้รู้ต่าง ๆ ทั้งที่ได้กล่าวมาข้างต้น ข้าพเจ้าก็จะขอสรุปและให้ความ
เห็นว่า

ศิลปะ คือ พฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกในทางที่ดี

มนุษย์ตามความหมายที่แท้จริงหมายถึงสัตว์ที่ประเสริฐ ฉะนั้นพฤติกรรมต่าง ๆ ที่
มนุษย์กระทำขึ้นจึงแตกต่างไปจากสัตว์ทั้งหลาย มนุษย์มีสัญชาตญาณคล้ายสัตว์ทั้งหลาย แต่
ที่สูงกว่านั้น คือ มนุษย์มีปัญญา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัว
ของมนุษย์ รู้จักการแก้ปัญหา มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีกว่า โดยมีการตั้งกฎเกณฑ์ ขนบ
ธรรมเนียมประเพณี มีวัฒนธรรมและอื่น ๆ เช่น มนุษย์สามารถสร้างสิ่งที่จะเป็นประโยชน์
และยังสามารถทำลายสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ได้อีกด้วย และพฤติกรรมของมนุษย์ดังกล่าว
ข้างต้นนี้ สามารถแยกได้ 3 อย่างคือ

1. พฤติกรรมทางด้านความงาม

มนุษย์มีความคิดปรุงแต่งธรรมชาติให้เกิดความงามในแง่ศิลปะและจิตใจ

2. พฤติกรรมทางร่างกาย

มนุษย์รู้จักฝึกหัดและปรุงแต่งร่างกายให้สมบูรณ์ เช่น การออกกำลังกาย
การสุขศึกษาและพลานามัย

3. พฤติกรรมทางด้านความเป็นอยู่

มนุษย์จัดการเกี่ยวกับการกินอยู่อาศัยให้ดีกว่าสัตว์ได้ เกี่ยวกับเรื่อง โภชนา
คหกรรมศาสตร์ พฤติกรรมของมนุษย์ ที่ทำหรือสร้างขึ้นโดยได้รับสิ่งเร้า
คือธรรมชาติ แล้วปรุงแต่งด้วยด้านความรู้สึกย่อมถือว่าเป็นศิลปะ ในที่นี้จะ
พูดหรือเสนอแนะถึง

พฤติกรรมด้านความงาม เราสามารถแยกออกได้ถึง 4 แขนงด้วยกัน

1. วิจารณ์ศิลป์

วิจารณ์ศิลป์ ล้วนเป็นงานที่มีความรู้สึกละเอียดและลึกซึ้ง มีคุณค่าสูงส่งต่อจิตใจ
ใจของมนุษย์ แขนงของวิจารณ์ศิลป์มีอยู่ด้วยกัน 5 ชนิด

(1) จิตรกรรม ได้แก่ผลงานทางการขีดเขียนระบายด้วยสีต่าง ๆ มีลักษณะ 2 มิติ คือ กว้างยาว สำหรับมิติที่ 2 คือ ความตื้นลึกมันอยู่ที่ความรู้สึกของผู้ดู ผู้พบเห็น จิตรกรรมนี้เป็นผลของความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่มีธรรมชาติเป็นสิ่งเร้า จิตรกรรมมีชื่อเสียงตามลักษณะดังนี้

1. ภาพทิวทัศน์
2. ภาพทะเล
3. ภาพอาคารสิ่งก่อสร้าง
4. ภาพคนครึ่งตัว
5. ภาพผนัง
6. ภาพหุ่นนิ่ง
7. ภาพประกอบ

(2) ประติมากรรม

เป็นแขนงหนึ่งของวิจิตรศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ รูปทรงที่มองเห็นมีลักษณะที่สามมิติ คือมีความกว้าง ความยาว ความหนาหรือสูง ประติมากรรมทำด้วยวัสดุที่เปลี่ยนแปลงรูปทรงได้

ประติมากรรมแบบออกได้ 3 ชนิด

1. แบบนูนต่ำ เช่น เหยียนุสลิ่ง เหยียนุบาท เหยียนุห้าบาท รูปพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รูปครุฑ ที่ปรากฏเป็นภาพนูนต่ำ
2. แบบนูนสูง เช่น รูปเป็นที่ฐานะของอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย
3. แบบลอยตัว เช่น รูปปั้นที่สามารถมองดูได้รอบด้าน

(3) วรรณกรรม

เกี่ยวข้องกับเรื่องของการแต่งหนังสือ การแต่งโคลงกลอนฉันท์ ทั้งร้อยแก้ว และร้อยกรอง

(4) นาฏศิลป์และดุริยางค์ มี

- การขั้บร้อง
- การแสดงดนตรี
- การเพื่อนรำ

(5) สถาบันตยกรรม

สถาบันตยกรรมแต่ละยุคแต่ละสมัยมีลักษณะเฉพาะ อันเป็นผลมาจากความคิดสร้างสรรค์เหตุผล ความต้องการ และความเชื่อเป็นสำคัญ

สถาบันตยกรรมแยกออกได้ 3 ชนิด

1. เครื่องหิน
2. เครื่องไม้
3. คอนกรีตผสมเหล็ก

พฤติกรรมทางความงามประการที่ 2

ศิลปะประยุกต์

ศิลปะประยุกต์หมายถึง การรู้จักนำเอาศิลปะมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ชีวิตประจำวัน ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

งานศิลปะประยุกต์เป็นงานที่มีความละเอียดประณีต สามารถจำแนกได้ 4 แขนงด้วยกัน

1. พาณิชยศิลป์ ศิลปะที่เกี่ยวกับการค้า เช่น การโฆษณา
2. อุตสาหกรรมศิลป์- งานช่างที่มีเครื่องจักรเข้าช่วยในการทำงาน และสามารถผลิตผลงานได้จำนวนมาก
3. มณฑนศิลป์ เป็นงานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับการตกแต่งต่าง ๆ
4. ศิลปะหัตถกรรม มี
 1. เครื่องปั้นดินเผา
 2. งานโลหะ
 3. งานไม้

4. งานจักสาน
5. งานหวาย
6. งานถักทอ ย้อมสี
7. งานรถ-เครื่องเขิน
8. งานหนัง

พฤติกรรมทางความงามประการที่ 3 คือ ศาสนศิลป์ คือศิลปะที่เกี่ยวข้องกับศาสนา มี

- สถาปัตยกรรม
- ภูมิ معم
- จิตรกรรม

พฤติกรรมทางความงามประการสุดท้ายคือ ศิลปพื้นบ้าน

เป็นศิลปะหรืองานช่างที่มีการสร้างหรือทำกันมาเป็นกลุ่มๆ หนึ่ง ซึ่งแต่ละกลุ่มอาจจะไม่เหมือนกัน และทำสืบกันมาเป็นเวลานานหลาย 10 ปี ศิลปพื้นบ้านมี

1. เครื่องทอผ้า
2. เครื่องปั้นดินเผา
3. เครื่องไม้
4. เครื่องไม้ไผ่
5. เครื่องรัก
6. เครื่องโลหะ

ลักษณะภาษาอีสาน

ไพฑูริย์ อุบลรัตน์

ภาษาอีสาน คืออะไร

ภาษาอีสาน เป็นภาษาไทยถิ่นหนึ่ง ซึ่งใช้พูดกันเป็นส่วนใหญ่ ในหลายจังหวัด ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ของประเทศไทย ได้แก่จังหวัด อุตรดิตถ์ ขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด ยโสธร ชัยภูมิ อุบลราชธานี บุรีรัมย์ และจังหวัดอื่น ๆ บาง

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีภาษาถิ่นอื่น ๆ มากเหมือนกัน แต่ไม่เรียกว่าภาษาอีสาน ทั้งๆ ที่อยู่ใ้ในภาคอีสาน กลับไปเรียกเป็นภาษาอย่างอื่นไป เป็นต้นว่า ในนครราชสีมา

เรียกว่า ภาษาโคราช หรือ ภาษาไทยเบ็ง ในสุรินทร์ และศรีสะเกษเรียกว่า ภาษาส่วย ภาษาเขมร ในสกลนคร นครพนม และเลย เรียกว่า ภาษาอ้อ ภาษาภูไท ภาษาไซ ภาษาเหล่านี้เป็นภาษาไทยถิ่น ซึ่งมีสำเนียง สำนวน ถ้อยคำและความหมายแตกต่างกันไปตามถิ่น ชื่อของภาษาก็ได้จากลักษณะเด่นของภาษานั้น ๆ และได้จากถิ่นที่ตั้งนั่นเอง

ลักษณะเด่นบางประการของภาษาอีสาน

1. ภาษาอีสานเข้าเกณฑ์หลักภาษาศาสตร์ในการบ่งบอกรูปลักษณะ และขนาดของสิ่งของต่าง ๆ กล่าวคือ เสียงสระที่ออกเสียงนั้นจะบอกรูปร่างลักษณะ และขนาดได้ ตามการอ้าของปาก ถ้าปากอ้าน้อย แสดงว่าของสิ่งนั้นเล็ก ถ้าอ้าปากกว้างขึ้น แสดงว่าของสิ่งนั้นใหญ่ขึ้น และถ้าอ้าปากกว้างใหญ่ที่สุด ก็แสดงว่าของสิ่งนั้นใหญ่โตที่สุด ปากเราอ้าน้อยที่สุด คือปากแผ่ยาว เมื่อเราออกเสียงสระ อี อี้ เอะ เอ แอะ แอ ปากเราอ้ามากขึ้น เมื่อเราออกเสียงสระ อี้ อี้ เออะ เออ ปากเราอ้ากลมมากขึ้น เมื่อเราออกเสียงสระ อุ อุ โอะ โอ เออะ ออ และปากเราอ้ากว้างมากที่สุดเมื่อออกเสียงสระ อา ในภาษาอีสาน เมื่อเรียงลำดับสิ่งของที่มีลักษณะจากเล็กที่สุดไปหาใหญ่ที่สุดจะได้ดังนี้

- ลักษณะเป็นรูปเปิด — จิ้งปิ้ง จ่องป่อง โจ่งโป่ง จิ้งปิ้ง จ่างป่าง
- ลักษณะแหลมยาว — จี๊ดลีด จอดลอค โจดโลด จาดลาด
- ลักษณะกลมม้วน — อ้อมล่อม อุ่มลุ่ม โอมล่อม อิ่มลิ่ม อ้ามล้าม
- ลักษณะมน — มั่งกึ่ง ม่องก้อง โม่งก้อง มั่งกึ่ง ม่างก้าง
- ลักษณะหย่อนยานอ่อน — ต้อยช้อย ต้วยช้วย ต้ายช้าย
- ลักษณะเป็นกอนูน — จ่อมก้อม จุ่มกุ่ม จ้มก้ม จ้ามก้าม
- ลักษณะสูงผอม — ค้างยั้ง ค่องย่อง โคงโย่ง ค่างย่าง

ลักษณะเป็นรูปร่าง - ชวี ชวอ, โซโว ชีวือ ชาว
 ลักษณะเขวนห้อย - ๕ ๕ อันตัน อันทอน โอนโต้น อันท้าน

2. ภาษาอีสาน มีคำเสริมที่มีเสียงเดียวกัน เช่น

ลาย - ลายพายยาย
 แคง - แคงแลงแกง แคงแลงแห่ง
 เหมบ - เหมบเจบเพบ (นอนฟังพาบ)
 เหมบ - เหมบแจบแพบ (อย่างไก่อกไข่)
 หมอบ - หมอบจอบพอบ
 หมุบ - หมุบจุบพุบ (อย่างหมุ)
 ชี - ชีคีตี (อย่างไม้ซุงแข็งชเต)
 ฟิง - ฟิงฟิงวิง (อย่างคองเห่าแผ่แม่เบี้ย)
 แป - แปแลบแซบ
 เป - เปเลบเซบ
 ปวด - ปวดจั่วจั่ว
 เขิน - เขินเงินเกิน
 อ้า - อ้าชาวา

3. ภาษาอีสาน ออกเสียง ตัว ฮ ตัว ห เสียงขึ้นจมูก เช่น หัวหอม หึงหวง
 หิวไฮย เฮฮา ภาษากลางเสียงไม่ขึ้นจมูก

4. ภาษาอีสานเวลาหัวเราะ หรือ เฮ หรือ ฮา เมื่อชอบออกชอบใจ จะมีคำว่า
 ฮิ้ว หรือ ปีบ ตามด้วย ภาษากลางจะมีแต่ เฮ หรือ ฮ้า เท่านั้น

5. ภาษาอีสานดั้งเดิม มีเสียงสระ เอีย ไม่มีเสียงสระ เอือ เช่น นางดาวเรียง
 นุ่งเสียเหลียง หัวบักเพียง ไปโนเมียง ลูกละยักกินแกงเหนียวใส่บักเขี้ยว นางบัว
 ผีเย็นไม้ไต้เลียนเงินเตียนเหมียนเพียน

6. คำอีสานบางคำ มีความหมายตรงกันข้ามกับภาษากลาง เช่น

นำ ภาษาอีสาน แปลว่า ตามไปข้างหลัง -หรืออยู่ในหมู่ ภาษากลาง

นำ แปลว่า ไปข้างหน้า อยู่ข้างหน้า

แพ้ ภาษาอีสาน แปลว่า ชนะ

เสี่ย ภาษาอีสาน แปลว่า หาย เช่น คินสอเสี่ย ควายเสี่ย

เสี่ย ภาษากลาง หมายถึง ชำรุด ใช้ไม่ได้

7. ภาษาอีสานนิยมเรียกคนอื่นว่าเป็นญาติ เช่น เรียกว่า พ่อ แม่ พี่ ตา ยาย

ถ้าเราเคารพนับถือมาก เราอาจจะเรียกเขาว่า “พ่อ” ได้โดยเขาจะเอ็นดูเรา

ส่วนในภาษากลาง ถ้าเราเรียกคนอื่นว่า “พ่อ” มักจะไม่ปลอดภัย

8. ส่วนวนอีสานกับส่วนวนภาษากลางมีการเรียงคำต่างกัน ที่น่าสังเกต เช่น

คนอีสาน

คนภาคกลาง

จะกลับง่ายไหม

จะกลับเร็วไหม หรือ จะกลับเมื่อไร

คุณเอาผ้าหรือยัง

คุณแต่งงานหรือยัง

มาแต่ไหน

ไปไหนมา

ขอกราบอภัย

กราบขออภัย

จะไปอะไร

จะไปไหน

จะไปเล่น

จะไปเที่ยว

9. คนภาคกลางควรเข้าใจภาษาอีสานต่อไปนี้ เพื่อกันความเข้าใจผิด

กินเข้า	กินข้าว
คว้ย	ควาย
โคแน	ค้อยยังชั่ว
ไม้เต็ง	ไม้ทับ (ขา)

10. ส่วนวนอีสานมีลักษณะคล้ายกับส่วนนไทยกลาง คือมีสัมผัสคล้องจองกัน เช่น
 หม้อแตกแตกไป ฟัน้องบ้องปาย เมื่อยมอยส้อยแหลม ห้ามดับคตา
 มีตพร้าหลาเหล็ก งูเจียวเกยวปอม น้อยหน่มขุ่มกำ เบ็ดหลาบลาบหญ้า
 ฮู้จักฮักแก่น อุกองทองเท.

ประเพณี

อีสาน

ไพฑูรย์ มิกุล

บทนำ

การศึกษาประเพณีของชาวภาคอีสาน หรือภาคตะวันออกเฉียงเหนืออัน องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดที่เป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ ความเชื่อต่าง ๆ ที่กลายมาเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีก็คือ ประชากรที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคนี้ มีผู้เข้ามาศึกษาเรื่องราวของภาคตะวันออกเฉียงเหนือระหว่างปี 2505-2507 (Charles F. Keyes Isan Regionalism in Northeastern Thailand p. 2) ได้สรุปไว้ตอนหนึ่งว่า ประชากรในภาคอีสานไม่น้อยกว่าร้อยละ 95 ที่พูดภาษาไทยอีสาน (พื้นบ้านเรียกภาษาลาว) ประชากรอีกประมาณร้อยละ 5 พูดภาษาเขมรภาษาส่วย ในบางส่วนของจังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษ และภาษาแสกโซ่ ในเขตจังหวัดสกลนครและนครพนม

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ทำให้เราทราบว่า มีประชาชนจากทางฝั่งซ้ายได้อพยพเข้ามาทางฝั่งขวา (ภาคอีสาน) เมื่อประมาณ 500 ปีเศษมาแล้ว และมีการอพยพเข้ามาอีกหลายครั้ง เช่น ในสมัยกรุงธนบุรีและสมัยรัชกาลที่ 3 ภายหลังไทยปราบขบถเจ้าอนุวงศ์ราบคาบแล้ว ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่จึงพูดภาษาไทยอีสานดังกล่าวนั้นแล้ว

บทความนี้ ผู้เขียนใคร่ทำความเข้าใจไว้เบื้องต้นว่า ข้อมูลที่นำมาเขียนนี้ได้จากที่ผู้เขียน และนิสิตที่เรียนวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (ประวัติศาสตร์อีสานในหัวข้อ ประเพณีของท้องถิ่นอีสาน) ได้ออกไปศึกษา และสัมภาษณ์ประชาชนตามท้องถิ่นชนบทในจังหวัดต่าง ๆ ของภาคอีสาน จึงนำเอาผลสรุปมาเผยแพร่บางส่วนบางตอน จึงอาจจะไม่ตรงกับหนังสือที่ท่านผู้รู้ได้เขียนไว้

ประเพณีภาคอีสานที่จะกล่าวนี้ จะขอแยกออกเป็นหัวข้อดังนี้

1. ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต
2. ประเพณีเกี่ยวกับการทำบุญ และแบบแผนการปกครอง
3. สรุปผลการค้นคว้า

ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต

ประเพณีของชาวอีสาน ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมามีมากมาย เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด ประเพณีการส่งขวัญ ประเพณีการบวช ประเพณีการสะเทาะเคราะห์ ประเพณีการขุดสระ ประเพณีการนับถือหมอธรรม ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีการทำบุญต่อ

อายุ ประเพณีสวดขวัญกองเข้า ประเพณีคำไหว้ - ประเพณีเกี่ยวกับการทำบุญถือของรักษา และประเพณีทำบุญหาผู้ตาย

ในที่นี้จะขอกล่าวเพียง 4 อย่างคือ

1. ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด
2. ประเพณีเกี่ยวกับการบวช
3. ประเพณีเกี่ยวกับการกินตอง

(แต่งงาน)

1. ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด

คนโบราณมีความเชื่อว่า เมื่อแรกทีหญิงจะมีครรภ์ได้นั้น เกิดจากบิดามารดาอยู่ร่วมกัน มารดามีประจำเดือน และการปฏิสนธิเป็นชีวิตใหม่ เด็กที่เกิดมา จะดีหรือชั่วอยู่ที่พ่อแม่ ถ้าพ่อแม่เป็นคนดีมีศีลธรรม บุตรที่เกิดมาก็จะเป็นคนดีด้วย คนโบราณจึงสอนให้ทำความดี - เช่น ให้สร้างพระพุทธรูปไว้ในสถานที่ ๆ เป็นที่ส่วนรวม เช่น ที่ศาลาโรงธรรม ศาลากลางบ้าน ผู้ที่พบเห็นก็จะเกิดความเลื่อมใส เวลาตั้งครรภ์ก็จะนึกถึงพระพุทธรูปที่ใส่สว่างไว้หรือที่เคยพบเห็น เมื่อบุตรเกิดมาจะเป็นคนดีมีศีลธรรม เหมือนกับพระพุทธรูป และที่ปฏิบัติกันโดยทั่ว

ไปคือ สร้างหิ้งพระไว้บนหัวนอน (เหนือศีรษะ) ก่อนนอนจะได้กราบไหว้และบูชาสำหรับหญิงมีครรภ์ เวลากราบไหว้ก็จะอธิษฐานต่อหน้าพระพุทธรูป เพื่อให้ได้ลูกที่ดีมีศีลธรรม

เมื่อหญิงตั้งครรภ์ พ่อแม่และญาติพี่น้องก็อยากรู้ว่าบุตรของตนจะเป็นชาย หรือหญิงมีชาติกำเนิดมาจากไหน มารดามักจะเสี่ยงทายจากการเข้าฝัน เช่น ถ้ามารดาฝันว่าได้เครื่องประดับตกแต่งร่างกาย ทายว่าบุตรจะเป็นหญิง ถ้ามารดาฝันว่าได้เครื่องศาสตราวุธ ทายว่าเด็กเกิดมาจะเป็นชาย

ความเชื่อต่าง ๆ เช่น ถ้าเด็กในครรภ์อยู่ทางซ้าย เชื่อว่าจะเป็นผู้หญิง ถ้าเด็กอยู่ทางขวาจะเป็นชาย

ถ้ามารดาแพ้ท้อง อยากรู้กินของมีรสเปรี้ยว มีความเชื่อว่า บุตรมีชาติกำเนิดมาจากนรก

ถ้ามารดาอยากกินของหวาน มีความเชื่อว่า เด็กมีชาติกำเนิดมาจากสวรรค์

ถ้ามารดาอยากกินผลไม้ มีความเชื่อว่า เด็กมีชาติกำเนิด มาจากป่าหิมพานต์

ถ้ามารดาอยากกินผัก มีความเชื่อว่า เด็กมีชาติกำเนิดมาจากสัตว์เดรัจฉาน

ถ้ามารดาไม่มีอาการแพ้ท้อง มีความเชื่อว่าเด็กมีชาติกำเนิดมาจากมนุษย์

เนื่องจากหญิงที่ตั้งครรภ์ มักจะไม่ค่อยปกติ มีโรคแทรกได้ง่าย เกิดอุบัติเหตุได้ง่าย ชาวภาคอีสานจึงเรียกหญิงมีครรภ์ว่า “แม่मार” ผู้เฒ่าผู้แก่จึงแนะนำไม่ให้

ทำงานหนัก ห้ามกินอาหารที่เปรี้ยวจัด เผ็ดจัด หวานจัด การยืน เดิน นั่ง นอน ก็ให้ระมัดระวัง ให้ทำบุญรักษาศีล และมีข้อห้ามต่าง ๆ ชาวอีสานเรียกว่า “ชะล้า” เช่น

ห้ามนั่งขวางประตู
ห้ามนั่งขวางบันได
ห้ามพูดถึงคำว่า ติดซัด ซัดซ้อง
ห้ามพูดหยาบคาย
ห้ามไปเยี่ยมคนไข้หนัก
ห้ามหยิบของสูง
ห้ามไปงานศพ
ห้ามลูบตัว และอาบน้ำในเวลา

กลางคืน

ห้ามสยายผม

ห้ามกินไข่ มะพร้าว และของมีมันทุกชนิด ฯลฯ

ถ้าหญิงมีครรภ์สามารถปฏิบัติ (ชะล่า) ได้เชื่อว่า จะคลอดง่าย และนอกจากนี้ในเดือนที่จะคลอดจะมีการสูญขวัญหญิงที่มีครรภ์แก่ เรียกว่า " การสูญขวัญเดือน "

การทำพิธีสูญขวัญเดือน มีความประสงค์ เพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้ายให้ออกไปจากหญิงมีครรภ์ และบำรุงขวัญมารดาและเด็กในครรภ์ เวลาคลอดจะคลอดง่ายและปลอดภัย

การคลอด

คำโบราณกล่าวไว้ว่า " ผู้สาวมารเก่าผู้เฒ่ามารสืบ "

หมายความว่า หญิงที่ตั้งครรภ์ครั้งแรก (ท้องแรก) จะคลอดในเดือนที่เก่า ส่วนหญิงที่เคยตั้งครรภ์มาแล้ว จะคลอดในเดือนที่สืบ เมื่อหญิงเริ่มบวกลท้องจะไปเชิญหมอคำแยในหมู่บ้าน เมื่อหมอคำแยมาถึงก็จะตั้งเครื่องบูชาครู มีขันดอกไม้ รูปเทียนผ้าขาว 1 ฐา เงินหกสลึง หมอคำแยจะบอกกล่าวเทพยดาอารักษ์ว่า จะมีการคลอดเด็กในสถานที่นั้น ๆ ขอให้ช่วยปกปักรักษาอย่าให้มีอันตรายใด ๆ เครื่องบูชานี้จะตั้งไว้จนกว่ามารดาจะออกไฟ จึงจะนำไปมอบแก่หมอคำแย

เมื่อคลอดแล้วจะมีการอยู่ไฟ เรียกว่า อยู่กรรม จะมีการจุดไฟไว้ใต้ถุนบ้าน หม้อต้มน้ำ ถ้าหญิงคลอดบุตรคนแรก จะอยู่กรรมประมาณ 15 วัน ถ้าเคยคลอดบุตรมาแล้วจะอยู่กรรมประมาณ 5-7 วัน

การตัดสายสะดือ (รก) คือสายที่ยังมาจากรกถึงสะดือ ก่อนตัดจะมีดสายแต่เป็น 2 เปราะ แล้วตัดสายสะดือด้วยไม้คัม ๆ เช่น ไม้รวก การใช้ไม้ตัดรกมีความเชื่อว่า เด็กจะเป็นคนอ่อนวานอนสอนง่าย ห้ามใช้มีดตัด เพราะมีความเชื่อว่า เด็กจะเป็นคนแข็งกระด้างต้งมีด ที่จริงน่าจะเป็นการป้องกันโรค เช่น บาดทะยัก เป็นต้น

การฝังสายสะดือ (รก) จะเป็นหน้าที่ของบิดาของเด็ก โดยจะนำไปฝังใต้บันไดบ้านบางแห่งจะจุดไฟ (สมไฟ) ไว้ 3 วัน 3 คืน เพื่อป้องกันผีพรายมิให้มาทำอันตรายแก่เด็ก

เมื่อตัดสายสะดือแล้ว จะอาบน้ำให้เด็ก ผู้อาบน้ำให้เด็กจะนั่งเหยียดขาทั้งสองข้าง เอาเด็กนอนระหว่างเท้าทั้งสอง ให้ศีรษะเด็กอยู่ทางปลายเท้าของตน แล้วนำน้ำที่ผสมไว้อุ่น ๆ อาบให้เด็ก เสร็จแล้วห่มผ้า

ให้อุ่นแล้วนำเด็กมาวางบนกระตัง หมอตำแย จะถามว่าเป็นลูกผีหรือลูกคน ญาติพี่น้องที่อยู่ ณ ที่นั้นจะพูดขึ้นพร้อมกันว่า เป็นลูกของเรา เป็นอันเสร็จพิธีรับขวัญเด็กบางแห่งหมอตำแย จะยกกระตังร้อนเบา ๆ แล้วกระแทกกระตัง ลงพื้น 3 ครั้งเบา ๆ เด็กจะตกใจร้อง อูแว้วๆ ขณะทำก็จะพูดว่า “ผีนกเค้ามาฮ้องกุกกุก กัน แม่นลูกสุให้มาเอาหมอนวันนี้ ตั้งแต่นมอหน้า ลูกกู” หรือร้องว่า

“ กูชุกกุก กุกกุกกุก แม่นลูกสุ เอาสามอน กายมือนมอหน้าลูกกู ” ว่า 3 หน เป็นอันเสร็จพิธี **รับขวัญเด็ก**

การกินอาหาร มารดาจะต้องละเว้น ของแสลงในระหว่างที่อยู่ไฟ สิ่งที่ต้องละเว้น (ชะล่า) เช่น

- ห้ามกินของที่มีมันทุกอย่าง
- ห้ามกินผักชะอม
- ห้ามกินปลาชะโด
- ห้ามกินไข่เบ็ดไข่ไก่
- ห้ามกินของหมักดอง
- ห้ามกินเนื้อวัว เนื้อควาย
- ห้ามกินเนื้อสัตว์ป่าทุกชนิด เป็นต้น
- เพราะฉะนั้นหญิงที่อยู่กรรม จึงกิน ข้าวกับเกลือ กับปลาแห้งเป็นส่วนใหญ่

การตั้งชื่อเด็ก

พ่อแม่จะตั้งตามสภาพแวดล้อม เช่น ตั้งชื่อให้คล้องจองกับบิดามารดา ตั้งชื่อตามวันเกิด เช่น ถ้าเกิดวันอังคาร ถือว่าวัน อ่อน มักจะชื่อว่า อ่อนสา อ่อนสี อ่อนตา เป็นต้น

ถ้าเป็นเด็กเลี้ยงยาก พ่อแม่จะนำไปประเคนให้พระ จึงมักตั้งชื่อให้ว่า “เคน” หรือ “เคนสา” เป็นต้น หน้าที่ของพ่อแม่ ในการเลี้ยงดูลูกของตน ก็คือ อบรมสั่งสอน ให้ลูกทำความดี ได้ศึกษาเล่าเรียน หากผู้ครอง ให้และมอบทรัพย์สินสมบัติให้ในเวลาที่เหมาะสม

ในวัยเด็กนี้ พ่อแม่จะทำพิธีโกนผมไฟให้เด็กเมื่ออายุประมาณ 1 เดือน ทำพิธีโกนจุกให้เมื่ออายุระหว่าง 11-13 ปี หลังจากนั้น จะถือว่าเริ่มพ้นวัยเด็กไปสู่วัยหนุ่มสาว (วัยรุ่น) ต่อไป

2. ประเพณีการบวช

คำว่า “บวช” มาจากศัพท์ปะวะชะ แปลว่า งดเว้น คือการงดเว้นจากกิจการบ้านเรือนมาปฏิบัติกิจทางศาสนา สวดมนต์ภาวนา เป็นต้น

การบวช ถือว่าเป็นชีวิตที่สองรองจากการเกิดชายทุกคน เมื่ออายุประมาณ 13 ปีก็จะบรรพชาเป็นสามเณร และเมื่ออายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ จะอุปสมบท พิธีการส่วนใหญ่คล้ายกันทั่วประเทศ จึงขอกล่าวถึงประเพณีการบวชไว้เพียงสังเขป

ความมุ่งหมายของการบวช

1. บวชตามประเพณี โบราณถือกันว่า ลูกผู้ชายต้องบวช ทดแทน น้ันนมมารดาเสียก่อนจึงจะมีครอบครัวได้ ถ้าชายไคยังไม่บวชจะไปขอแต่งงานฝ่ายหญิงจะตั้งข้อรังเกียจว่าเป็น "คนดิบ" คือยังไม่ได้บวชเรียนและอบรมจิตใจให้หนักแน่นพอที่จะออกไปรับผิดชอบต่อครอบครัวได้

2. บวชแก้บน (บวชบ้าง) เพื่อบนบานกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ให้ช่วยเหลือยามเจ็บไข้ ยามได้รับเคราะห์กรรม เป็นต้น ผู้บวชจะบนบานไว้ว่า ถ้าหายจากโรคร้าย หรือหายจากเคราะห์กรรมแล้วจะบวชเป็นเวลา 7 วัน 15 วัน หรือ 1 เดือน เมื่อครบกำหนดแล้วจะอยู่ในสมณเพศต่อไป หรือจะลาสิกขาบทก็ได้

3. บวชหน้าศพ (บวชจูง) เมื่อมีคนตายที่เป็นผู้ที่เคารพนับถือ หรือเป็นผู้มีอายุ

ลูกหลานจะบวชให้ผู้ตาย เมื่อจะเคลื่อนศพไปฝังหรือเผา ลูกหลานที่บวชจะนำหน้าศพหรือจูงศพเพื่อผู้ตายจะได้ขึ้นสวรรค์

จ้ว และเจ้าหัว

เมื่อชายบรรพชาเป็นสามเณร ทางภาคอีสานเรียกสั้น ๆ ว่า เณร หรือ จ้ว คำว่าจ้วนี้ท่านผู้รู้ เช่น สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (ติสโสธรวาน) อธิบายว่า ตรงกับคำว่า "เจ้า" นั่นเอง เมื่ออุปสมบทแล้วเรียกว่า "เจ้าหัว" หรือ "เจ้าหม่อม" เป็นการยกย่องประหนึ่งเป็นเจ้าเหนือหัว หรืออยู่บนกระหม่อม ทั้งนี้ก็เพราะสามเณรและพระสงฆ์ เป็นผู้ สืบศาสนา หรือเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นพระบรมศาสดา เป็นเจ้าแห่งโลกธรรมนั่นเอง

สมณศักดิ์

เมื่อจ้ว หรือ เจ้าหัว ได้ประกอบศาสนกิจสมควรจะมีฐานันดรศักดิ์ได้ ก็จะยกย่องขึ้นตามคุณวุฒิ เป็นชั้น ๆ คือ

1. สำเริง
2. ชา
3. กู
4. ฝ่าย
5. ตำน

- 6. หลักล้า
- 7. ลูกแก้ว
- 8. ยอดแก้ว

ฐานันดรศักดิ์ หรือ สมณศักดิ์นั้น คงได้แบบแผนมาจากเวียงจันทน์ ทางภาคอีสานเท่าที่ได้สอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ ไทโยน เรียกกันมาก คือ

ชา เรียกว่า ญาชา เทียบ อุปัชฌายะ
 กุ ,, ญาคุ ,, พระครู
 หลักล้า ,, ญาคุหลักล้า เป็นตำแหน่ง

สำคัญเทียบได้กับเจ้าคณะจังหวัดปัจจุบัน

ส่วนตำแหน่ง ลูกแก้ว และยอดแก้ว เป็นตำแหน่งที่สูงระดับ “มหาเถระ” เช่น เจ้าหัวคุดแก้ว เทียบกับ “สังฆนายก” ตำแหน่งนี้มีอยู่ที่นครเวียงจันทน์แห่งเดียว

การสถาปนา หรือ เลื่อนสมณศักดิ์ พระสงฆ์ทางภาคอีสานเรียกว่า “ชดสรง” (ชด=รดน้ำ) โดยราษฎรในหมู่บ้านหรือชุมชนที่อยู่ใกล้วัดนั้น เป็นเจ้าของทำพิธี กันทั่ววัด ตั้งพิธีสวดมงคลกันที่โบสถ์ หรือศาลาผู้เป็นเจ้าครุฑธาจะถวายเครื่องบริวารแก่พระที่ได้รับ การชดสรงนั้น

ส่วนผู้ที่ลาสิกขาบทก็มีคำเรียกโดยเฉพาะ เช่น ถ้าเป็นจัวสามัญ เรียก เขียง ถ้าเป็น เจ้าหัวสามัญ เรียก “ทิต” ถ้าเป็น เจ้าหัวชา เรียกว่า “จารย์ชา” ถ้าเป็น เจ้าหัวคุด เรียกว่า “จารย์คุด” ถ้านามเดิมว่า หนู ก็เรียกกันว่า จารย์คุดหนู ดังนี้ เป็นต้น

3. ประเพณีการกินดอง (การแก้จวน)

การกินดอง หรือการแต่งงานโบราณ ถือว่าเป็นภาระที่สำคัญอันดับ 3 ของชีวิต เป็นชีวิตที่ต้องพึ่งตนเอง และต่อสู้อุปสรรคด้วยตนเอง ดังนั้นชาย หรือหญิงก็ตามต้องพิจารณาถึงฐานะของกันและกันให้รอบคอบ คือ

ฝ่ายหญิง จะต้องเลือกชายที่มีลักษณะดังนี้ รูปร่างดีมีอากรครบ 32 ประการ มีความรู้ดี ประพฤติดี เคารพต่อจารีต ประเพณีบ้านเมือง มีเรือนชานบ้านช่องและมีที่ทำมาหากิน เป็นต้น

ฝ่ายชาย จะต้องเลือกหญิงที่มีคุณสมบัติส่วนใหญ่เหมือนผู้ชาย แต่ผู้หญิงต้องเลี้ยงลูก และเป็นแม่บ้านก๊วยจึงต้องมีคุณสมบัติเพิ่มขึ้นอีกซึ่งเรียกว่า ต้องรู้จัก “เรือน 3 หน้า 4”

เรือน 3 ได้แก่ เรือนกาย เรือน
ผม เรือนไฟ

ส่วนหน้า 4 คือ คุณลักษณะที่ 4 คือ
น้ำใจ รวม 4 อย่างนี้หญิงต้องมีพร้อม ตั้ง
สุภาษิตว่า “หญิงใดสมบุรุษด้วยเชื่อน 3 หน้า
4 เป็นหญิงก็เลิศล้ำสมควรแก่แม่เชื่อน”

หนุ่มสาวก่อนจะแต่งงานกัน โดย
ทั่วไปมักจะพูดคุยเกี่ยวพาราสิกัน สมัยก่อน
ฝ่ายชายจะไปคุยที่บ้านเจ้าสาว เรียกว่า “การ
ขึ้นสาว” ชายหนุ่มจะไปในตอนค่ำ พ่อแม่
หญิงสาวจะออกมาคุยด้วย แล้วเรียกลูกสาว
ให้ออกมา พ่อแม่แนะนำให้รู้จักกัน (ถ้าเป็น
ครั้งแรก) เมื่อเห็นว่าทั้งสองฝ่ายหายประหม่า
พ่อแม่ก็จะขอตัวไปพักผ่อน ให้หนุ่มสาวคุยกับ
ฝ่ายหญิง ถ้าไม่ชอบฝ่ายชายก็จะคุยแบบกระ-
มิตระเมียน หรือไม่พูดคุยเป็นการกระทำที่
ให้ฝ่ายชายรู้ตัว ฝ่ายชายก็รู้ว่าหญิงไม่สนใจตน
คืนต่อๆ ไปก็จะไม่ไปอีก ซึ่งยังคงถือเป็น
ประเพณีสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน (ในชนบท
บางแห่งยังถือเคร่งมาก)

นอกจากนี้หนุ่มสาวจะใช้คำผะหม่า
เกี่ยวพาราสิกัน ซึ่งเป็นคำคมและกินใจมาก
เช่นคำ ผะหม่า ได้ตอบกันระหว่างหญิงชาย

ฝ่ายชาย “พินซึล่ายท่ายเป้ หลู
กอกยาใหญ่—พินทากแมนเชื่อชาติข้างบ่หนีนาง
ทางกระเส-

ฝ่ายหญิง “น้องนี่กะแน่นแนว
ควาย ทอบ่อยาก หนี สนวนกล้วย ก็กั้นชั้นละ”
หรือเมื่อรักกันแล้ว ฝ่ายชายอาจจะไปค้าขาย
ต่างเมือง ฝ่ายหญิงก็พูดเป็นคำเตือนความจำ
ให้ฝ่ายชายคิดถึงว่า “กั้นอ้ายคิดชอนน้องให้
เหลียวเบ็งเดือนดาวพุนเค้อ สายตาเขาตีท้าย
กั้นเทิงฟ้า” ดังนั้นเป็นต้น ซึ่งพอจะให้ความ
หมายว่า

“ถ้าคิดถึงน้องให้มองดูดวงจันทร์
และดวงดาว ความรู้สึก (สายตาสายใด) จะ
พบกันอยู่บนฟ้า”

เมื่อฝ่ายชายแน่ใจแล้วว่า **รักหญิงสาว**
ก็จะมาบอกเล่าพ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ แล้วผู้-
ใหญ่ฝ่ายชายจะไปถามทางฝ่ายหญิง เรียกว่า
“ไปสืบ” สิ่งที่จะนำไปก็มี

พานหมากพลู บุหรี่
ดอกไม้รูปเทียนอย่างละคู่
เงินค่าเปิดปากฝ่ายหญิง
(บางแห่ง 3 บาท บางแห่ง 4 บาท)

เมื่อทั้งสองฝ่ายพูดจากันไปพอรู้เรื่อง

แล้ว พ่อแม่ฝ่ายหญิงก็จะเรียกลูกสาวออกมาถามความสมัครใจต่อหน้าคนมาขอ ถ้าลูกสาวตกลงใจก็จะนัดวันหมั้นต่อไป

วันหมั้นทั้งสองฝ่ายจะกำหนดกันโดยถือเอา วัน เดือน ปี ที่เป็นมงคล เช่น เดือน 4 เดือน 6 เดือน 8 เดือน 12 เป็นต้น โดยฝ่ายชายจะต้องเตรียมของมีค่ามาหมั้น เป็นเงินตามฐานะของฝ่ายหญิง เช่น

- ถ้าเป็นลูกคนธรรมดาสามัญ เรียกค่าตัว 4-6 บาท
 - ถ้าเป็นลูกตาแสง นายกอง เรียกค่าตัว 3 ตำลึง (12 บาท)
 - ถ้าเป็นลูก กรรมการเมืองผู้ใหญ่ ได้แก่ลูกเมือง ลูกอุปฮาด ลูกราชบุตร และลูกราชวงศ์ ค่าตัว 6 ตำลึง (24 บาท) เป็นต้น
- บางท้องถิ่นเรียกหลายอย่าง เช่น เรียกเบ็ดไก่ หมู เหล้า ขนมหิน เงิน ทอง และสิ่งของต่าง ๆ แล้วแต่จะเรียก

เมื่อสัญญาเป็นที่เรียบร้อยแล้วก็กำหนดวันแต่งงานซึ่งเรียกว่า **การกินคอง**

ในพิธีกินคองที่มีลักษณะเด่นก็คือการทำพิธีสู่ขวัญ ผู้ทำพิธีเรียกหมอบผีหรือหมอบพราหมณ์ (หรือพ่อพราหมณ์) พราหมณ์จะ

กล่าวคำสู่ขวัญ ซึ่งจะขอยกมาเป็นเพียงบางตอนพอให้มองเห็นประเพณีนี้ กล่าวคือ

“ศรี ศรี สิริพิพร ไชยะมังกลาติถิ
 มือนั้นเป็นมือส้นวันดี วัน.....ขึ้น (แรม).....
 คำ.....เดือน.....เป็นวันดีถิอมุตตโชค โศก
 อันนั้นแมนโตกไม้จันทน์ ขึ้นใบนี้ผัดแมนขึ้น
 แก้วเพมาแก้ตกแต่งแล้วจึงได้แต่งพาขวัญ ชวน
 กันมาพราพร้อม มานั่งล้อมขอบพาขวัญ นั้น
 แมนฝ่ายผูกแขน นั้นแมนแหวนใส่ก้อย นั้น
 แมนลูกบ้น้อยสร้อยสังวาลย์ อาหารหลาย
 เหลือมาก ชินปลาหมักเนืองนอง เข้าของ
 หลายมีทุกสิ่งทุกอย่างตามกระบวนบูชาพื้นแต่ง
 ไว้ ชันดอกไม้มักขึ้นเพียงตา ชันสมมายกให้
 เจ้าโคตร โศกซ้ำไว้ได้เงินขาว ลูกสาวก็
 พื้นมาคค่าหลาย ลูกสาวปลายพื้นมาคค่ามาก
 บ่อยากแท้ดีหลี ปูนแปงดีพ่อแม่.....
 (ต่อไปเป็นการเรียกขวัญคู่บ่าวสาว ให้มาอยู่กับ
 เนื้อกับตัว เพราะวันนี้เป็นวันดี.....

แล้วส่งสอนฝ่ายชายอย่าได้ล่วงสิทธิ์ผัวคล่องเมีย
 เจ้าเป็นลูกสะใภ้ให้เจ้าฮักแม่ผัว อย่าได้ไว้
 พันผัวหยอกหัวชายชู้ ให้เจ้าเป็นผู้ฮักนักราชัญ
 พังกรรม.....ให้เจ้าได้ลูกแก้วช่วยมותר ให้
 เจ้าฟังคำสอนตวยายพ่อแม่ ให้เจ้าแผ่ใจกว้าง

วงศามาเยอขวัญเอย ชาวผิวให้เจ้ามาชมเมีย
พีน้า เถิงยามค่ำให้เจ้าเข้าบอนนอน หัวเอียง
หมอนให้มีใจซักท่อ ให้เจ้าผินหน้าต่อเขยชม
ไซยะตุภวัง ไซยะมั่งคลัง ไซยะมหามงคุณ
จิตตาโรธมา วักผันติ อายุวันโณสุขังพลัง

พอหม่อพราหมณ์สวดเสร็จแล้วจะ
มีการผูกแขนให้ชายหญิง แล้วเอาไซขวัญวู
เต็มหรือไม่ ถ้าเต็มก็หมายความว่าคู่บ่าวสาว
จะอยู่ด้วยกันสุขสมบูรณ์ตลอดไป แล้วยื่นไซ
ให้ชายครึ่งหนึ่งหญิงครึ่งหนึ่ง ให้แต่ละฝ่าย
บ่อนไซด้้น แล้วชายจะนำดอกไม้รูปเทียนไป
สมมา (ขอขมา) พ่อแม่ โคตรวงศ์ของหญิง
เป็นอันเสร็จพิธี

ต่อมาฝ่ายหญิงจะนำภรรยาไปบ้าน
ฝ่ายชาย เพื่อ **สมมา** พ่อแม่ของฝ่ายชาย
เช่นเดียวกันสิ่งที่จะนำไปมี ผ้า 1 ผืน เสื้อ 1
ผืน เสื้อ 1 ผืน (ชาย) ชิน 1 ผืน เสื้อ 2 ผืน
(หญิง) โดยไม่คิดมูลค่า ส่วนเจ้าโคตรฝ่าย
ชายนอกนั้นจะสมมาด้วยเสื้อ (ผูก) สาค ผ้า
แล้วตีราคาเป็นเงิน ฝ่ายหญิงจะจัดเครื่อง
สมมาตามจำนวนญาติของฝ่ายชาย

การแต่งงานอีกอย่างหนึ่งคือ ชาย
หญิงเกรงว่า พ่อแม่จะไม่ตกลงให้แต่งงานกัน

จึงหนีไปอยู่ด้วยกัน แล้วทั้งคู่จะไปหาพ่อแม่
ฝ่ายหญิงภายหลังการแต่งงาน แบบนี้เรียกว่า
“การชู”

ประเพณีการ แต่งงาน บางท้องถิ่น
เช่น พวกส่วย แฉะจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ
เมื่อมีการสู่ขอกันแล้ว ฝ่ายชายจะไปอยู่กับฝ่าย
หญิงได้เลย จนเกิดบุตรด้วยกัน 1-2 คน จึง
นัดทำพิธีแต่งงานภายหลัง โดยฝ่ายชายจะ
ปฏิบัติตามประเพณีทุกอย่าง

ปัจจุบันนี้พิธีต่าง ๆ กลายเป็นของ
สากล กล่าวคือ การเกี่ยวฟาราสี การสู่ขอ
หมายหมั้น การแต่งงาน (รดน้ำ, กินเลี้ยง)
จะเป็นในชนบทหรือในตัวเมืองมีลักษณะคล้าย
คลึงกับทางภาคกลาง ลักษณะเช่นนี้ยังปรากฏ
อยู่ทั่วไปก็คือการสู่ขวัญ การสู่ขวัญที่ยังเป็น
หัวใจสำคัญของพิธีแต่งงานทาง ภาค อีสานมา
กระทั่งปัจจุบัน

4. ประเพณีเกี่ยวกับการตาย

การตายเป็นวาระสุดท้ายของมนุษย์
เมื่อคนสิ้นใจ เรียกว่า คนตาย หรือซากศพ
ประเพณีเกี่ยวกับการตายได้รับอิทธิพลจากทาง
ศาสนาพุทธ ประเพณีส่วนใหญ่จึงคล้ายคลึง

กับชาวพุทธในภาคอื่น ๆ จะแตกต่างกันไปบ้างในแต่ละท้องถิ่น

เมื่อมีคนตาย แล้วจะอาบน้ำให้ศพ หวีผมศพ นุ่งห่มผ้าศพ เอาชายพกไว้ข้างหลัง ต่อมา ลูกหลาน ญาติพี่น้องขอชม่าผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย แล้วก็ยิงปืน 1 นัด เพื่อให้ชาวบ้านทราบว่ามีคนตายอยู่ในหมู่บ้านนั้น ชาวบ้านจะ **บะลำ** หรือไม่ตำข้าว ไม่นำฟืนเข้าบ้าน ไม่ทอหูก จนกว่าศพจะพ้นจากบ้านจึงจะทำได้ เวลาชาวบ้านเขาพูดคุยกันจะพูดว่า **ผีตาย ตำข้าว บะลำ ทอหูกบะลำ** ฯลฯ ส่วนศพนั้นญาติจะใส่เงินชาง หรือเสียบึงค่าอาหาร ค่ารถ ค่าเรือแก่ผู้ตาย เป็นการแก้จนในชาติหน้า นอกจากนี้ก็จะมัดศพเป็น 3 เปราะ ที่มือ ที่เท้า และที่คอ ดังสุภาษิตพูดว่า

“ต้นหลังก่ลูกเหมือนตั้งเชือกผูกคอ
ต้นหลังก่เมีย (ผัว) เหมือนตั้งปอ
ผูกคอ
ต้นหลังก่เข้าของเหมือนตั้งปอสุบตีน”

ต่อไปจะทำโลงใส่ศพหันศีรษะศพไปทางตะวันตก ซึ่งถือว่า การตายเป็นการเสื่อมสิ้นไปเหมือนพระอาทิตย์ตกดิน ต่อมาก็นิมนต์พระมาสวดมาติกา

การตั้งศพไว้ที่บ้านจะทำไม่เกิน 3 คืน เรียกว่า “**งันบุญผี**” หรือ “**งันซอนผี**” ชาวบ้านจะไปช่วยงันที่บ้านงานศพ หนุ่มสาวจะพากันไปช่วยงาน เพราะจะมีโอกาสเกี่ยวพาราสักกันเมื่อครบกำหนดแล้ว จะย้ายศพไปฝังหรือเผาก็ได้ ถ้าเผื่ออาจจะทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้เป็นเสร็จพิธีไปเลย หรือเก็บไว้ 1 ปี 2 ปี จึงทำบุญอุทิศให้ผู้ตายก็ได้ เมื่อเผาศพแล้ว จะเชิญญาติผู้ตายไปเก็บอัฐิ (กระดูก) ณ ที่ ๆ เผา โดยนิมนต์พระไปชักบังสุกุล ณ ที่เผาเลย การเก็บกระดูกนั้นกระดูกส่วนหนึ่งจะถูกกลบ อีกส่วนหนึ่งจะนำไปใส่โกฐหรือบรรจุไว้ในเจดีย์ ชาวอีสานเรียกว่า **ธาตุ** หรือ **อนุสาวรีย์** พอถึงวันเดือนปีครบรอบ ลูกหลานก็จะไปบังสุกุลให้ตามประเพณีทุกปีไป

5. ประเพณีเกี่ยวกับการทำบุญ และแบบแผนการปกครอง

ประเพณีเกี่ยวกับการทำบุญ ของภาคอีสานนั้น มีการปฏิบัติสืบมาตั้งแต่โบราณ โดยมีการทำบุญทุก ๆ เดือน ซึ่งเป็นคติจากทางศาสนาและความเชื่อที่มีมาแต่ก่อน ผู้ใหญ่

ใหญ่ที่มีอายุ หรือหมอลำที่ลำทางภาคอีสาน มักจะพูดถึงวชิระสมอประเพณีนี้ เรียกว่า "ฮิต กลอง" เป็นประเพณีที่มุ่งหมายเพื่อทำบุญ และการพบปะกัน ชุมนุมกันในสังคม ทำให้ ประชาชนในท้องถิ่นมีความรู้จักมักคุ้นกันดี

ฮิตสิบสอง

คำว่า "ฮิต" มาจากคำว่าจาริต เป็นจรรยาทางสังคม ถ้าฝ่าฝืนจะมีความผิด เรียกว่า ผิดฮิต (ผิดจาริต) สังคมก็จะตั้ง ข้อรังเกียจ ฮิตสิบสองก็คือ ประเพณีที่จะต้อง ปฏิบัติทั้งสิบสองเดือนในแต่ละปี ในที่นี้จะขอ กล่าวเพียงย่อ ๆ

เดือนอ้าย (เดือนเจียง) บุญเข้า กรรม เป็นเดือนที่พระสงฆ์เข้ากรรม (ปริวาส กรรม) เพื่อให้พระสงฆ์ผู้กระทำความผิดได้สารภาพ ต่อหน้าคณะสงฆ์เป็นการฝึกสำนึกถึงความบกพร่องของตน และมุ่งประพฤติกให้ถูกต้องตาม พระธรรมวินัยต่อไป ทางด้านฆราวาสก็จะมี การทำบุญเลี้ยงผีต่าง ๆ คนโบราณจะมีคำกล่าวไว้ว่า

"เถิงเดือนเจียงมานันให้ฝูงหมู่เจ้า เลี้ยงผีผัด ผีหมอ ผีฟ้า ผีเถน และนิมนต์

พระสงฆ์พระเจ้ามาเข้ากรรมนั้นแล้ คุรา ผุง เจ้าพี่น้องทั้งหลาย อย่าได้ปะได้ถิมฮิตเก่าคอง หลงเฮาเคอ ให้ผุงพวกหมู่เจ้าชอยกันเฮ็ดกัน ทำนั้นก่อน"

เดือนยี่ ทำบุญคุณข้าว หรือทำ บุญคุณลานนิมนต์พระสวดมนต์เย็น เพื่อเป็น มงคลแก่ข้าวเปลือก เมื่อพระฉันเช้าแล้วจะทำ พิธิสูขวัญข้าว นอกจากนี้ ชาวบ้านจะเตรียม สะสมพื้นไว้หุงต้มที่บ้าน ดังคำโบราณว่า

"เถิงฤดูเดือนยี่มาฮอดแล้ว ให้ นิมนต์พระสงฆ์องค์เจ้ามาตงสวดมนต์ เอา บุญคุณข้าว เตรียมเข้าป่าหาไม้เฮ็ดหลัว เฮ็ด พื้นไว้หน้าถอน อย่าได้หลงลืมถิมฮิตเคิมคอง เกาเฮาเคอ"

เดือนสาม ทำบุญข้าวจี้ และทำ มาชะบูชา

การทำบุญข้าวจี้จะเริ่มตอนเช้า โดย ใช้ข้าวเหนียวบั่นห่มน้ำอ้อยนำไปปิ้ง แล้วชุบ ด้วยไข่ เมื่อสุกแล้วนำไปถวายพระ การทำ บุญข้าวจี้นี้มีคำกลอนกล่าวว่า

"พอเถิงเดือนสามค้อย (ค้อย) เจ้าหัวค้อยบั้นข้าวจี้ บั้นข้าวจิบใส่น้ำอ้อย จวน้อยเซ็ดน้ำตา"

เดือนสี่ ทำบุญพระเวส (เวส) มีการฟังเทศมหาชาติ ดังโบราณกล่าวไว้

“ถึงฤดูเดือนสี่เข้าให้ทำบุญมหาชาติ ให้เที่ยวหาดอกไม้มาไว้ถ่าบูชานั้นก่อน อย่าสไลลิมถิ่นโบราณของเก่า เอาดอกไม้วายให้พระสงฆ์ เพ็นจักเทศนาให้ฝูงเขาชู้บุญบาป มีลาภลั่นเหลือแท้ตั้งประสงค์เอาเด ”

เดือนห้า ตรีษสงกรานต์ หรือบุญ

สร้งน้ำ

การสร้งน้ำที่มีการรดน้ำให้พระพุทธรูปพระสงฆ์ผู้หลักผู้ใหญ่ การทำบุญมีการถวายทาน การทำบุญสร้งน้ำกำหนดเอาวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 บางทีเรียกว่า บุญเดือนห้า ถือเป็นเดือนสำคัญเพราะเป็นเดือนเริ่มต้นปีใหม่

เดือนหก ทำบุญบ้องไฟ (บั้งไฟ)

และบุญวันวิสาขบูชา

การทำบุญบ้องไฟ เพื่อขอฝนและจะมีงานบวชนาคพร้อมกันด้วย การทำบุญบ้องไฟ เพื่อว่าเป็นงานที่สำคัญก่อนจะลงมือทำนา หมู่บ้านใกล้เคียงจะทำบ้องไฟมีการแข่งขัน เจ้าภาพ (หมู่บ้านที่ทำบ้องไฟ) จะจัดอาหาร เหล้ายา เลี้ยงโดยไม่คิดมูลค่า เมื่อถึงเวลาก็จะแห่บ้องไฟและ แข็ง ออกไป ณ ที่จุด การแข่งนี้เป็นการเล่นสนุกสนานมาก นับเป็นการชุมนุมกันครั้งสำคัญ การทะเลาะวิวาทกันในงานมักไม่ค่อยมี

ส่วนการทำบุญวิสาขบูชาขึ้นกลางวันมีการเทศน์ กลางคืนมีการเวียนเทียน เหมือนกับภาคอื่น ๆ

เดือนเจ็ด ทำบุญข้าชะ (ล้าง)

หรือบุญบูชาบรรพบุรุษ มีการเซ่นสรวงหลักเมือง หลักบ้าน ปู่ตา ผีเมือง ผีตาแฮก เป็นการทำบุญเพื่อระลึกถึงผู้มีพระคุณ ตั้งคำกลอนว่า

“ฮิตหนึ่งนพอเมื่อเดือนเจ็ดแล้ว จงพากันบูชาราช ผุงหมู่เทพเหล่านั้นบูชาแท้ สู่กายตลอดไปชอคอฮักใหญ่่มเหล็ก ทั้งหลักเมืองสู่หนบูชาเจ้า พากันเอาใจตั้งทำคามฮิตเก่า นิมนต์สังฆเจ้าชำระแท้สวดมนต์....”

เดือนแปด ทำบุญเข้าพรรษา เป็น

ประเพณีทางพุทธศาสนาโดยตรง จึงคล้ายกับทางภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย เช่น มีการทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหารถวายเพลแด่พระสงฆ์สามเณร มีการฟังธรรมเทศนาตอนบ่าย ชาวบ้านหล่อเทียนใหญ่ถวายเป็นพุทธบูชาและจะเก็บไว้ตลอดพรรษา

เดือนเก้า ทำบุญข้าวประดับดิน

เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศแก่ญาติผู้ล่วงลับ โดยจัดอาหาร หมากพลู เหล้า บุหรี่ แล้วนำไปวางไว้ใต้ต้นไม้หรือที่ใดที่หนึ่ง พร้อมทั้งเชิญวิญญาณของญาติมิตรที่ล่วงลับไปมารับเอา

อาหารไป ต่อมาใช้วิธีหยดน้ำ (กรวดน้ำ) แทน

เดือนสิบ ทำบุญข้าวสาก (สลากภัทร) ตรงกับวันเพ็ญเดือนสิบ หรือเรียกว่า บุญเดือนสิบ ผู้ถวายจะเขียนชื่อของตนลงในภาชนะที่ใส่ของทาน และเขียนชื่อลงในบาตร ภิกษุสามเณรรูปใดจับได้สลากของใคร ผู้นั้นจะเข้าไปถวายของ เมื่อพระฉันเสร็จแล้วก็มี การฟังเทศน์ การทำบุญเดือนสิบนั้นเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายเช่นเดียวกัน

เดือนสิบเอ็ด ทำบุญออกพรรษา หรือบุญเดือนสิบเอ็ด ในวันขึ้น 15 ค่ำ พระสงฆ์จะแสดงอาบัติ ทำการปรารภณา คือเปิดโอกาสให้ว่ากล่าวตักเตือนกันได้ ต่อมา เจ้าอาวาสหรือพระผู้ใหญ่ จะให้โอวาทเตือนพระสงฆ์ให้ปฏิบัติตัวอย่างผู้ทรงศีล เป็นอันเสร็จพิธี พอตกกลางคืนมีการจุดประทักษิณ โคมไฟนำไปแขวนไว้ตามต้นไม้ในวัด หรือตามริมรั้ววัด

เดือนสิบสอง ทำบุญกฐิน

การทำบุญกฐิน เริ่มตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 12 จนถึงวันเพ็ญเดือน 12 เรียกว่าบุญเดือน 12 สำหรับประชาชนที่อยู่

ริมแม่น้ำจะมีการแข่งเรือ (ช่วงเขื่อน) ด้วย เช่น ในแม่น้ำโขง แม่น้ำชี แม่น้ำมูล เพื่อระลึกถึงอดีตพญานาค ดังคำกลอนว่า

“เดือนสิบสองมาแล้วลมวอยหนาวสนัน
เดือนนี้หนาวสะบับคือแท้แต่หลง
ในเดือนนี้เพิ่นว่าให้ลงทอดพายเฮือ
ช่วงกันบุชาฝูงนาโคเนาเนาในพื้น”

บางแห่งทำบุญทอดกัณฑ์ เพื่อทอดเป็นผ้าห่มหนาวถวายพระเถร จะมีพลูตะไลจุกด้วย บางแห่งทำบุญโกนจุกลูกสาว ซึ่งนิยมทำกันมากในสมัยก่อน

ประเพณีที่กล่าวมานี้เป็นหน้าที่ของทุกคนจะร่วมมือกันอย่างจริงจังตั้งแต่เดือนอ้ายจนถึงเดือนสิบสอง ใครที่ไม่ไปช่วยงานจะถูกสังคมตงข้อรังเกียจและไม่คบค้าสมาคมด้วยการร่วมประชุมทำบุญเป็นประจำเช่นนี้ จึงทำให้ชาวอีสานมีความสนิทสนมกัน ไม่เฉพาะแต่ในหมู่บ้านของตนเท่านั้น แต่ยังสนิทสนมกันในหมู่บ้านใกล้เคียงอีกด้วย ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการปกครองได้เป็นอย่างดี

คลองสิบสี่

คลองสิบสี่ คือ คลองธรรมสิบสี่ อย่างเป็นแนวทางที่ใช้ปฏิบัติต่อกัน ระหว่างผู้

ปกครองกับผู้อยู่ใต้ปกครอง หรือระหว่างคน
ธรรมคาพึงปฏิบัติต่อกัน เป็นการนำทางพระ
พุทธศาสนากับแนวทางที่เคยปฏิบัติมาประยุกต์
เข้าเป็นคลองสิบสี่ พระเดชพระคุณพระอริยา
นุวัตร เจ้าอาวาสวัดมหาชัย จังหวัดมหา
สารคาม ได้ค้นคว้าจากหนังสือโบราณเก่า ๆ
และหนังสือกอม ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

1. ฮีตเจ้าคลองขุน

คำว่า "เจ้า" ส่วนใหญ่คือพระ
เจ้าแผ่นดินเป็นที่สุด ต่ำลงมาคือเจ้าของใน
กรรมสิทธิ์นั้น ๆ ในบาลีสมุทฺธใช้ "สกนิกะ"
คือ เจ้าของพระเจ้าแผ่นดินปฏิบัติตามกฏมณ
เตียรบาลทั้งทรงทศพิธราชธรรม ราชำ มุขี
มนุสฺสนิ พระราชาเป็นประมุขของประชาชน
อีสานสมัยก่อนเรียกว่า "เจ้า" เช่น เจ้า
ชัยเชษฐาธิราช เจ้านวงค์ เจ้าสร้อยศรีสมุทร
เจ้าศิริบุญสาร เจ้าโพธิสาร เป็นต้น หรือ
บางแห่งเรียกพระเจ้า ธรรมนิยมเจ้า ย่อมมี
ในพระราชสำนักฯ คลองขุน คำว่า "ขุน"
หมายถึงกษัตริย์ผู้ครองเมือง เช่น ขุนบรม
แม่ทาสุโขทัย เช่น พ่อขุนรามคำแหง เป็น
ต้น แม้ผู้ทำงานต่างพระเนตร นิยมเรียกขุน

เหมือนกัน ซึ่งมีคำพังเพยว่า "เป็นขุนเขาต่ำ
เป็นเจ้าเขาสูง" คลองขุน ก็คือทำตามกบิล
เมืองตามแบบแผนที่เคยปฏิบัติมาแต่โบราณ

2. ฮีตท้าว คลองเพี้ย

คำว่า "ท้าว" เป็นคำเรียกเจ้า
นายชั้นผู้ใหญ่ เช่น ท้าวเธอ แต่อีสานเรียก
ท้าวอุปราช ท้าวราชวงศ์ หรือเจ้าอุปฮาด
เจ้าราชวงศ์ ชั้นที่สุดเจ้าผู้ครองเมืองบางเมือง
เรียกท้าว เช่น ท้าวศรีโคต แม้เขียนไว้ใน
ตำนาน เช่น ตำนานท้าวแบ้ ท้าวไสวดี ท้าว
บาสด เป็นต้น ลูกเจ้าเมืองสมัยก่อน เรียก
ท้าว เช่น ท้าวมหาชัย ท้าวโพธิสาร ท้าว
สุริยวงศ์ เป็นต้น ส่วนฮีตคลองนั้น น่าจะ
อนุโลมตามขุนหรือตามตระกูล แม้เพี้ยซึ่ง
ทำงานก็ให้ถูกคลองธรรม ซึ่งเรียกว่า คลอง
เพี้ย

3. ฮีตไพร่ คลองนาย

คำว่า "ไพร่" ได้แก่ราษฎรไพร่
ฟ้าข้าแผ่นดิน มีประเพณีจะต้องทำตามระบอบ
กฏหมายบ้านเมือง โดยทางศีลธรรมตามธรรม
นองคลองธรรม เจ้านายโสคหนึ่ง จึงมีคำพัง
เพยว่า "ได้เป็นนายแล้วให้หลิงดูพวกไพร่"

แต่เดอ ไพรบ่ย่องสี่หน้าบ่เฮียงไค่แล้ว” ไพรพำมีจารีตทำราชพลีและทำงานโยธา เป็นต้น ส่วนในการปกครองมีคลองธรรมจะปฏิบัติอย่างไร ทุกคนปฏิบัติตามกบิลเมือง และหน้าที่นั้นๆ จึงเรียกว่า "คลองนาย"

4. ฮีตบ้าน คลองเมือง

บ้านแต่ละบ้าน ประกอบการทำมาหาเลี้ยงชีพ จะต้องตั้งอยู่ในข้อบังคับศีลธรรม มีสามัคคีธรรมเป็นต้น บ้านและเมืองปฏิบัติตามจารีต 12 อย่าง แม้บ้านเรือนจะเป็นมงคลอย่างไร ชั้นที่สุดให้รู้จักทิศหัวนอนปลายตีน ปลุกเรือนให้ถูกทิศทางวัฒนธรรมทางจิตใจหมู่บ้านมีปู่ตา เมืองก็มีเจ้ามเหศักดิ์หลักเมืองเป็นที่เคารพนับถือบูชา ดังในปู่สอนหลานคำกลอนว่า "เป็นพญาสร้างครองเมืองตุมไพร่ ให้รู้จักฮีตบ้านครองสร้างฮังฮุงเฮียง ขุนใดมีใจกล้าครองเมืองฮังเฮียงฮุงฮุนขียนครองบ้านบ่ฮุงเฮียง" ดังนี้

5. ฮีตปู่ คลองย่า

ตาและยายทั้งสองนี้ คนทั่วไปมักเรียกว่า "พ่อใหญ่ แม่ใหญ่ แม่ซัน พ่อซัน

พ่อตุ แม่ตุ ลูกหลานเคารพนับถือสักการะ เพราะเป็นพ่อแม่ของแม่ มีความรักในหลานๆ และให้อภัยเสมอ เด็กบางคนพ่อจะเขียนวงเข้าหาตักยาย พู่ว่า "อย่าตีหลานกู" ดังนี้ พ่อก็เกรงใจพ่อตา เมื่อยายคือพ่อเฒ่า แม่เฒ่า หลานจึงเกิดรักพ่อใหญ่แม่ใหญ่มากกว่าพ่อแม่ของตนเป็นส่วนมาก

6. ฮีตพ่อ คลองแม่

พ่อแม่เป็นผู้มีพระคุณมาก รักลูกเหมือนดวงตา ตั้งอยู่ในคลองธรรม มีการให้การศึกษาเล่าเรียน เป็นต้นบวชลูกปลุกโพธิ์เมื่อลูกเจริญวัยแล้วจึงควรตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ เลี้ยงพ่อแม่ให้ถูกต้องตามธรรมเนียมคลองธรรม -อย่าให้พ่อแม่เสียหายจะเป็นอนันตริยะกรรม เนรคุณ

7. ฮีตไก่ คลองเขย

ลูกสะไภ่ ลูกเขย ซึ่งจำเป็นต้องทำตนให้ดี หมั่นไต่เป็นลูกสะไภ่ ถ้าไปอยู่กับฝ่ายสามีหรืออยู่กับปู่กับย่า ก็จะต้องทำตนรักปู่ย่า เลี้ยงปฏิบัติปู่ย่าให้ดีมิใช่รักสามีแต่เกลียดขังปู่ย่า เช่นนี้เรียกว่าสะไภ่แข็ง ขาดจาก

สมบัติที่ดี มุทะลุ ก่อนจะเป็นหญิงสะกัใครๆ ก็ควรศึกษา ขนบธรรมเนียม หน้าที่ ความเป็น สะกัให้เข้าใจ มิฉะนั้นก็จะเป็นทางให้ปู้ย่ำ รังเกียจเกิดแตกแยกจึงมีคำพังเพยว่า “คุณช้าง ให้คูดหาง คุณนางให้คูดแม่ ถ้าจะให้แน่ให้คูดถึง ปู้ย่ำตาย” ดังนี้ แม้ชายจะไปเป็นขยใคร ก็ควรศึกษา คลองธรรม อันตนจะพึงวางตนให้ ถูกต้อง อันจักไม่ขัดแย้งทะเลาะกันกับพ่อตา แม่ยาย มิฉะนั้นจะเป็นขยแข็งธรรมเนียมเก่า ลูกขยจะต้องเป็นคนอ่อนน้อม ต่อพ่อตาแม่ ยายซึ่งเป็นจุดต้นไม้ ลูกขยทำตนเหมือนนก จับต้นไม้ จนกว่าพ่อตาแม่ยายไว้ใจได้

8. ฮีตบ้ำ คลองลุง

บรรดาญาติคือพี่บ้าน้ำอ่าว ลูกหลาน จะต้องวางตนเป็นที่เคารพนับถือ ไม่ถือตัวโอ้อวด เชื้อพั่งและช่วยเหลือสงเคราะห์เป็นที่ พึ่งพาอาศัยได้ ใครข่มเหงรังแก เบียดเบียน หาเป็นที่พึ่งพี่บ้าน้ำอ่าวได้ไม่ ซึ่งตนมีทิววิมานะ แม้จะพูดก็ควรรักษาคำพูดของตนให้ดี อย่าให้เป็นที่แสดงหู คือให้เป็นไปตามธรรมเนียมของคลองธรรมเสมอ ฯลฯ

9. ฮีตลูก คลองหลาน

ลูกหลานทุกคนควรทำตนให้เป็นลูก

หลานที่ดี คือเป็นลูกแก้วหลานแก้ว ศึกษาเล่าเรียนวิชาการ ไม่ทำความชั่วทำแต่ความดี เมื่อน้อยเรียนวิชาใหญ่มาหาทรัพย์ สิ้นเงินทอง คติธรรมคำคมอีสานบทหนึ่งว่า “มีเงินเต็มรถบ่ท้อมีพญาเต็มพุง” พุทธภาษิตว่า สุวิชาโน ภว โหติ ผู้รู้ดีเป็นผู้เจริญ ดังนี้ ในเสียสวาสู้ดีว่า ทุกข์เพื่อนบ่ว่าดี มีเพื่อนจึงว่าพีน้อง ลุงบ้ำจึงว่าหลาน ฯ

10. ฮีตเฒ่า คลองแก่ (คนชรา)

ผู้เฒ่าผู้แก่คือผู้หลักผู้ใหญ่ จะวางตนให้เป็นที่เคารพของลูกหลานอย่างไร

อายุวุฒโฒ เจริญอายุ คุณวุฒโฒ เจริญคุณ ชาติวุฒโฒ เจริญด้วยชาติสกุล

11. ฮีตปี่ คลองเดือน

ถึงปีเดือนจะพึงปฏิบัติให้ถูกต้องตาม “ฮีตสิบสอง” ดังกล่าวแล้วข้างต้น มิได้ละเลยเอาใจใส่ตามประเพณี ชื่อว่าเคารพต่อประเพณีวัฒนธรรมของชาติ

12. ฮีตไร่ คลองนา

การทำไร่ทำนาต้องขยันหมั่นเพียร

ตามกาลเวลา ชื่อว่ากาลัญญูรู้กาลสมัยไม่ทอดทิ้ง การศึกษาการทำอันมีพิชฆมกตเป็นต้น

13. ฮีตวัต กลองสงฆ์

วัดวาอารามเป็นหลักศาสนาพุทธ เมื่อตั้งบ้านเมืองก็พร้อมกันตั้งวัดวาอารามบวชลูกหลานไว้ในพระพุทธศาสนา วัดจึงเป็นของชาวบ้าน เป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย

ส่วนกลองสงฆ์นั้น คือระเบียบของสงฆ์ที่พึงปฏิบัติให้ถูกต้อง ตามพระธรรม วินัยพุทธศาสนิกชนควรรู้จักพระภิกษุสามเณร ซึ่งจะต้อศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย สิ่งที่เป็นกบฏปิยะและอกบฏปิยะควรหรือไม่ควร เป็นต้น จึงได้ชื่อว่า ไวยาวัจกร คือผู้ชวนช่วยทำงานในวัดเป็นศิษย์วัด ซึ่งบำเพ็ญตนเป็นข้าทาสสมัยก่อนเรียกว่า "เลขา" กลองสงฆ์ ถือว่าได้บุญมาก วัดเป็นอารามเขตและเป็นเนืองนาบุญอันประเสริฐ คือพระสงฆ์เป็นเนืองนาบุญ อนุตตร ปุณฺณเขตต์ โลกสฺส พระสงฆ์เป็นเนืองนาบุญอันเยี่ยมดังนี้

สมมุติสงฆ์ คือสงฆ์โดยสมมุติ

อริยสงฆ์ คือสงฆ์ชั้นอริยะ

ผู้ใดรู้จักกลองสงฆ์ผู้นั้นชื่อว่า พุทธ

บริษัท ดังนี้

ฮีตสิบสองกลองสิบสี่ที่ได้กล่าวมานี้ เป็น ประเพณี เก่าแก่ ของชาวอีสาน ทว่าทุกจังหวัด หากจะมีบางจังหวัด บางอำเภอ บางตำบล หรือบางแห่งที่ไม่ตรงกันบ้างนั้นคงมีอยู่บ้าง เพราะประชาชนส่วนใหญ่ ซึ่งสมัยก่อนบ้านเมือง ผู้คนมาจากสายทางจำปาศักดิ์ และเวียงจันทน์ ยอมรับนับถือฮีตสิบสองกลองสิบสี่ด้วยกัน เข้าใจว่าประเพณีนี้มีมาแต่สมัยพุทธศาสนาเผยแพร่มายัง ในแหลมสุวรรณภูมิ ซึ่งเป็นประเพณีบรรพบุรุษสมัยลานช้าง ชาวอีสานถือว่า "มีจารีตประเพณีอันล้ำค่า" ได้มรดกอันประเสริฐจากบรรพบุรุษมอบ ไว้ให้ประเพณี ส่วนย่อยบางประการอาจมีเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ในที่นี้จะขอยกแบบแผนประเพณีที่เกี่ยวกับกลองสิบสี่ ที่เน้นทางการปกครองและต่างจากที่กล่าวแล้ว แบบแผนสำหรับผู้ปกครอง คือ

- ข้อ 1. ทรงตั้งผู้ซื่อสัตย์สุจริตชยันหมั่นเพียรให้เป็นอุปฮาดราชมนตรี
- ข้อ 2. หมั่นประชุมอุปฮาดราชมนตรี ช่วยกันบริหารบ้านเมืองให้เจริญ
- ข้อ 3. ทรงตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม
- ข้อ 4. ถึงข้อ 13 เป็นประเพณีที่ผู้

ปกครองต้องถือเป็นหน้าที่แนะนำ หรือนำ
ประชาชนให้ทำบุญเป็นประจำทุก ๆ เดือน
เช่น บุญออกพรรษา บุญสงกรานต์ เป็นต้น

ข้อ 14. ให้มีสมบัติคุณเมือง หรือ
ค่าควรเมืองครบ 14 ประการ คือ

1. หูเมือง มีทูลานุกูลที่มีปัญญา
เจตีย์ฉลาด
2. ตาเมือง มีนักปราชญ์สอน
อรรถสอนธรรม
3. แกนเมือง มีพระสงฆ์ผู้แตก
ฉานในธรรมวินัย
4. ประตูเมือง มีอาวุธยุทธโศปกรณ์
ป้องกันศัตรู
5. ซากเมือง มีสุขา (โหร) ทาย
เหตุร้ายดี
6. เจ้ามือง มีเสนาอำมาตย์เที่ยง
ตรง
7. ชื่อเมือง มีตากวนตาแสงที่

ชื่อสัณฑ์

8. ฝาเมือง มีทหารที่แก่ล้ากล้า
9. ขาง (แป) เมือง มีเจ้านาย

ตั้งอยู่ในธรรม

10. เขตเมือง มีผู้ฉลาดรู้พื้นที่เขต
บ้านคนเมือง

11. สถิเมือง มีคหบดีเศรษฐีและ
ทวยคำ

12. ใจเมือง มีแพทย์ที่ฉลาดเชี่ยวชาญ

13. ค่าเมือง มีภูมิภาคที่มีราคาค่า
งวด (ทรัพยากรธรรมชาติ)

14. เมฆเมือง มีเทวดาชักเมือง
นอกจากนี้ บางตำราก็กล่าวไว้เป็นคำ
กลอนที่ไพเราะเหมือนกับวรรณคดีต่างๆ เช่น
(ท้าวผาแดงนางไอ่, ท้าวชูลุนางอ้อ, สังคีลป
ชัย, ท้าวกำพร้าว้าคำสอน เป็นต้น) ผู้เขียนจะ
ไม่ขอนำมากกล่าว ณ ที่นี้ เพราะจะยืดยาว
เกินไป

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับประเพณีภาคอีสานที่ได้กล่าวมานี้ เป็นเพียงการเลือก
เฉพาะบางเรื่อง และเป็นการออกไปสัมภาษณ์ชาวบ้านที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งพอสรุป
ได้ดังนี้

1. ประเพณีเกี่ยวกับการทำบุญที่เกี่ยวกับพิธีทางพุทธศาสนา ยังเป็นที่เคารพ
นับถือของชาวบ้านอย่างมั่นคง จากแบบสัมภาษณ์จำนวน 144 ชุด สรุปได้คือ

ประเพณีเกี่ยวกับการทำบุญ	ความเชื่อหรือการนับถือ เมื่อประมาณ 50 ปีมาแล้ว	ความเชื่อในปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2519)
1. บุญข้าวกรรม	2.46	1.50
2. บุญคุณหลาน	2.46	1.60
3. บุญข้าวจี	2.53	2.20
4. บุญมหาชาติ	2.93	2.69
5. บุญสงกรานต์	2.84	2.58
6. บุญบั้งไฟ	2.60	2.15
7. บุญข้าวพรรษา	2.89	2.50
8. บุญข้าวสาก	2.83	2.40
9. บุญกฐิน	2.85	2.69

(ผลสรุป 3 หมายถึง ความเชื่อหรือนับถือมาก 2 ขึ้นไป หมายถึงความเชื่อหรือนับถือ
ปานกลาง ต่ำกว่า 2 หมายถึงความเชื่อหรือการนับถือน้อย)

2. ประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อดั้งเดิมที่ยึดมั่นอยู่กับผีสงเทวดา ความเชื่อในสิ่งที่
อยู่เหนือเหตุผลยังอยู่ในระดับปานกลาง เช่น การเลี้ยงผีบรรพบุรุษยังมีอยู่ทั่วไปในภาค
อีสาน

3. ประเพณีบางอย่างไม่มีการปฏิบัติสืบต่อมาหรือมีอยู่น้อยมาก เช่น จีบสาวด้วย
คำชะหน้า, จากการสัมภาษณ์และสรุปเหมือนกับข้อ 1. เมื่อประมาณ 50 ปีที่แล้ว มีการ
ปฏิบัติถึง 2.56 แต่ในปัจจุบันมีการพูดหรือมีอยู่เพียง 0.63 เท่านั้น

4. ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีมีผลต่อการสร้างความสามัคคี มีโอกาสพบปะ
กันก่อให้เกิดผลดีต่อการปกครองในสมัยโบราณอย่างมาก

5. ประเพณีบางอย่างมีจุดมุ่งหมายสำคัญมิได้เป็นประเพณีที่เหลวไหลไร้สาระ เช่น การนับถือบรรพบุรุษ เป็นประเพณีที่ทำให้คนในสังคมเคารพนับถือบิดามารดาและญาติพี่น้อง แม้จะล่วงลับไปแล้วก็ยังเคารพนับถือ การผิดผีส่วนมากจะเกิดจากการแตกแยกในวงศ์ภคณาญาติ ดังนั้นการอ้างถึงผีบรรพบุรุษเป็นเครื่องมือไกล่เกลี่ยให้ญาติพี่น้องเข้าใจกัน นับถือกันเช่นเดิม จึงเป็นวิธีการที่ฉลาดและมีเหตุผลอย่างมาก

6. ความเชื่อซึ่งมายังคงแฝงอยู่ในพิธีกรรมหลาย ๆ อย่าง เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับสตรีมีครรภ์ โชคลาง การผูกค้ายันภู่ผีปีศาจ การสะเดาะเคราะห์ต่าง ๆ ยังคงมีอยู่ทั่วไปในภาคอีสาน

7. ประเพณีทางภาคอีสานหลายอย่างที่เสื่อมหายไป เช่น ประเพณีการหยุดทำงานในวันพระ วันสงกรานต์ ประเพณีการทอดข้าวสาร ประเพณีการลงช่วง ฯลฯ ประเพณีเหล่านี้บางอย่างยุ่งยากเกินไป บางอย่างไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน จึงเป็นที่รู้หรือเคยปฏิบัติในกลุ่มคนที่สูงอายุ ส่วนบุคคลที่เกิดภายหลัง หรือบุคคลวัยสามสิบปีเศษลงมา มักจะไม่ค่อยเข้าใจหรือไม่เคยปฏิบัติ ประเพณีดังกล่าวนี้ จึงมีอยู่ในหนังสือที่คนเก่าแก่เขียนไว้เท่านั้น

8. ข้อสังเกตเกี่ยวกับการสัมภาษณ์บุคคลที่สูงอายุ จะประสบปัญหาเกี่ยวกับความจำ บางครั้งบางตอนจะเลอะเลือน ถ้าดับเหตุการณ์ไม่ตรงกับความเป็นจริง หรืออาจจะมีเพิ่มเติมทำให้เรื่องบางตอนผิดเพี้ยนไปบ้าง การแก้ไขข้อผิดพลาดเหล่านี้ อาจทำได้โดยการศึกษาจากหนังสือที่ผู้รู้ในท้องถิ่นเขียนไว้ หรือสัมภาษณ์บุคคลที่มีความรู้ในท้องถิ่นต่าง ๆ หลาย ๆ คน แล้วนำมาสรุปเปรียบเทียบกันก็จะเป็นการศึกษาที่เหมาะสมและได้เรื่องราวที่เป็นข้อเท็จจริงอีกวิธีหนึ่ง.

โครงการศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้

เมื่อพูดถึงเรื่องราวของศิลปะและวัฒนธรรม ที่เป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษจนถึงคนรุ่นเราในปัจจุบัน เป็นเรื่องน่าเศร้าใจ ที่ปราศจากผู้เอาใจใส่อย่างจริงจังหรือมีบ้างก็เป็นจำนวนน้อย ซึ่งไม่สามารถทำอะไรได้ตามต้องการ เพราะความขัดสนด้านเงินทุนนั่นเอง

เทพศิริ สุขโสภา เคยแสดงความห่วงใยด้วยข้อเขียนเมื่อครั้งหนึ่งว่า “ยุคสมัยที่นำข้อเท็จจริงมาแล้วยังไม่ต้องสงสัย เรากำลังจะให้อะไรแก่คนรุ่นต่อไปเล่าเขาจะอยู่อย่างสุขสงบได้อย่างไร ถ้าไร้จิตใจอันประณีต เขาไม่รู้ที่จะเลือกเอาความงามมาจากความอัปลักษณ์ ไม่รู้ความล้ำเลิศในความเลวทราม ไม่รู้จักความไพเราะในความหยาบคาย ก็เพราะคนในสมัยเราเป็นเหตุ” เท่ากับเป็นการเตือนให้คนร่วมยุคตระหนักถึงภารกิจที่พึงกระทำเพื่อคนรุ่นต่อไป

มีชื่อนายินดีที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒวิทยาเขตสงขลา ได้จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ขึ้น เพราะขณะนี้ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านทางภาคใต้ถูกทอดทิ้งทำลายลงไปเป็นอันมาก โดยเฉพาะวรรณกรรมท้องถิ่นถูกทำลาย และทำลายตัวเองลงไปแล้ว ประมาณร้อยละแปดสิบ ซึ่งอีกที่จะยกย่องนายสุทธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์เสียมิได้ ในฐานะที่เป็นคนหนึ่งผู้เอาใจใส่ค้นคว้าเรื่องนี้มาโดยตลอด อย่างมิเห็นแก่เหน็ดเหนื่อยและโบราณสถานที่ถูกทำลายส่วนมากจะเหลือแต่ฐานรากและร่องรอยเท่านั้น ศิลปวัตถุและโบราณวัตถุ ที่คงเหลืออยู่ก็กำลังถูกแปรเป็นสินค้าตกทอดเป็นสมบัติของนักเล่นของเก่าชาวต่างประเทศ

การดำเนินงานในก้าวแรกนี้ ทางมูลนิธิวิถีภาวคีรังสิต ได้มอบเงินจำนวนสองแสนบาท เพื่อเป็นทุนชั้นเริ่มต้นของโครงการ โดยมีเป้าหมายว่า

1. เพื่อรวบรวมวัฒนธรรมทางภาคใต้ ที่เป็นวัตถุและวัฒนธรรมทางจิตใจไว้ให้ได้มากที่สุด จัดการระบบข้อมูลให้มีระเบียบ เพื่อที่จะให้ผู้ที่จะไปศึกษาสามารถค้นคว้าได้ทุกขณะ จัดการแสดงข้อมูลมุ่งให้ผู้ศึกษาได้ความรู้กว้างขวางและสมบูรณ์ ได้เห็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดความคิด ความมั่งคั่งทางด้านค่านิยม เกิดความภูมิใจต่อวัฒนธรรมของตนเองและของชาติ โดยจะเน้นข้อมูลทางภาคใต้และวัฒนธรรมพื้นบ้าน ทั้งจะให้ข้อมูลของแหล่งอื่นๆ ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน หรือที่คิดว่าจะช่วยเสริมความรู้และความคิดให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

2. เพื่อส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ และใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านให้เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต สนับสนุนและแนะนำชาวบ้านให้รู้จักใช้ศิลปวัฒนธรรมแก้กฏการประกอบอาชีพ และสร้างฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวให้มั่นคง โดยจะให้บริการอบรมจัดสอนหลักสูตรเฉพาะกลุ่ม เฉพาะเรื่องและเป็นตัวกลางประสานงานที่เกี่ยวกับอุตสาหกรรมในครัวเรือน และการผลิตศิลปหัตถกรรมชาวบ้าน ทั้งจะทำสถิติและวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อหาทางแก้ปัญหาและแนะนำส่งเสริมให้ถูกวิธี ตลอดจนหาทางส่งเสริมสินค้าพื้นเมือง

3. เมื่อให้เป็นแหล่งที่ให้ความรู้ความคิด และแลกเปลี่ยนข้อมูลกับหน่วยงานอื่นๆ ทั้งในประเทศและนอกประเทศ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ตรงกัน ทำหน้าที่เผยแพร่วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของภาคใต้ให้แพร่หลาย ซึ่งจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในหมู่ประชาชน

4. จัดหลักสูตรพิเศษ และดำเนินการสอนแก่กลุ่มผู้สนใจเกี่ยวกับดนตรีพื้นเมือง การละเล่นพื้นเมือง การแกะรูปหนังตะลุง การทำเครื่องถม การทำหอยมุก การจักสาน ด้วยวัสดุต่างๆ ที่มาจากทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น การทอผ้าพื้นเมือง ฯลฯ

นอกจากนี้แล้ว ยังได้ทำการรวบรวมเอกสารและจัดทำเอกสารตามหลักสูตรพิเศษ ให้บริการความสะดวกแก่ผู้เข้าอบรมสัมมนาในเรื่องที่อยู่อาศัย จัดหาข้อมูลเพื่อแก้ปัญหา

และส่งเสริมให้ผู้ที่ผ่านการอบรมไปแล้ว สามารถนำความรู้ความภาคไปประกอบอาชีพได้
 ในขณะนั้นศูนย์ส่งเสริมภาษา และวัฒนธรรมภาคใต้ได้เริ่มรวบรวมข้อมูลต่างๆ
 ไว้บ้างแล้ว คือโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ จำนวน 274 ชิ้น เทปบันทึกเสียงเกี่ยวกับ
 วัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่นเพลงและสภานิตก่ากลอน จำนวน 653 ม้วน วรรณกรรมท้องถิ่น
 จำนวน 313 เล่ม ภาพยนตร์ 12 เรื่อง ภาพสไลด์ 6,880 ภาพ เครื่องมือจับสัตว์ 112
 ชิ้น โทรทัศน์วงจรปิด 14 ม้วน, ภาพถ่าย 465 ภาพ.

เมื่อพิจารณาถึงโครงการในอนาคต และงานบางส่วนที่ได้ทำแล้ว จะเห็นว่าเป็น
 งานที่ยิ่งใหญ่มาก หากสำเร็จตามเป้าหมายก็ต้องใช้เวลานาน และจำนวนเงินมหาศาล
 จำนวนเงินที่ได้รับจากมูลนิธิวิภาวดี รังสิตนั้นเป็นเพียงก้อนแรกเท่านั้น ซึ่งเข้าใจว่าคงไม่
 สามารถจัดอุปสรรคต่างๆ ในการดำเนินงานได้อย่างพอเพียง หากใครสนใจที่จะร่วมกัน
 ทำให้โครงการนี้ บรรลุผลสามารถบริจาคเพิ่มเติมได้ที่มูลนิธิแห่งนี้ เลขที่ 618 ถนนหลวง
 กรุงเทพฯ โทร. 2225430 และ 2220357

อย่างไรก็ตาม หากกลุ่มผู้ดำเนินงานของศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาค
 ใต้ มีวิธีการหาทุนจากด้านอื่นด้วย ไม่ใช่รอรับบริจาคอย่างเดียว คงจะทำให้ความ
 หวังที่วางไว้เป็นจริงในเวลารวดเร็วขึ้น.

“ ปกรณ พงศ์วราภา ”

โครงการศูนย์สุโขทัยศึกษา

(The Center for Sukothai Studies)

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิชญโลก

หลักการและเหตุผล

ชีวิตความเป็นอยู่และความเจริญก้าวหน้าของสังคมไทยในปัจจุบัน เป็นผลิตผลที่มีวิวัฒนาการมาจากอดีต ความรู้เกี่ยวกับอดีตชาวไทยทุกยุคทุกสมัยเป็นเรื่องน่ารู้และน่าศึกษามาก บรรพบุรุษของไทยได้สร้างสมมรดกล้ำค่าไว้ให้แก่คนไทยรุ่นหลังมากมาย ทั้งทางด้านศิลปวรรณคดี ภาษา วัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนโบราณวัตถุต่างๆ การศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ไทยในยุคต่างๆ ทำให้เราเข้าใจชีวิตและความเป็นอยู่ของคนไทยในอดีตและความรุ่งโรจน์ของชาติไทยในสมัยโบราณมากยิ่งขึ้น ความรู้เหล่านี้จะทำให้เรามีทัศนคติที่ดีต่อประเทศชาติและเกิดความรักชาติ และจักช่วยกันรักษาเอกราชของชาติไทยตลอดไป

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิชณฺ์โลก เป็นสถาบันระดับอุดมศึกษาในส่วนภูมิภาคแห่งหนึ่ง ซึ่งมีหน้าที่ประการสำคัญคือ การให้การศึกษาระดับสูง ทำการวิจัย ส่งเสริมศิลปวิทยาการ และให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ตลอดจนทะนุบำรุงวัฒนธรรม และเนื่องด้วยสถาบันแห่งนี้มีที่ตั้งอยู่ใกล้กับจังหวัดสุโขทัย ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญอย่างมากในประวัติศาสตร์ชาติไทยยุคสุโขทัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิชณฺ์โลก จึงจัดตั้งโครงการ “ศูนย์สุโขทัยศึกษา” ขึ้น

โครงการศูนย์สุโขทัยศึกษา นับว่าเป็นความคิดริเริ่มครั้งแรกในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยเฉพาะยุคสมัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิชณฺ์โลก ได้จัดตั้งโครงการนี้โดยมุ่งหวังที่จะให้ศูนย์สุโขทัยศึกษาที่สมบูรณ์ที่สุด โดยการกระตุ้นแรงเร้าให้อาจารย์ของสถาบันแห่งนี้ได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องราวเกี่ยวกับสุโขทัยทุก ๆ ด้าน และขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งทางด้านเอกชน มูลนิธิและหน่วยงานรัฐบาลในด้านการรวบรวมเอกสาร สิ่งพิมพ์ โบราณวัตถุ ตลอดจนทุนในการดำเนินงานในระยะเริ่มก่อตั้งนี้ มูลนิธิเอเชียได้อนุมัติเงินจำนวนหนึ่งเป็นทุนดำเนินการ

วัตถุประสงค์ของศูนย์สุโขทัยศึกษา

1. เพื่อศึกษาเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสุโขทัยตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันทุก ๆ ด้านอย่างละเอียด เช่น การปกครอง ศิลป สถาปัตยกรรม วรรณคดี เศรษฐกิจ มานุษยวิทยา เป็นต้น
2. เพื่อเป็นศูนย์กลางในการรวบรวมเอกสาร รูปภาพและโบราณวัตถุที่เกี่ยวข้องกับสุโขทัยและบริเวณใกล้เคียง
3. เพื่อเป็นศูนย์กลางในการรวบรวมความคิดเห็น และการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสุโขทัย เป็นศูนย์รวมของความคิดเห็นเพื่อความถูกต้องที่แท้จริง
4. ศูนย์สุโขทัยศึกษาจะเป็นศูนย์กลางของการวิจัยเกี่ยวกับสุโขทัย และจะเป็นศูนย์ที่เชื่อมความสัมพันธ์กับศูนย์ที่ศึกษาทางด้านต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยภายในประเทศ และต่างประเทศ

5. ศูนย์สุขุทัยศึกษา เป็นศูนย์เพื่อการค้นคว้าและวิจัย มิใช่พิพิธภัณฑ์

วิธีดำเนินการ

1. สถานที่ ในระยะแรกจะใช้ห้องเรียนห้องหนึ่งเป็นศูนย์กลาง ภายในห้องจะประกอบด้วยตู้เก็บเอกสาร ตู้เก็บโบราณวัตถุ และสังคโลก โต๊ะอ่านหนังสือ โต๊ะทำงานของเจ้าหน้าที่และป้ายนิเทศซึ่งจะใช้ติดโครงการหรือรูปภาพ

2. เอกสาร จะรวบรวมเอกสารทุกชนิดที่เกี่ยวกับสุขุทัย และจะทำบัญชีรายชื่อเอกสารที่ปรากฏในห้องเอกสารตัวเขียนหอสมุดแห่งชาติ ท้าวาสุกรี, กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร กองบรรณสารกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งเอกสารเหล่านี้ไม่สามารถที่จะถ่ายเอกสารออกมาได้

3. โบราณวัตถุและเครื่องสังคโลก จะรวบรวมนำมาเก็บไว้ที่ศูนย์เพื่อตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์เพื่อการศึกษา ในขณะที่เดียวกันก็จะรวบรวมรูปภาพที่เกี่ยวกับเครื่องสังคโลก ลวดลายที่เกี่ยวกับเครื่องสังคโลกไว้ให้มากที่สุดในการรวบรวม ในระยะแรกนี้จะใช้วิธีการส่งอาจารย์ที่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่สุขุทัยออกไปเก็บข้อมูลและภาพถ่าย หรือซื้อโบราณวัตถุ บางชิ้นไว้

4. เมื่อเปิดบริการเป็นห้องของศูนย์สุขุทัยศึกษาแล้ว จะเริ่มบริการแก่ผู้สนใจ และนักศึกษาทางบ้าน

4.1 เอกสาร ผู้สนใจมีสิทธิที่จะขอเข้าไปอ่านหรือค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับสุขุทัยได้

4.2 การศึกษานอกสถานที่ เมื่อมีนักท่องเที่ยวมาจะบริการฉายสไลด์ประกอบการบรรยายให้ชมก่อน และหลังจากนั้นก็จะนำไปชมเมืองเก่าสุขุทัย หรือบริเวณใกล้เคียง โดยศูนย์สุขุทัยศึกษาจะจัดวิทยากรให้ การบรรยายจะเป็นทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

4.3 การเผยแพร่ความรู้ จะเริ่มมีบทความและงานวิจัยที่เกี่ยวกับสุโขทัยออกเผยแพร่เป็นประจำทุก ๆ ปี ในระยะแรกนี้จะเสนอผลงานใน “ศรีนครวิโรฒ พิษณุโลก” ซึ่งเป็นวารสารวิชาการของมหาวิทยาลัย

หลักฐานที่ปรากฏในศูนย์สาบทยศึกษาในปัจจุบัน

ในขณะนี้ศูนย์สุโขทัยศึกษามีโบราณวัตถุประมาณ 200 ชิ้น เช่น เครื่องสังคโลก เคียรพระพุทธรูป ลายปูนปั้น อุปกรณ์การเผาสังคโลก ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีเอกสารอีกประมาณ 150 ฉบับ เป็นต้นว่า

1. เอกสารที่ถ่ายจากหอสมุดแห่งชาติ เช่น

1.1 พงศาวดารเมืองสัชชนาลัยสุโขทัย

1.2 พงศาวดารเมืองสวรรคโลก

1.3 พงศาวดารเมืองสุโขทัย

1.4 พงศาวดารเมืองพิษณุโลก

1.5 บัญชีพระพุทธรูปที่อาราธนาจากแต่เมืองสุโขทัยในสมัย ร. 1

1.6 กระแสพระบรมราชโองการ เรื่องให้เชิญพระพุทธรูปจากสุโขทัยมา

ประดิษฐานไว้ ณ กรุงเทพฯ

1.7 เรื่องปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุจะขอให้เงินค่าแรง เลก ข้าพระ

โยม ร.ศ. 116

2. หนังสือทั่วไป เช่น

2.1 คำบรรยายสัมมนา โบราณคดีสมัยสุโขทัย 2503

2.2 ตำรานพระพิทุทธชินราช, สุธาษิตพระร่วง

2.3 ประวัติศาสตร์สุโขทัย

2.4 เทวรูปสัมฤทธิ์สมัยสุโขทัย

- 2.5 ศิลปะและประวัติศาสตร์สุโขทัย
- 2.6 นำชมโบราณวัตถุสถาน จ. สุโขทัย
- 2.7 ศิลจารึกพ่อขุนรามคำแหง
- 2.8 ไตรภูมิพระร่วง
- 2.9 นำชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง
- 2.10 จังหวัดสุโขทัย
- 2.11 นำชมโบราณวัตถุสถาน อ. ศรีสัชชนาลัย

3. เอกสารภาษาอังกฤษ เป็น

- 3.1 Guide to Old Sukhothai
- 3.2 Toward : A History of Sukhothai Art
- 3.3 The Journal of Siam Society (JSS) July 1966
- 3.4 The Journal of Siam Society (JSS) Volume 60 1972

ศูนย์สุโขทัยศึกษานับเป็นแหล่งรวมพลังความคิดและสติปัญญา เพื่อทำนุบำรุง และรักษาตลอดจนสืบค้นเรื่องราวของไทยในอดีต คณะกรรมการดำเนินงานได้พยายามทุกวิถีทางที่จะให้ศูนย์นี้สมบูรณ์ที่สุด แต่ทางศูนย์ก็ยังขาดหลายสิ่งหลายอย่างทั้งในด้านกำลังทรัพย์ หลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณวัตถุ ดังนั้นหากท่านผู้ใดจะให้ความอนุเคราะห์สนับสนุนไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไรก็ตาม ตลอดจนคำแนะนำของท่าน กรุณาติดต่อโดยตรงที่

ผู้อำนวยการ

ศูนย์สุโขทัยศึกษา

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก

โทร. "พิษณุโลก 258921"

การสักราบายและการบ่อง

เอกถักษณข์องชนเผ่าอ้ายลาวหรือไทยลาว

โดย...นายจารบตร เรืองสุวรรณ

	ขาลายแล้ว	ทางแหวตงซ้อ
	ตงซ้อแล้ว	ทางแหวตอกทอง
	สัถักนกนอัย	งอยแก้มจงสัถัก
ขาว	มานงักถัก	เหม็นควฮากสัถัก
ขาลาย	มานงักถัก	หอมเน็ยหม่มกะบ่ปาน
สัถักนค้	ขั้วถักนค้	บ่ท้อขาลายอ้ายบนกัาย
ขาลาย	อ้ายกัายแล้ว	พอปานค้หม่นหม่น
	ขาบ่ขาลาย	บ่ให้กลายเด้นบ้าน
	ขาบ่ขาลายค้	ไปกินขอยข่าแก
	แบ้นบ่บ่อง	บ่ให้จ่องบางเฮ็ย

คำกลอนโบราณของชาวอีสานตั้งที่นำมาเป็นตัวอย่างข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นถึงทัศนคติหรือค่านิยมของสังคมสมัยเก่าได้เป็นอย่างดีว่า การสักราชและ การบ่อนั้นมีความหมายเพียงใด และได้นำมาเป็นคำ “จ่ายผะหม่า” ซึ่งย่อมาจากกัณฑ์ในสังคมชาวอีสานสมัยก่อนอย่างแพร่หลายด้วย

ในหนังสือเรื่องก่อนประวัติศาสตร์ ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ หน้า 32-33 มีข้อความตอนหนึ่งว่า มนุษย์พวกก่อนประวัติศาสตร์ หรือแม้มนุษย์ในปัจจุบันนี้ ชอบเอาอะไรทำตัวเป็นเครื่องป้องกันอันตรายทั่วทุกแห่ง ในที่ที่มีดินแดนพวกมนุษย์ก่อนสมัยประวัติศาสตร์ ชอบเอาดินแดงทำตัว ด้วยเห็นว่าโลหิตเป็นกำลังของมนุษย์ ถ้าโลหิตตกไม่หยุดก็เลยตาย พิจารณาเห็นว่าโลหิตติดกับน้ำอื่นด้วยสีแดง จึงเชื่อว่าสีแดงอาจทำให้เกิดกำลัง ก็เอาดินแดงทำตัวเหมือนอย่างยาทาบำรุงกำลัง

นอกจากมนุษย์ตึกคำบรรพ์ชอบทาตัวด้วยสีแดงดังกล่าวข้างต้นนี้แล้ว ยังมีหลักฐานปรากฏว่า ชอบทาเนื้อตัวด้วยสีอื่น ๆ อีกมาก และเพื่อที่จะมิให้มีการลบเลือนออกได้ จึงเกิดมีการสักตามผิวกายเพื่อให้สีต่าง ๆ ติดอยู่อย่างถาวรตามผิวหนัง แม้แต่ชนผิวขาวบางพวกก็นิยมการสักลายสีน้ำเงิน สีดำ สีแดง

จากหนังสือเรื่องของชาติไทย โดยพระยาอนุমানราชธนะ (ยง เสถียรโกเศศ) ภาค 1 ไทยในประเทศจีน บทที่ 1 ไทยเดิม และบทที่ 2 กำเนิดชาติอ้ายลาว ซึ่งอ้างว่าได้มาจากจดหมายเหตุของจีนและญวน มีข้อความสำคัญตอนหนึ่งว่า “ชาวอ้ายลาวสักรูปมังกรที่ร่างกาย นุ่งผ้ามีหางห้อยอยู่ข้างหลัง” และมีอีกตอนหนึ่งว่า “พวกเหล่านี้ทั้งหมดสักทาทมิกเป็นรูปข้าง รูปมังกร นุ่งผ้ามีข้ายกระเบนห้อยข้างหลัง”

วารสารเมืองโบราณ เรื่องสุวรรณภูมิอยู่ที่ไหน โดย มานิต วัลลิโกทม ปีที่ 3 ฉบับที่ 2-3 มีข้อความบางตอนกล่าวว่า “ในกาลนั้นประชาชนลงอาบน้ำหรือจับกุงปลาในแม่น้ำลำคลองเกิดเป็นอันตราย เพราะเหตุว่าพระเจ้าแผ่นดินเป็นเชื้อสายพระยานาค อสรพิษจึงชุกชุม พระเจ้าหลากกอลุ่นมีประวัติว่า เป็นโอรสของพระเจ้ากินเยืองเวือง ๆ

ได้นำเท็งลองธิดาพระยานาคเป็นมเหสี และเป็นราชมารดาของพระเจ้าหล้ากกงลงน ๆ จึงประกาศให้ราษฎรเอาหมึกสักคิ้วเหล็กเป็นรูปนาค รูปงู จนลหายไปทั้งตัว เพื่อให้สตรีพิชเข้าใจว่า ประชาชนเหล่านั้นเป็นพวกเดียวกันจะได้ไม่ชกกันเป็นอันตราย”

“ชาวไทยในลุ่มแม่น้ำโขงเจียงและแม่น้ำชีเจียงหรืออุเจียง แม้จะมีชื่อแตกต่างกันไปหลายชื่อ แต่ก็มีชื่อเรียกรวมกันว่า หลอ-โล-เลียว หรืออัยลาว พวกอัยลาวนิยมสักคิ้วคิ้วหมึก และมณฑลยูนนานกับไกวเจานั้น จีนเลยเรียกขานกันว่า แผลว้างใหญ่ ความข้อนำไปพิจารณาเปรียบเทียบกับที่พงศาวดารญวนเล่าว่า พระเจ้าหล้ากกงลงนเป็นเชื้อสายพระยานาค และทรงประกาศบังคับให้พลเมืองสักเป็นรูปนาครูปงู เพื่อป้องกันสตรีพิชนั้น ก็ได้ความรู้ว่าชนเหล่านั้นคือพวกอัยลาว”

“ฝ่ายเตียวซูแม่ทัพจีน ซึ่งแตกทัพไปตั้งอยู่ชายแดนแคว้นยูนนาน เมื่อได้รับกำลังกองทัพหนุนจากประเทศจีน ทางบกทางเรือแล้วก็ยกมาโจมตีกรุงเวียดนาม ครอบงำติดพันกันตั้งแต่ปีมะเมีย พ.ศ. 1969 จนถึงปีระกา พ.ศ. 1972 กองทัพจีนจึงมีชัยชนะที่ได้กรุงเวียดนาม เตียวซูมีประกาศห้ามมิให้ชาวเวียดนามทำการสักร่างกายด้วยหมึกอีกต่อไป เป็นอันว่าสัญลักษณ์ของไท้อัยลาวในหมู่เวียดนามจึงเริ่มสูญไปตั้งแต่นั้น”

ชนเผ่าอัยลาวซึ่งอยู่ในรัฐไทยใหญ่ ซึ่งชาวอีสานเรียกว่าคนญวนหรือกู่ลา ตลอดคนในทางหลวงพระบางยังมีการสักหมึกต่อมาเป็นเวลาช้านาน บางคนสักคิ้ว จนกระทั่งเวลาเปลี่ยนผ้าอาบน้ำ ตั้งแต่เอวลงมาถึงหัวเข่าจะมีสีค้ำไปหมด

ชนเผ่าอัยลาวที่เคลื่อนตัวมาอยู่ทางอาณาจักรล้านนา และลานช้างนั้น ยังนิยมทำการสักคิ้วคิ้วหมึกอยู่ เนื่องจากได้รับอิทธิพลทางศาสนาจากอินเดียมากขึ้นกว่าเดิม จึงเปลี่ยนลวดลายการสักจากรูปนาค รูปงู เป็นสัตว์ป่าหิมพานต์ตามคติของอินเดีย เช่น รูปมอม (สิงโต) และรูปนก เป็นต้น ประชาชนในเขตล้านนา และลานช้าง มีการสักคิ้วคิ้วหมึกอย่างแพร่หลายที่สุดและกลายเป็นเอกลักษณ์ของคนตามท้องถิ่นในบริเวณนั้น จนทางราชการเห็นความสำคัญจึงนำเอามาตั้งเป็นชื่อมณฑล ดังที่สมเด็จพระยาคำรบราชานุภาพได้ทรงปรารภไว้ในหนังสือนิทานโบราณคดีตอนหนึ่งว่า

“ตั้งแต่ก่อนมานั้น ชนชาวกรุงเทพฯ สำคัญชนชาวอีสานว่าเป็นลาว ครั้นประวัติศาสตร์แพร่หลายต่อมาจึงรู้จักกันมากแล้วว่าเป็นไทย มิใช่ลาว ถึงทางราชการแต่ก่อนก็อ้างว่า “เป็นเมืองลาว” เช่น เรียกชาวมณฑลพายัพว่า “ลาวพุงค้ำ เพราะผู้ขาย ขอบสักหมอมแมมตั้งแต่พุงลงไปจนถึงเข่า เรียกมณฑลอีสาน และอุครว่า ลาวพุงขาว เพราะไม่ได้สักหมอมอย่างนั้น (ความจริงสักเหมือนกัน แต่ไม่สักเลยขึ้นถึงพุง คือ สักตั้งแต่หัวเข่าจนถึงโคนขาและตะโพกเท่านั้น” เมื่อได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จัดหัวเมืองชายพระราชอาณาเขตเป็นมณฑล “เมื่อ พ.ศ. 2434 จึงขนานนามหัวเมืองลาวพุงค้ำว่า มณฑลลาวเฉียง ขนานนามหัวเมืองลาวพุงขาวว่า มณฑลลาวพวน มณฑลหนึ่ง และมณฑลลาวกาว มณฑลหนึ่ง”

แม้แต่ชนเผ่าอายุลาวที่เคลื่อนตัวมาตั้งราชธานีอยู่ทางใต้ เช่น กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงเทพฯ ทางราชการก็ยังใช้การสักด้วยหมึกอยู่ คือ เมื่อชายฉกรรจ์มีอายุครบ 50 ปีบริบูรณ์ จะต้องทำหน้าที่เป็นไพร่หลวงสังกัดมูลนายโดยให้มี การสักแล ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 นั้น บรรดาชายที่ถูกเกณฑ์ให้เป็นทหารจะต้องมีการสักด้วยหมึกที่ท้องแขนซ้ายด้วย

ประชาชนทางภาคเหนือและภาคอีสาน ซึ่งมีอายุประมาณ 60 ปีขึ้นไปในปัจจุบันนี้ ส่วนใหญ่ได้สักหรือเห็นการสักด้วยหมึกด้วยกันทั้งนั้น

การสักด้วยหมึกนั้น เท่าที่ทราบฝ่ายชายต้องสักเป็นส่วนใหญ่ แต่ฝ่ายหญิงก็มีสักเป็นบางคน โดยเฉพาะชาวภาคอีสานสมัยเมื่อ 60 ปีขึ้นไป นิยมกันว่า “เป็นผู้ชายต้องมีลึงมีลาย” มิฉะนั้นจะดูหมิ่นว่าเป็น “โตแม่” การสักส่ายถือว่าเป็นคน “ใจกัดใจแก่น” ไม่ใช่คน “ขี้โย ขี้แะ ขี้ยัน” หรือใจเสาะ “สักขาลายกะให้” - บางท่านอธิบายว่าเพื่อฝึกระรณะเกี่ยวกับทมิฬ คือให้รู้จักชินต่อความอดกลั้นข่มจิตข่มใจ อดทน บึกบึน ให้สมกับเป็นลูกผู้ชายโดยแท้จริง บางท่านอธิบายเลยไปถึงว่ามีสรรพคุณทำให้เกิดความทรหดในทางโลกีย์ด้วย

ถ้าชายใดได้สักลายแล้วก็ได้รับความนิยมน้อยลงจากคนทั่วไป โดยเฉพาะเพศตรงกันข้ามถ้าผู้ใดมีขาขาว ๆ ก็มีได้สักขาลายแล้วสาว ๆ จะดูหมิ่น เช่นจะจ่ายพะยอมล้อเลียนว่า “ขาขาวมานั่งใกล้ เหมือนคารชากลือออก ขาลายมานั่งใกล้ หอมเนียมอ้มก็บ่ปาน ขาบ่ลายบ่ให้กลายเดินบ้าน ขาบ่ลายดี ๆ ไปกินชื้ออยู่ป่าแก” เป็นต้น หรือ “ขาบ่ลายบ่ให้กาย” ส่วนฝ่ายชายที่สักลายแล้วก็มีความภูมิใจทงในตัวเองมากมีคำจ่ายพะยอมว่า “สับผืนผ้าชาวผืนผ้าบ่ท้อขาลายอ้ายขึ้นกาย ขาลายอ้ายกายแล้วพอนผ้าหมื่นผืน” ถ้าผู้ใดเป็นคนขาขาวก็มักจะไม่มีใครเต็มใจให้เป็นผัวหรือเป็นลูกเขย ดังนั้นเพื่อที่จะอวดคนพวกผู้ชายจึงมักจะถลกไสร้งหรือผ้านุ่งเสมอ เพื่อให้เห็นขาลายของตน

การสักขาลายให้สมบูรณ์แบบมีคติเป็นกลอนว่า “ขาลายแล้วทางแหวดงซ้อ ตังซ้อแล้วทางแหวดงทอง สักกนน้อยงอยแก้มจ้งสิคือ” ถ้าสักขาลายเพียงเหนือเข้าขึ้นมาเล็กน้อยไม่ถึงแหวได้ชื่อว่า “ขาลายบงปลาแตก”

เมื่อฝ่ายชายแตกเนื้อหนัง คือระหว่างบวชเป็นสามเณร หรืออายุยังไม่ถึง ๒๐ ปี หรือเป็นพระบวชใหม่ หากผู้ใดไม่สักขาลายแล้ว สาว ๆ จะรังเกียจ เช่น “บ่พันคอกกียาให้สือบ” บ่ตักน้ำให้อาบ บ่ให้อาบน้ำท่าเหนือ” จะต้องไปอาบน้ำท่า “เพราะมันเหมือนคารชากว ๆ” ดังนั้นแทบทุกคนจึงแสวงหาความนิยมชมชื่นจากสังคมและสาว ๆ โดยการเริ่มสักขาลาย

กรรมวิธีการสักลายนั้น คือ ใช้เหล็กแหลมแบนสี่เหลี่ยมเป็น 6 แหว (ซี่) จุ่มลงในน้ำหมึก ซึ่งมีหลายแบบหลายตำรา เช่น ช่างสักบางคนก็ใช้ใบแกวเคี้ยวใส่เขม่าควันไฟให้มีสีดำผสมกับบี (ดี) หมู ซึ่งจะช่วยให้ลวดลายดำสนิทขึ้นมันดี และไม่มีสีแดงแซมขึ้นมา บางทีก็ใช้บี (ดี) ควาย ซึ่งบางท่านเล่าว่า ถ้าใช้บีควายก่อน (เผือก) แล้วเวลาลงน้ำจะปวดบัสสระทันที นอกจากนั้นอาจจะใช้บี (ดี) สัตว์อื่น ๆ อีกรักได้ เช่น บีวัว บีหมี่ บีงู แม้กระทั่งบีปลาต่อ (ปลาช่อน) ซึ่งส่วนมากช่างที่รับทำการสักจะเตรียมทำสำเร็จรูปไว้ให้แห้งเป็นแท่งแข็งไว้ก่อนแล้ว พอถึงเวลาจะใช้จึงนำมาฝนผสมน้ำอีกทีหนึ่ง แล้วทำการสักหรือกระทั่งเบา ๆ ลงที่ผิวหนังพอให้เลือดออกและสีดำซึมลงไปได้

อัตราการาค่าจ้างช่างสักขาลายเมื่อ 50-60 ปีมาแล้วนั้น ถ้าเป็นขาลายบั้งปลาแตก ขาละสองสลึง รวม 2 ขา เป็น 1 บาท ถ้าสักขาเต็มรูปแบบคิตขาละ 1 บาท รวมเป็น 2 บาท

การสักลายนั้นสักทีละขา เนื่องจากเจ็บปวดมากจึงต้องกินยาฝิ่นช่วยประมาณขนาดเท่าเมล็ดหมากฝ้าย (เมล็ดฝ้าย) ถึงหนักหนึ่งสลึง เสร็จแล้วต้องรอดึง 10 วัน ให้แผลที่ ตกสะเก็ดหลุดหมดเสียก่อน ซึ่งขั้นแรกจะมีลวดลายเป็นเพียงสีคำหม่น ๆ เมื่อแผลหายสนิท จึงจะมีสีคำเข้ม หลังจากสักขาแรก 10 วันแล้ว จึงสักขาที่ 2 ถ้าสักพร้อมกันทั้ง 2 ขาแผล จะอักเสบมากจนบางคนบัสสาวะไม่ออกและอาจถึงแก่ความตายได้

ลวดลายที่สักโดยทั่วไปเป็นลายมอม (สิงโต) มีบางท่านอธิบายว่าเพราะเป็นสัตว์ ที่ทรงพลัง เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นผู้นำในฝูงสัตว์โลก และเกรงว่าลูกหลานในภาย ภายหลังจะไม่รู้จักรูปร่างของสัตว์ป่าหิมพานต์ประเภทนี้ บางคนก็อาจจะสักลายแปลกออกไปบ้าง เช่นลายนกขอด ลายดอกไม้ โดยเฉพาะการสักลายที่แขนมักจะสักเป็นลายนาครเกี้ยว ส่วน ที่ท้องแบนนิยมสักลายดอกผักแว่นทั้งผู้ชายและผู้หญิง โดยเฉพาะผู้หญิงสว่นนิยมสักมาก การสักที่แผ่นอกแผ่นหลังมักจะสักเป็นรูปยันต์ และตัวอักษรเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนา อาคม อาจจะมีการสักบนหนังหัวบ้าง เรียกว่าลงกระหม่อม ซึ่งบางทีก็สักด้วยสีแดงหรือ สักด้วยว่านน้ำมันธรรมชาติไม่มีสี

บริเวณใต้หัวเข่าลงไป บางคนก็นิยมสักเป็นรูปงูชดขนาดสั้นเหมือนรูป “ขาคีม หรือมีตสะนาก” โดยเชื่อว่าจะป้องกันสัตว์กัดต่อยมีพิษซึ่งเลื้อยคลานหรืออยู่ตามน้ำได้

การบ่อง (เจาะรูในร่างกาย)

การเจาะรูในร่างกายหรือทางภาคอีสานเรียกว่า “บ่อง” นั้น มีมาด้วยกันหลายชาติ หลายภาษา เช่นชาวอินเดียน และชาวแอฟริกัน อาจนิยมเจาะรูที่จมูกเพื่อสอดใส่เครื่องประดับ แต่ชนเผ่าอัยลาวส่วนมากนิยมเจาะรูที่หู โดยเฉพาะทางภาคอีสานมีการบ่องหูทั้งเพศ

หญิงเพศชาย ตั้งแต่ยังเด็ก เพศหญิงนิยมบ่งใบหูส่วนล่างสุดทางสองข้าง เพื่อใส่ตุ้มหู หรือ
กระจอมหู (ต่างหู) ส่วนเพศชายนิยมบ่งใบหูเบื้องซ้ายข้างเดียวเท่านั้น เพื่อเสียบดอกไม้
ผู้ชายที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไปในภาคอีสานปัจจุบันนี้ ที่อยู่ตามชนบทก็จะมีการบ่งหู
บ่งซ้าย

การบ่งในร่างกายตามถ้ำกลอน ซึ่งฝ่ายหญิงจ่ายผะผุว่า “แบ่นบ่ง บให้จ้อง
ข้างเขื่อน” คือการทำ “แบ่นบ่ง” การบ่งประเภทนี้สงสัยว่าจะเนื่องมาจากคตินิยมของ
พวกนับถือศิวลึงค์โดยอิทธิพลทางอินเดียโบราณ

กรรมวิธีการบ่งคือต้อง “ถวยเถน” ได้แก่การรูดหนังหุ้มปลายองคชาติของเพศ-
ชายแล้วดึงหนังบางย่น ๆ บริเวณใต้ของส่วนปลายให้ยืดยอก แล้วใช้ไม้ฝางแหลมแทงให้
เป็นรู (ถ้าใช้โลหะจะอักเสบมาก) แล้วใช้สโนติคไว้ในวันจนกว่าแผลจะหายสนิทจึงเอาออก
เลยเกิดมีรูถาวรตลอดไป

ประโยชน์ที่ได้รับจากการนี้มีบางท่านเล่าให้ฟังว่า เพื่อให้ฝ่ายสามีได้มีโอกาสช่วย
ฝ่ายภรรยาของตนโดยใช้ขนบางประเภทร้อยเข้าไว้ในรูบ่ง ในกรณีที่ภรรยาของตนไม่
สามารถบรรลุนิติสัมพันธ์ได้ ในเวลาร่วมประเวณีตามปกติธรรมดา เปรียบเสมือนการฝัง
มุกด์สำหรับชายบางคนทางภาคกลาง ผู้ที่ทำการบ่งแบบนี้มีอยู่ไม่มากนัก แต่เป็นที่ทราบ
กันทั่วไปในหมู่บ้านใกล้เคียง

เมื่อเวลาถึงงานบุญพระเวส หรืองานเทศน์มหาชาติประจำปีของแต่ละหมู่บ้าน เมื่อ
50-60 ปีขึ้นไปนั้น เวลาก่อนพระอาทิตย์ขึ้นของวันงานมักจะมีการจัดขบวนแห่ “ดอกนารี”
โดยจัดร้อยพวงมาลัยดอกไม้ขนาดใหญ่ยาวเป็นแฉก แล้วเอาเส้นด้ายที่ร้อยพวงมาลัยค้ำหนึ่ง
ไปผูกไว้กับองคชาติของชายที่มีรูบ่งนั้น จึงจัดให้มีคนช่วยถือพวงมาลัยเดินออกหน้า บาง
ครั้งก็ให้ชายผู้ที่ถูกผูกบ่งขึ้นเสด็จคานหามไปในขบวน พร้อมกับมีคนร้องแห่ไปรอบ
บ้านว่า “แห่ดอกนารีเจ้า ๆ ๆ”

ในพิธีงานบุญพระเวส หรืองานบุญบั้งไฟในสมัยเก่ามักจะมีการทำ “ผาม” หรือ
“ตูป” คือปะรำไว้สำหรับให้แขกรับเชิญจากหมู่บ้านต่าง ๆ ได้พักนอนรอวัด ซึ่งชาว

บ้านไกลก่อนจะเข้าวัดมักจะหาบริเวณเนินดินที่มีหนองน้ำจัดการเปลี่ยนเสื้อผ้าแต่งตัว หรือเรียกว่า “เอ้” เสียก่อนบริเวณเหล่านั้นจึงมีชื่อว่า “โนนสาวเอ้” เมื่อแขกรับเชิญจากต่างบ้านเข้าคุบหรือผามแล้ว บางครั้งก็อาจจะมีการเล่น “ผีชน” หรือ “ผีโชน” เหมือนกับรูปหุ่นหัวโตทางภาคกลาง ผู้ร่วมแสดงบางคนก็ทำเป็นนุ่งผ้าตัวย “ตางแห” คือตาข่ายแหต่าง ๆ บางคนก็อาจจะเอาการบ่งตนเองออกแสดงบางคนสะพายซองขาตเสื้อ (ฟูก) หรือหมอนขาต ทำให้ปุยนุ่นฟุ้งกระจายไป บางพวกก็เอาโคลนทาหัวเหมือนคนโกนหัวโล้นเพื่อเข้าพิธีบวช บางพวกเอาหมากอี (ฟักทอง) ซึ่งนั่งสุกแล้วสืเหลียง ๆ ทาตะโพกของตนเหมือนคน “ขี้แตก” การละเล่นเหล่านี้มีเพียงปีละหน จึงแสดงได้อย่างสุดเหวี่ยงมุ่งหวังแต่จะหาความสนุกสนานสำราญเบิกบานใจเป็นส่วนใหญ่ โดยไม่มีใครถือสาหาความกันเลย

ในขบวนแห่บั้งไฟหรือเวลาจะนำบั้งไฟขึ้น “จุด” บนนั่งร้าน หรือ “ค้ำบั้งไฟ” ถ้าผู้มาร่วมงานบุญนั้นมีการบ่งทำนองก็จะขึ้นบนค้ำบั้งไฟ โดยเปลื้องผ้าออกเปลือยกายตลอด เพื่อให้เห็นการบ่งได้ถนัด จึงนำเอาดอกไม้ไปร้อยไว้ในรูปบ่ง ฝ่ายหญิงจะส่งเสียงร้องหวีตรีบ่วงหนีพลางใช้มือคลุมหน้าเกลียวหลัง แต่ก็มีเสียงเฮฮาว่าใช้นิ้วมือคลุมหน้าแต่เพียงห่าง ๆ ถ้าใช้นิ้วคลุมถนัดก็เกรงว่าจะไม่เห็นการบ่งได้ถนัด

การแห่ “ตอกนารี” โดยมีชายผู้ใดทำการบ่งเป็นสำคัญนี้ สันนิษฐานว่าส่วนหนึ่ง ซึ่งอาจจะเกิดมาจากความเชื่อหรืออิทธิพลของนิทานวรรณคดีโบราณในหนังสือผูกหลายลำ เช่นในกลอน 7 เรื่องสุริวัตต์ลำหนึ่ง มีข้อความบางตอนว่า

“บัดนี้จักกล่าวถึง	ทศกณฐ์ผู้	ผีสังข์ยักษ์ใหญ่	ก่อนแล้ว
มันัก	หงส์บสร้าง	เป็นเจ้านงปอง	
กับ	มิมงตัน	เป็นเอกมเหสี	
มันเคย	เดินหาพลน	ข่มนารีควงดอก	
	สมเสพข้อน	ข่มพลนข่วน	

กั๊ก

โลกหาก

เหมือนดัง

คือดัง

ทอว่า

พอแต่

ทอว่าทศกัณฐ์นั้น

พอมัน

ถึงเมื่อ

ทุกคาเข้า

นารีสาว

มีในห้อง

ตั้งแต่งไว้

ในบุษานเคิม

มีในค้ำ

คอกลมแควน

แขนกลมสวย

นมตุ้มตง

นางในห้อง

จิฐปากต่าน

บมดวงจิต

ฮั้มแย้ม

มันกมาข่มหลน

แลงค้ำเข้า

หายตันทา

ราคะฮ้อน

เหม็ดเฮงฮ้อน

ข่มคอกนางกาย

ฮูปแมนเมืองฟ้า

หิมพานต์คงใหญ่

ปฐุมเค้าสืบมา

แต่งแปงปุ่นไว้

สมสิ่งสาวสวรรค์

กั้วงามเป็นบ้อง

แควแควนควกกอง

คิงสะห้อยสิ่งเหล่า

สวรรค์แมนเทวโลก

กอยกล่าวจรรจา เจ้าเอย

กล่าวพาที่ต่าน

เหมือนแท้ปากสืเป็น นนแล้ว

นารดวงตอก

ข่มคอกนางกาย

อิมใจเมื่อห้อง

ทศกัณฐ์สำรวจเสพ

คแล้วผดตัวเมื่อ

๒๕
ดนตรีพื้นเมือง

คำบรรยายเกี่ยวกับดนตรีพื้นเมืองภาคเหนือ

ดนตรีพื้นเมืองภาคเหนือของไทยนั้น ที่นิยมเล่นกันเป็นวงเวลามีงานรื่นเริง เทศกาลต่างๆ ดังนี้

1. ปี่ซอ

ปี่ซอ ทำด้วยลำไม้รวก มีขนาดยาวสั้นและเล็กใหญ่ต่าง ๆ กัน ตามแต่เสียงที่ต้องการ สำหรับหนึ่ง ๆ มี 3 เล่ม 5 เล่ม หรือ 7 เล่ม (เรียก "เล่ม" ไม่เรียก "เสา") ปี่ซอขนาดเล็ก ยาวประมาณ 45 ซม. ขนาดอื่นก็โตขึ้นไปและยาวกว่ากันอีกราวขนาดละ 8-9 ซม. จนถึงขนาดใหญ่ที่สุด ยาวประมาณ 80 ซม. เล่มขนาดยาวก็ต้องใช้ไม้รวกลำเขื่องขึ้นด้วย วิธีทำก็ดูง่าย ๆ คือตัดเอาไม้รวกมาทวงข้อ เอาทางโคนซึ่งลำต้นไม้รวกเขื่องไว้เป็นปลายเล่ม ส่วนทางปลายไม้ซึ่งเรียวลักเอาไว้ทำหัวเล่ม และกะตรงหัวให้มีข้อต้นอยู่หัวปี่พอดี ข้อต้นนั้นไม่ทวง คงเหลือและปล่อยให้ต้นไว้ แล้วปากข้างตรงใกล้สุดหัวเล่มนั้น ให้เป็นรูป 4 เหลี่ยมผืนผ้า และเจาะรูทะลุ สอดคันทองเหลืองหรือเงิน หรือโลหะอย่างอื่นปิดรูปกระบอกตรงที่ปากไว้เป็น 4 เหลี่ยมผืนผ้า นั้น ที่เล่ม ปี่เจาะรูเรียงลำดับลงมา 7 รู ถ้าเป็นเล่มขนาดใหญ่ เจาะรูไว้ก่อนบน 6 รู แต่ห่างลงไปตอนปลายเล่ม

เจาะไว้อีก 1 รู รวมเป็น 7 รูเหมือนกัน ทั้ง 7 รูที่เจาะนั้นก็เจาะแปลกกว่าปีอื่น ๆ คือ เจาะรูให้ชอนทะลุอันขึ้นไปทางหัวปีที่ใส่ลิ้น ไม่เจาะทะลุตรง ๆ เหมือนปีอื่น ๆ วิธีเป่าใช้ ริมฝีปากอมเป่าตรงที่สอดลิ้นข้าง ๆ อย่าง “มูราลี” ของพระกฤษณะหรืออย่างเป่า Piccolo แต่มิได้ใช้เป่าผิวอย่าง Piccolo หากแต่เอาปากอม จะเป่าลมเข้าหรือดูดลมออกก็ย่อมเกิด เสียงได้ทั้งนั้น ใช้เป่าเล่นรวมวงกันเป็นดนตรีพื้นเมืองวงละ 3 เล่มบ้างหรือ 7 เล่มก็มี ปีซอที่ใช้ 3 เล่มนั้น เล่มเล็กเป็นปีเอก เรียกว่า ปีต๋อง เล่มต่อไปเรียกว่าปี กลาง ส่วนเล่มใหญ่ก็เรียกว่าปีใหญ่ ลักษณะของการเล่นอาจแบ่งออกตามทำนองเพลงได้ เป็น 5 อย่างคือ

ก. ใช้กับทำนองเชียงใหม่มักใช้ “ซิ่ง” ซึ่งเป็นเครื่องตีชนิดหนึ่งบรรเลง ร่วมด้วย

ข. ใช้กับทำนองเพลงเงี้ยว จะใช้ปี 3 เล่มล้วนก็ได้ แต่ตามปกติเขาใช้ ปีเอกหรือปีต๋อย เล่นร่วมกับ “ซิ่ง” ตัดปีกลางกับปีใหญ่ออก.

ค. ใช้กับเพลงจ้อย เป็นเพลงรำพันรักสำหรับไปแแล้วสาว - ใช้สี “สะล้อ” เข้ากับปีเล็ก คือปีเอกเป็นเครื่องบรรเลงคลอ นิยมเล่นในตอนค่ำ ๆ เวลาที่มีอากาศสดชื่น พวกผู้ชายหนุ่มก็พากันไปตามบ้านที่มีสาว แล้วบรรเลงขับร้องหรือไมก็พากันเดิน “จ้อย” ไปตามทางในละแวกบ้าน เพลงจ้อยนี้ เล่นกันเฉพาะแต่หมู่ผู้ชาย ผู้หญิงไม่ต้องตอบ

ง. ใช้กับทำนองพระลอ เป็นการใช้ประกอบในการขับเรื่องพระลอโดยเฉพาะ อีกแบบหนึ่ง ถ้ายกย้ายนำไปใช้กับเรื่องอื่นมักขัดข้อง

จ. ใช้กับเพลงทำนองพม่า เช่นมีสร้อยเพลง “เซเลเมา” แต่ที่เรานำมาใช้ ผู้สรววงดนตรี เฉพาะที่เล่นอย่างเพลงพื้นเมืองของไทยเหนือ เช่นเพลงในเรื่องพระลอ

ปีชนิดนี้เรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่า “ปีจุ่ม” และคงจะเป็นเครื่องดนตรีที่ชาวไทยใน ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ และเชียงราย ซึ่งเป็นภาคพายัพของประเทศไทย นิยมเล่นกันมาก ต่อมาเมื่อครั้งราชบัณฑิตยสภาจัดเพลงบรรเลงและขับร้องอัดแผ่นเสียง

เมื่อ พ.ศ. 2474 จึงเรียกปีชนิดนี้อีกอย่างหนึ่งว่า “ปีพ่ายพู่” และคงจะเป็นปีชนิดนี้เอง

ที่กล่าวถึงในหนังสือลิลิตพระลอว่า “ขับช้อยอราชทั้ยรทุกเมือง” ซึ่งหมายความถึงว่าแต่ก่อนอาจเรียกว่า “ช้อย” ก็ได้แต่โดยเหตุที่ในตอนหลังนี้เราเห็นกันว่าใช้เป่าเหมือนเป่าปี่ จึงนำเอาคำว่า “ปี่” ไปผสมเข้าด้วยเป็น “ปี่ช้อย” ดังนั้นก็อาจเป็นได้

2. ชิ่ง

ซึ่งเป็นเครื่องดีดมี 4 สาย เช่นเดียวกับกระจับปี่ แต่เล็กกว่ากระจับปี่มากรวมทั้งคันทวนและกระจับโหลก ยาวประมาณ 81 ซม. กระจับโหลกกลม วัดผ่าศูนย์กลางราว 21 ซม. รูปร่างคล้ายเหยงอะฉิน คือ พิณวงเต๋อเนน ของจีน ต่างแต่พิณวงของจีนกระจับโหลกใหญ่และคันทวนสั้น ตัวกระจับโหลกและคันทวนของชิ่ง มักทำด้วยไม้แก่นเนื้อแข็งชั้นเดียวกัน ขุดคว้านตอนที่เป็นกระจับโหลกให้เป็นโพรง และใช้ไม้ตักกลมเจาะรูกลางแผ่นทำเป็นฝาปิดด้านหน้า เพื่ออ้อมเสียงให้เกิดกังวานคันทวนทำเป็นเหลี่ยมด้านหน้าแบน ตอนปลายทำโค้งและขุดให้เป็นร่อง เจาะรูสอดลูกบิดข้างละ 2 อัน รวม 4 อัน เข้าไปในร่องสำหรับชิ่งสาย 4 สาย สายทั้ง 4 สายนี้ใช้เส้นลวดขนาดเล็ก 2 สายใหญ่ 2 สาย มีย่องสำหรับหนุนสายตรงกลางกระจับโหลกด้านหน้า และมีตะพานหรือนมรับนิ้ว 9 อัน อันห่างปลายทวนยาวเต็มหน้าทวน แต่อันถัด ๆ มากี่สั้นเข้า ถึงอันที่ 9 ซึ่งอยู่ใกล้กระจับโหลกยาวราวครึ่งหนึ่งของหน้าทวน ปลายทวนทำให้แบนลงอมมาทางด้านหน้า

ซึ่งเป็นเครื่องดีด ที่ชาวไทยในภาคเหนือของประเทศไทย นิยมใช้ถือแนบหน้าอกด้วยมือซ้าย และมือขวาถือไม้ดีดซึ่งทำด้วยเขาหรือกระดูกสัตว์ดีด นอกจากใช้ดีดเดี่ยวแล้วตามปกติใช้บรรเลงกับปี่ช้อย

3. สะล้อ

สะล้อ เป็นเครื่องดนตรีพื้นเมืองของทางภาคเหนือ เป็นเครื่องสายใช้สี่มีคันชัก เช่นเดียวกับซออู้และซอด้วง แต่ทำกันไม่สู้ประณีต คันทวนาวโดยปกติก็ราว 64 ซม. มีสายขึงตึงเส้นลวด 2 สาย ลูกบิดมี 2 อัน เจาะรูเสียบทแยงเข้าไปในคันทวน สะล้อใช้เล่นผสมวงกับชิ่ง และปี่ช้อย ประกอบบทขับร้องเพลงพื้นเมือง

ดนตรีพื้นเมือง

ดนตรีพื้นเมืองทางภาคเหนือ เดิมไม่มีการจัดวงเล่นเหมือนอย่างปัจจุบัน เดิมเมื่อหนุ่มสาวจะออกจากบ้านในตอนกลางคืนเพื่อจะไปแฉั่วสาว (เกี้ยวสาว) ก็จะถือเครื่องดนตรีไปเป็นเพื่อนแก้เหงา ใครเล่นเป็ยะเบ็นก็เอาเป็ยะไป บ้างก็สะล้อ บ้างก็ขึง เมื่อเดินไปมีต ๆ ก็เล่นดนตรี ปากก็ร้องเพลงเป็นจ้อยหรือขอตามแต่นัด เมื่อไปถึงบ้านสาวก็จะพูดจาเกี้ยวกัน ตกตึกก็อำลาสาวแล้วหนุ่มก็กลับบ้าน ระหว่างทางก็เล่นดนตรีเป็นเพื่อนแก้เหงา ประเพณีเช่นนี้มีมานานแล้ว

การเล่นดนตรีพื้นเมือง ... เพิ่งจะมาตั้งเป็นวงดนตรีขึ้นมาเมื่อประมาณไม่ถึง 100 ปีมานี้เอง แรก ๆ ก็เล่นกันในคุ้มเจ้าก่อน ต่อมาเมื่อชาวบ้านเห็นตัวอย่างเลยจัดวงขึ้นบ้าง ดนตรีเมืองเหนือเลยเป็นวงมาจนทุกวันนี้

ดนตรีวงใหญ่ มดง

1. ขึง 3 อัน คือ ใหญ่ กลาง เล็ก
2. สะล้อ (เดิมมี 3 สาย) 3 อัน ใหญ่ กลาง เล็ก
3. ขลุ่ย 2 เลว ขลุ่ยหลีบ ขลุ่ยเพียงออ
4. ฉาบ ฉิ่ง
5. กลองสองหน้า

ดนตรีวงเล็ก - กัดตหล่นลงมา วิธีเล่น ก็นั่งเล่นเป็นวงเหมือนดนตรีไทย

เพลงที่ใช้บรรเลง

1. เพลงปราสาทไหว ท่วงทำนองโศก ระยะเวลาชักนำไปบรรเลงงานศพ
2. เพลงล่องแม่บึง ทำนองลสว
3. เพลงฤๅษีหลงถ้ำ

4. เพลงอื้อ
 5. เพลงล่องน่าน หรือ ซ่อน้อยใจยา
 6. เพลงไทยใหญ่ หรือ เพลงเงี้ยว
 7. เพลงพม่า
 8. เพลงที่บรรเลงคลอไปกับซอ คือทำนองเชียงใหม่. ทำนองจะปู้, ทำนองละม้าย.
- ปัจจุบันมีการบรรเลงเพลงไทยเดิม เพลงลูกทุ่ง แม้แต่เพลงสากลก็มี.

เครื่องดนตรี แคน

ประวัติความเป็นมา

แคนเป็นเครื่องดนตรีเก่าแก่มากมีมาแต่โบราณ ปรากฏจากหลักฐานการสำรวจของหมอบัตเลอร์ พบว่าชาวไทยที่ยังอาศัยอยู่ในดินเดิมตอนใต้ของจีนมีแคนเป็นเครื่องดนตรีสำหรับเป่าในเทศกาลต่างๆ และเป่าไปคู่การแข่งขันกีฬาชนวัวระหว่างหมู่บ้าน และจากการศึกษาของนักประวัติศาสตร์ทางดนตรีของยุโรปพบว่า จีนได้แบบอย่างการประดิษฐ์แคนไปจากไทย แคนจีนนั้นเรียกว่า “เซ็ง” เมื่อมาดหลวงชาวฝรั่งเศสไปสอนศาสนาที่เมืองจีน ชาลส์ยุโรปได้นำแคนจีนไปด้วย และได้้นำไปดัดแปลงสร้างเป็นออร์แกนในเวลาต่อมา

คำว่า “แคน” นั้นเข้าใจว่าจะเรียกตามเสียง คือ “แคนเล่นแคนเล่นแคนเล่นแคน” หรือ “แคนเล่นแคนเล่นแคนเล่นแคน”

นอกจากนี้ยังมีผู้เขียนประวัติความเป็นมาของแคนไว้มาก

ส่วนประกอบของแคน

1. ไม้แคน หรือ ลูกแคน ทำจากไม้เนื้อแข็งมีขนาดสั้นยาวตามลำดับชั้นเสียง
2. ลิ้นแคน อาจทำจากไม้เนื้ออ่อนหรืออาจจะทำจากโลหะประเภทเงินหรือทองแดงก็ได้

3. **เต้าแคน** ทำจากไม้แคน หรือไม้ตะเคียนเจาะเป็นโพรงตรงกลาง สำหรับสอดมัทลูกแคน
4. **สูค หรือขลุค** เป็นขลุ้มลงพวง ติดประสานให้ไม้กู่แคนติดกับเต้าไม่ให้ลมเล็ดลอดออก

ประเภทของแคน แบ่งตามขนาดและลูกแคนได้เป็น 4 อย่าง คือ

1. **แคนแก้ว** มีลูกแคน 9 คู่ หรือ 18 ลำมีขนาดยาวและใหญ่ที่สุด เสียงทุ้มมากที่สุด
2. **แคนแปด** ขนาดกลาง มีลูกแคน 8 คู่ หรือ 16 ลำมีระดับเสียงปานกลาง นิยมใช้เล่นแคนวง หรือประกอบลำก็ได้
3. **แคนเจ็ด** ขนาดกลางนิยมใช้เล่นแคนวง แต่ไม่นิยมใช้กับการลำ
4. **แคนหก** ขนาดเล็กที่สุด มี 3 คู่ หรือ 6 ลำ

ลายแคน

คำว่าลายในที่นี้หมายถึง “เพลง” ดังนั้นลายแคนก็คือ เพลงแคน หรือจังหวะ และทำนองในการเป่าแคนมีทั้งหมด 32 ลาย หรือ 32 เพลง หรือมากกว่านี้

ลายแคนทุกลายสามารถเข้าโน้ตได้มีตั้งแต่จังหวะช้าโหยหวล เขือกเย็น ไปจนถึงจังหวะรวดเร็วอย่างเพลงร็อคสมัยปัจจุบัน ตัวอย่างลายแคนเช่น ลายใหญ่ ลายน้อย ลายส้อย ลายสุดสะแนน ลายเส้หม่าหาด ลายแม่ข้างชันภู ลายสาวขึ้นฝ้าย ลายสาวหยิกแม่ ลายลมพัดไผ่ ลายลมพัดพร้าว ลายภูไท ลายโบ้ซ้าย ลายกุ่มทอมคอก ลายโปงลาง ลายงัวชันภู ลายรถไฟไต่ราง ฯลฯ

จะสาริตเพลงพื้นเมืองอีสานด้วยดนตรีแคนด้วยลายต่อไปนี้

ลายใหญ่

ที่เรียกลายใหญ่เข้าใจว่าจะเรียกตามเสียงเป่าที่ไต่ยืนเพราะเพลงนี้มีเสียงทุ้ม หรือเสียงต่ำ ซึ่งชาวอีสาน เรียกว่า “เสียงใหญ่” มีบันไดเสียงเท่ากับ “เอไมเนอร์” เป็นเพลงที่มีท่วงทำนองช้าๆ เศร้าโศกเสียใจอาลัยอาวรณ์ ใช้เป่าเป็นเพลงเดี่ยว และประกอบการลำทางสนของหมอลำกลอน

ลายใหญ่บางที่เรียกว่า ลายอ่านหนังสือใหญ่

ทำนอง ลายใหญ่ในปัจจุบันนิยมเป่ากันเป็น 2 ทาง คือ ทางช้าและทางเร็ว ทางช้านั้น นับเป็นทางดั้งเดิม นิยมเป่ากันมากทางจังหวัดอุบลราชธานี จึงเรียกว่า

“ลายใหญ่อุบล”

ส่วนทางเร็วนั้น นิยมมากทางจังหวัดอุดรขอนแก่นจึงเรียกว่า “ลายใหญ่แบบอุดรขอนแก่น” หรือ “ลายใหญ่แบบภูเขียวภูเวียง”

ลายใหญ่ทำนองโครก ที่เร็วนี้ รู้สึกว่าเร่งเร้าอารมณ์ให้ระทึกใจไพเราะยิ่ง

ลายน้อย

เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ลายอ่านหนังสือน้อย มีระดับเสียงสูง ระดับบ่อसानว่า “เสียงทอง” มีเพลงในบันไดเสียงระดับดีไมเนอร์ ความจริงเป็นเพลงเดียวกับลายใหญ่ แต่อยู่คนละระดับเสียง คือมีทำนองสั้น แสดงอารมณ์โครก คิดถึงความสุขสมหวังแต่อดีต

ลายน้อยนี้บางที่เรียกว่า “ลายแม่ช้างกลมลูก” หรือ “แม่หม้ายกลมลูก” ใช้ประกอบหมอลำทางยาว หรือ ลำลา

ลายสั้น

เป็นเพลงที่มีทำนอง จังหวะเร็ว แสดงอารมณ์โครกขี้ใจเมื่อฟังแล้วให้คิดถึง ความหลัง เพลงนี้มีเสียงสูงเล็กแหลมใช้ประกอบการลำทางสั้น สำหรับหมอลำที่มีเสียงสูง

ลายสุดสะแนน

บางคนเรียกว่า “ลายสุดสายสะแนน” คำว่า “สุดสะแนน” แปลได้ความหมายว่า “สายสัมพันธ์ที่มีมาแต่ชาติปางก่อน” เป็นลายที่มีจังหวะเร็ว ทำนองโลดแล่น ระทึกใจ และสนุกสนานเร้าใจ ใช้ประกอบการลำทางสั้นเหมาะสำหรับหมอลำที่มีเสียงต่ำ

ลายโป้ซ่าย

เป็นเพลงที่มีทำนอง จังหวะค่อนข้างเร็ว แสดงอารมณ์โครกครวญรำพึงรำพัน บางตอนก็เร้าใจอย่างยิ่ง

ลายแม่ฮ้างกลมลูก

ดนตรีแคนนี้เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้เป่าเพลงเดียว ดังที่ได้สาธิตมาแล้ว นอกจากนี้ยังใช้ดนตรีแคนประกอบการอื่น ก็ได้แก่

1. **ประกอบการลำ** การลำของหมอลำ ไม่ว่าจะเป็นลำเวียง ลำพิน ลำเพลิน ลำสัน ลำยาว ไม่ว่าจะระดับเสียงใด ดนตรีแคนสามารถประคองได้เป็นอย่างดี ให้จังหวะและให้ทำนองได้อย่างไพเราะสนุกสนาน ชึ่งใจ

2. **ประกอบการเจรียง** การเจรียงของจำเรียง ก็คล้าย ๆ กับการลำ การเจรียงเป็นศิลปวัฒนธรรมของพี่น้องชาวจังหวัดสุรินทร์

3. ประกอบดนตรีโปงลาง

โปงลางมีกำเนิดที่ จังหวัดกาฬสินธุ์ เล่นเพลงเล่นคล้ายเหมือน ๆ กัน เมื่อนำมาเล่นผสมกันก็ไพเราะน่าฟัง จะสาธิต ลายแม่ฮ้างกลมลูก

4. ประกอบเพลง

ตั้งแต่เพลงไทยเดิม เพลงไทยสากล เพลงไทย ลูกทุ่ง จนถึงเพลงสากลในสมัยนี้

แคนเป็นเครื่องดนตรีใช้สำหรับเป่า ที่มีเสียงเยือกเย็น สดใสไพเราะ มีเสน่ห์อย่างยิ่ง มีเสียงครบเจ็ดเสียง ตรงตามระบบมาตราเสียงเทียบโทนิกของฝรั่ง ก็มีทั้งระยะ "เต็มเสียง" และระยะ "ครึ่งเสียง" ด้วย

๐๐๐๐๐๐

๐๐๐๐๐๐

คำสั่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม

ที่ ๓๒๙/๒๕๒๐

เรื่อง แต่งตั้งกรรมการดำเนินงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ด้วยในวันที่ ๓-๕ ธันวาคม ๒๕๒๐ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม รับเป็นเจ้าภาพในการจัดงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยของ ๘ วิทยาเขต เนื่องจากงานนี้วิทยาเขตมหาสารคาม เป็นเจ้าภาพครั้งแรก และเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ขอแต่งตั้งกรรมการดำเนินงานดังนี้

๑. คณะกรรมการดำเนินงาน

นายชาติรี	เมืองนาโพธิ์	ประธานกรรมการ
นายจ่านง	วิสุทธิแพทย์	รองประธาน
นายไพบูลย์	อนุกุศล	กรรมการ
นายไพฑูรย์	มุกศล	„
นายไพฑูรย์	สุขศรีงาม	„
นายสมบัติ	มหารศ	„
นายบุญเลิศ	สดสุชาติ	„
นายบุญชม	ศรีสะอาด	„
นายเฉลิม	คำผาย	„
นางฉวีลักษณ์	บุญยะกาญจน	„
น.ส. บุญเพิ่ม	อิทธิรัตน์	„

นายจรูญ คุณมี กรรมการ
 อาจารย์ที่ปรึกษาโครงการกิจกรรมที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมทุกวิทยาเขต
 น.ส. วิณา วิสเพ็ญ กรรมการและเลขานุการ
 หน้าที่ ประสานงานกับแผนกต่างๆ ให้การจัดงานดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย

๒ แผนกเลขานุการ

น.ส. วิณา	วิสเพ็ญ	ประธาน
น.ส. ถนอม	ตะนา	กรรมการ
นายเลิศดาว	สายันเกษะ	"
นายไพบูลย์	บุญไชย	"
นางไพบูลย์	อันตะรัง	"

- หน้าที่
๑. ติดต่อวิทยาเขตต่างๆ ในเรื่องต่อไปนี้
 - เชิญทุกวิทยาเขตมาร่วมงาน และชมงาน
 - เชิญคณะกรรมการอำนวยความสะดวกในงาน
 - เชิญหัวหน้าหน่วยราชการต่างๆ และผู้ทรงคุณวุฒิ และ
 ร.ร. ต่าง ๆ มาชมงาน โดยประสานงานกับแผนกประชาสัมพันธ์และปฏิคม .
 ๒. ประสานงานกับคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ โดยรวบรวมข้อมูล
 เกี่ยวกับการดำเนินงาน เพื่อเสนอคณะกรรมการอำนวยความสะดวก
 ปัญหา

๓ แผนกเอกสาร

นายไชยยศ	เรื่องสุวรรณ	ประธาน
นางฉวีลักษณ์	บุญยะกาญจน	กรรมการ
นายธำรงค์	อุดมไพจิตรกุล	"
นายประสิทธิ์	โตโพธิ์กลาง	"

นายประจักษ์ กือเจริญ กรรมการ

นายสังเขต นาคไพจิตร

หน้าที่ จัดทำสูจิบัตร และเอกสารที่จำเป็นโดยประสานงานกับแผนกเลขานุการ เตรียมเอกสารและตำราเพื่อจำหน่าย โดยประสานงานกับฝ่ายการแสดง และฝ่ายสถานที่

๔ แผนกการเว็บ

นางบัวชม ภาสกาหนท์ ประธาน

นายบริศณฑ์ ภาสกาหนท์ กรรมการ

นายชัยยุทธ ศิริสุทธิ์ ”

นายสุริยนต์ แสนวัง ”

นายไสว หินคำ ”

น.ส. สุกัลยา นันทะเสน ”

หน้าที่ อำนวยความสะดวกเรื่องการเบิกจ่ายเงินในงาน นำเงินรายได้จากการจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง อาหารพื้นเมือง และเครื่อง ดัดมเสนาต่อมหาวิทยาลัย

๕ แผนกประชาสัมพันธ์

นายอัมพร สุขเกษม ประธาน

นายวิชัย ศุภสีมานนท์ กรรมการ

นายสุทธิพงศ์ ทกสุวรรณ ”

นายธำรงค์ อุดมไพจิตรกุล ”

นายเลิศดาว สายันเกษะ ”

นางจรรววรรณ ธรรมวัตร ”

หน้าที่ ๑ ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนมาชมงานทาง ทวี วิทยุ ไปสเตอร์ หนังสือพิมพ์ และจัดรถออกโฆษณาในวันใกล้งาน โดยประสานงานเกี่ยวกับ รายละเอียดของงานกับแผนกเลขานุการ

๒ ประชาสัมพันธ์ให้ความสะดวกต่างๆ ภายในบริเวณงาน

๖. แผนกนิทรรศการ

นายจรูญ	คุณมี	ประธาน
นายประสิทธิ์	นิ่มจินดา	กรรมการ
นายอาคม	วรจินดา	"
นายสังเขต	นาคไพจิตร	"
นายประสิทธิ์	โตโพธิ์กลาง	"
นางจาร์วรรณ	ธรรมวัตร	"
นายไพฑูรย์	มีกุล	"
หน้าที่	จัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมอีสานทุกด้าน	

๗. แผนกอาคารสถานที่

นายบุญเลิศ	สดสุขชาติ	ประธาน
นายศุภร	ศรีแสน	กรรมการ
นายอาคม	วรจินดา	"
นายสังเขต	นาคไพจิตร	"
นายประสิทธิ์	โตโพธิ์กลาง	"
นายประเสริฐ	ศรีไพโรจน์	"
นายณรงค์	บ่อมบุบผา	"
นายสนอง	จอมเกาะ	"
นายจรัส	พยอมราชศักดิ์	"
นายสุทธิ	ทองประดิษฐ์	"
หน้าที่	<ol style="list-style-type: none"> ๑. จักและตักแต่งบริเวณงาน ๒. เตรียมสถานที่แสดงนิทรรศการทุกวิทยาเขต ๓. จัดทำร้านขายของพื้นเมือง และร้านอาหารพื้นเมือง ๔. จัดเวทีและสถานที่สำหรับแสดงรวมทั้งจัดเตรียมเก้าอี้สำหรับผู้ชม ๕. จัดสถานที่สำหรับพิธี เปิด ปิด 	

๙. แผนกการแสดง

นายรัถพร	ชังธาดา	ประธาน
นายอัมพร	สุขเกษม	กรรมการ
นายบุญยงค์	เกศเทศ	"
น.ส. วิณา	วิสเพ็ญ	"
หน้าที่	จัดเตรียม สาริตการแสดงพื้นเมือง การแสดงกลางแจ้ง การแสดงบนเวที การแสดงดนตรีไทยตามหมายกำหนดการ	

๑๐. แผนกจัดจำหน่ายอาหารพื้นเมือง

นายไพบูลย์	อนุฤทธิ์	ประธาน
นายบุญยงค์	เกศเทศ	กรรมการ
นางมยุรี	ภารการ	"
นางพิศมัย	ศรีอำไพ	"
นางรวีวรรณ	พรหมผุย	"
หน้าที่	ทำอาหารพื้นเมืองจำหน่ายในงาน	

๑๑. แผนกจัดจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง

น.ส. บุญเพิ่ม	อิทธิรัตน์	ประธาน
นางพิศมัย	ศรีอำไพ	กรรมการ
น.ส. อัมพร	อัมราชีวะ	"
Miss Marilyn	Jessen	"
น.ส. กาญจนา	พฤกษ์พงศ์รัตน์	"
น.ส. สุมาลี	ชัมประดิษฐ์	"
น.ส. วราภรณ์	ชัยโอภาส	"
นางอุษา	กลีนหอม	"
น.ส. จวีวรรณ	จันทชม	"
หน้าที่	จัดสินค้าพื้นเมืองมาจำหน่ายในงาน	

๑๑. แพนกเสวเสียว และ บันทีกภาพ

นายเผชฌู	กิจระการ	ประธาน
นายประพัทธ์	ชัยเจริญ	กรรมการ
นายไพบูลย์	ลิมมณี	"
นายสุทธิพงศ์	ทกสุวรรณ	"
นายวินัย	กลั่นหอม	"

๑๒. พีธีกรและโฆษก

นายอัมพร	สุขเกษม	ประธาน
นายไพบูลย์	อนุฤทธิ์	กรรมการ
น.ส. วิณา	วิสเพ็ญ	"
นางจรรุวรรณ	ธรรมวัตร	"
หน้าที่ เป็นโฆษกบนเวทีการแสดง		"

๑๓. แพนกปฏิคม

นางฉวีลักษณ์	บุญยะกาญจน	ประธาน
นางนิภา	ศรีไพโรจน์	กรรมการ
นายประสาท	อิศรปรีดา	"
นางชูชื่น	ภมรสมิธ	"
นางระวีวรรณ	พรหมผุย	"
น.ส. สุภาพ	ไชยแสง	"
น.ส. วราภรณ์	ชัยโอภาส	"
นายประสิทธิ์	แก้วสิงห์	"
นายรัตพร	ซังธาดา	"
Miss Marilyn	Jessen	"
นายประจักษ์	ก๊อเจริญ	"
นางวินัส	บัทมภาสพงษ์	"

นายสนิท	ตั้งทวี	กรรมการ
นายเกียรติศักดิ์	วงศ์มุกดา	"
นายบุญชม	ศรีสะอาด	"
นายมนตรี	อนันตรักษ์	"

หน้าที่ ต้อนรับและดูแลแขกตลอดงานโดยประสานงานกับฝ่ายที่พัก ฝ่ายอาหาร และเลขานุการ จัดเครื่องดื่มสำหรับแขกผู้มีเกียรติในพิธีเปิด และ พิธีปิดงาน

๑๔. แผนกกักขัง

นายจำนง	วิสุทธิแพทย์	ประธาน
น.ส. พันธุ์ศรี	สิทธิชัย	กรรมการ
นายสังเขต	นาคไพจิตร	"
นายชวลิต	เอี่ยมเจริญ	"
น.ส. วราภรณ์	ชัยโอภาส	"
น.ส. สุภาพ	ไชยแสง	"

หน้าที่ ๑. จัดที่พักสำหรับแขกรับเชิญจากวิทยาเขตต่าง ๆ

๒. จัดที่พักสำหรับนักดนตรีอาวุโส

๓. จัดที่พักสำหรับผู้แสดง และอาจารย์ผู้ควบคุมจากวิทยาเขตต่าง ๆ

๑๕. แผนกอาหาร

นายไพบุลย์	สุขศรีงาม	ประธาน
นางสุภรณ์	ลิมอารีย์	กรรมการ
นายพนม	ลิมอารีย์	"
นางจตุพร	เพ็งชัย	"
นายวิจิตร	คันทักษ์	"
นายประเสริฐ	ศรีไพโรจน์	"
นางโคมเพชร	ปทุมทิพย์	"

	นายวรากร	วราอัครปติ	กรรมการ
	นายสนอง	จอมเกาะ	"
	นายสุเทพ	อุสาหะ	"
หน้าที่	จัดอาหารสำหรับผู้แสดงและอาจารย์ผู้ควบคุมจากวิทยาเขตต่าง ๆ		

๑๖. แผนกยานพาหนะ

	นายสกล	คงบุญ	ประธาน
	นายสุเทพ	อุสาหะ	กรรมการ
	นายไพบุย	ลิ้มมณี	"
หน้าที่	ให้ความสะดวกในเรื่องยานพาหนะ โดยประสานงานกับฝ่ายต่างๆ		

๑๗. แผนกประเมินผล

	นายบุญชม	ศรีสะอาด	ประธาน
	นายมนตรี	อนันตรักษ์	กรรมการ
	นางนิภา	ศรีไพโรจน์	"
หน้าที่	ประเมินผลการจัดงาน		

๑๘. แผนกพยาบาล

	นางวินัส	บัทมภาสพงษ์	ประธาน
	นางโคมเพชร	ปทุมทิพย์	กรรมการ
	นางวาสนา	คุณาอภิสิทธิ์	"

๑๙. แผนกสวัสดิการ และรักษาความปลอดภัย

	นายอภิศักดิ์	โสเมอินทร์	ประธาน
	นายสุเทพ	อุสาหะ	กรรมการ
	นายณรงค์	บ่อมบุบผา	"
	นายประจักษ์	ก๊อเจริญ	"
	นายวิชัย	ศุภสีมานนท์	"
	นายณรงค์	บันนึม	"

นายอุดมชัย จินะดิษฐ์ กรรมการ

นายสมบัติ มหารศ

หน้าที่ จัดสถานที่จอดรถ และจัดระบบการจราจรติดต่อกับเจ้าหน้าที่ตำรวจดูแล
ความเรียบร้อยในงาน

๒๐. แผนกจัดเครื่องดับจำหน่ายในงาน

นายสุเทพ อู่สาหะ ประธาน

นายวินัย กลิ่นหอม กรรมการ

นายชวลิต เอี่ยมเจริญ

นายวินิจ สุขเกษม

หน้าที่ ติดต่อเครื่องดื่มมาจำหน่ายในงาน

ประสานงานกับฝ่ายประชาสัมพันธ์ ขอไปสเตอร์โฆษณา

ทั้งนี้ให้เริ่มดำเนินงานตั้งแต่วันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๒๐

สั่ง ณ วันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๒๐

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชาติ เมืองนาโพธิ์)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม

ขอขอบคุณ

บริษัทห้างร้าน ธนาคารที่ให้ความช่วยเหลือสนับสนุน
การจัดทำหนังสือเนื่องในงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย

๕๕๘
ทรงนบนอย่างสูง

ด้วยอำนาจ

จาก

ธนาคารกรุงไทย จำกัด

สาขามหาสารคาม

ฝากเงินไว้กับ

ธนาคารกรุงไทยจำกัดของรัฐบาล

ปลอดภัยไร้กังวล

สงัด วัชรสวีย์ ผู้จัดการ

วัฒนชัย พุทธิสสะ สมุหบัญชี

ด้วยอภินันท์นาการ

จาก

ธนาคารกรุงเทพจำกัด

สาขามหาสารคาม

เพื่อกู้ยืม - มิตรกู้บ้าน

ด้วยอภินันท์นาการ

จาก

พิบูลย์ก่อสร้าง

(คุณอนันต์ ลิ่มสุวรรณ)

จังหวัดมหาสารคาม

อภินันทนาการจาก

โรงเรียนศิริจิตรพาณิชย์การ ขอนแก่น

โทร. ๒๓๓๕๕๓

อภินันทนาการจาก

ห้างหุ้นส่วนจำกัด ขอนแก่นจรัสช่าง

๒๘๖/๑ ถนนหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

จำหน่าย ไม้แปรรูปทุกชนิด เครื่องอุปโภคก่อสร้างทุกอย่าง

บริการเป็นกันเอง จัดส่งถึงที่

อภินันทนาการจาก

ส. เจริญยนต์

๒๓๓ ถนนรณชัย อำเภอโพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด

จำหน่ายและรับซ่อมรถมอเตอร์ไซด์

โดยช่างผู้ชำนาญงาน ราคาเขา

ด้วยอภินันทนาการ

จาก

คุณโกมล-จันทร์वार

เจ้าของผู้จัดการร้านไทยแลนด์

๒๔๓ ถนนรณชัย ตำบลเวง อำเภอโพธารอง
จังหวัดร้อยเอ็ด

จำหน่าย

จ๊กเย็บผ้า รถเบ็น จักรยานทุกชนิด

และรับซ่อม โดยช่างชำนาญงาน

ราคาซ่อมเยา

อภินันทนาการจาก
บริษัท อีฮิง มหาสารคาม จำกัด

๑๓๐๖ ถนนนครสวรรค์ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ผู้แทนจำหน่ายและผู้เดียวในจังหวัดมหาสารคาม

- รถจักรยานยนต์ฮอนด้า ยามาฮ่า และซซซก
- ศูนย์รวมเครื่องใช้ไฟฟ้า โทรทัศน์ ตู้เย็น
- สิ้นค้าทุกชนิดจำหน่ายทั้งเงินสดและเงินผ่อน
- มีช่างบริการซ่อมฟรี

ด้วยอภินันทนาการจาก

สุรียนพานิช

๑๓๐๒ ถนนนครสวรรค์ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

อภินันทนาการ

จาก

ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล สารคามบริการ

๓๒๘/๘๓ ถนนถีนานนท์ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ด้วยอภินันทนาการ

จาก

ห้างหุ้นส่วนจำกัด ขอนแก่นวัสดุก่อสร้าง

๑๘๓-๑๘๕ ถนนหน้าเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น

โทร. ๒๓๖๓๖๘

ด้วยอภินันทนาการ

จาก

ศึกษานิเทศก์ ขอนแก่น

ร้านขายส่งสินค้าขององค์การค้ำคูณสุภา

เยื้องโรงพยาบาลนครราม ขอนแก่น

โทร. ๒๓๗๐๐๖ - ๒๓๖๗๗๕

อภินันทนาการจาก

แมนส์รวง อ่าวชนากการ

เจ้าของผู้จัดการร้านเจริญแสงพานิช

๑๖๗-๑๖๘ ถนนหน้าเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น

จำหน่าย สีทาบ้านต่างๆ ในราคาเป็นกันเอง

ด้วยอภินันท์นาการ

จาก

สหธนาคาร จำกัด

สาขามหาสารคาม

๒๗๓ ถนนบรม อ่าเภอเมือง จัหวัดมหาสารคาม

ประกอบกิจการธนาคารพาณิชย์ทุกประเภท
ธนาคารแห่งประเทศไทย

หอพักพูลสวัสดิ์

สะอาด โอโถง น้ำไฟ
สะดวก

ตั้งอยู่เลขที่ ๑๓๘ ถนนศรีบุญญา
อ.เมือง

จัหวัดมหาสารคาม

อภินันท์นาการ

จาก

จิระศักดิ์ ฅณาสวัสดิ์

ร้านเสริมไทย

โรงเรียนฅณาสวัสดิ์ - พนักงาน

ด้วยอภินันท์นาการ

จาก

คุณพิมพ์ ทศภูษัย

บ้านเลขที่ ๑๘ ตำบลแวง อำเภอโพนทอง

จังหวัดร้อยเอ็ด

อภินันทนาการ

จาก

บ้านเอี่ยมพาณิชย์

๙๕๒-๓ ถนนนครสวรรค์

อ. เมือง - จ. มหาสารคาม

อภินันทนาการ

จาก

ห้องอาหาร มารินทร์

๑๑๗๓/๔ ถนนวรมบุตร อ.เมือง

จ. มหาสารคาม

ด้วยอภินันทนาการ

จาก

ร้านศรีเมืองทอง อ. โพนทอง จ. ร้อยเอ็ด

จำหน่าย สังกะสี ปูนซีเมนต์ เหล็ก บ้านประตูหน้าต่าง และ
อุปกรณ์การก่อสร้างต่าง ๆ โดยราคาขอมิเยา เป็นกันเองเสมอ

ด้วยอภินันทนาการ

จาก

yingyongก่อสร้าง

๑๗๐-๑๗๒ ถนนพรรณา อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์

อกันันทนากาการจาก
ร้านไม้ ไทยพาณิชย์
ถนนกลางเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น
จำหน่าย
ไม้แปรรูป และวัสดุก่อสร้างทุกชนิด
รับเหมาก่อสร้าง

อกันันทนากาการจาก
ร้านเต้าเฮงพานิช
๖๓๘/๑-๒ ถนนโสมพะมิตร อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์
จำหน่าย วัสดุก่อสร้าง

อกันันทนากาการจาก
โรงเรียนพาณิชย์การ ขอนแก่น
ถนนศรีจันทร์ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
โทร. ๒๓๓๕๑๖

อภิชนนทาการจาก
ร้านสหะไม้ขอนแก่น

ถนนกลางเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
จำหน่าย ไม้แปรรูปทุกชนิด ประตูหน้าต่างสำเร็จรูป
และวัสดุก่อสร้างทุกชนิด รับเหมาก่อสร้าง

อภิชนนทาการ จาก
ห้างหุ้นส่วนจำกัด นานากิจก่อสร้าง

ถนนหลวงเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
รับออกแบบอาคารต่างๆ รับเหมาก่อสร้าง
ติดต่อสะดวก

อภิชนนทาการ
จาก

ห้างพระเจริญ ตลาดร้อยเอ็ด

จำหน่าย ผ้าแพรพรรณนานาชนิด จักรเย็บผ้า รถเข็น
รถจักรยานทุกชนิด
ราคาข้อมเยา

อภินันทนาการจาก
ห้างอมรพานิช ตลาดร้อยเอ็ด

จำหน่าย จักรเย็บผ้า รถเข็น และจักรยานทุกชนิด
ผ้าแพรนาชานิค โดยราคาข่อมเขา

นิตร์ชัยพาณิชย์

๕๑-๕๒ ถนนภิรมย์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ โทร. 811153
จำหน่าย เครื่องเหล็ก อุปกรณ์การก่อสร้าง เหล็กสกรูน็อต สังกะสี ปูนซีเมนต์ ประตู
หน้าต่าง ไม้ฉัด กระจาดขัดทุกชนิด
สีน้ำมันทาบ้าน แล็คเกอร์ ทินเนอร์
อุปกรณ์ประปา ก๊อกน้ำ ท่อยาง แหงค้ำน้ำหนัก
โดยราคาข่อมเขา

อภินันทนาการจาก
บริษัท มิตรไมตรีก่อสร้าง

๑๓๘ - ๑๔๐ ถนนราชนิกุล อ.บ้านไผ่ จ.ขอนแก่น
จำหน่าย อุปกรณ์การก่อสร้างทุกชนิด
รับเหมาก่อสร้าง ราคาเป็นกันเอง

อภินันทนาการจาก

ร้านเทียนชะพานิชย์

๑๒๕๘-๘ ถนนนครสวรรค์ อ.เมือง จ.มหาสารคาม

ขงยุทธการช่าง-ขงยุทธท้าว

๓๐-๓๒ ถนนเทศบาล อ.เมือง จ.กาฬสินธุ์

ร้านวารณ

ถนนกาฬสินธุ์ อ.เมือง จ.กาฬสินธุ์

ห้างหุ้นส่วนจำกัด รวมไม้พานิช

๒ ถนนถีนานนท์ อ.เมือง จ.กาฬสินธุ์

อนันต์การไฟฟ้า

๑๑๖ ถนนกาฬสินธุ์ อ.เมือง จ.กาฬสินธุ์

มิตรบรรณาการ

๑๑๗๓ ถนนวรบตร อ.เมือง จ.มหาสารคาม

และขอขอบคุณ

ร้านลิ้มเคียนฮวด

๔๒-๔๔ ถนนภิรมย์ อ.เมือง จ.กาฬสินธุ์

ร้านบุญชิต

อ.เมือง จ.กาฬสินธุ์

เหลียงพานิช

ตรงกันข้ามสถานีตำรวจ อ.เมือง จ.มหาสารคาม

พระบรมราโชวาท

ใน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน

..... ประเทศไทยเรามีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน
มานานเป็นร้อย ๆ ปีที่เรารักษามาได้แล้วก็ทำให้ความเป็นไทยอยู่ในจิต
ใจแท้ ๆ ความเป็นไทยที่มีอยู่ในจิตใจจะออกมาทางศิลปวัฒนธรรม
ฉะนั้นถ้าทุกคนตั้งใจแสดงออกทางศิลปวัฒนธรรมให้ดีที่สุด ก็หมายความว่า ได้ช่วยแสดงว่าเรามีประเทศชาติ มีความเป็นไทยอยู่.....”

ศิลปวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ ๑

๓-๔ ธันวาคม ๒๕๒๐ ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม
คณะกรรมการจัดทำเอกสารและสูจิบัตร

นายไชยยศ	เรืองสุวรรณ	ประธานกรรมการ
นางฉวีลักษณ์	บุญยะกาญจน	กรรมการ
นายธำรงค์	อุดมไพจิตรกุล	”
นายประสิทธิ์	โตโพธิ์กลาง	”
นายประจักษ์	ถื่อเจริญ	”
นายสังเขต	นาคไพจิตร	

รายชื่อ นิสิต

นายเกษม	นอแสงศรี	กรรมการ
น.ส. จิราภรณ์	เพชรอินทร์	”
นางจรรยา	คำดี	”
น.ส. วราภรณ์	ศิริภูมิ	”
น.ส. อุไรวรรณ	ศิริเลิศ	”
นายโกมล	จันทร์วารี	”
นางบัวจันทร์	หาญพยัคฆ์	”
น.ส. วนิดา	เสาวรัจ	”
น.ส. ประภาศรี	สุทธิยานุช	”
นางมารศรี	แสงกล้า	”
น.ส. พรทิพย์	สวันตรัจน์	”
น.ส. อำนวย	คุณทอง	”
นายภิรมย์	พรหมจารีต	”
นางอร่ามใจม	ไชยศิริ	”
นายจารึก	ศรีเลิศ	”

พิมพ์ที่ “ประสานการพิมพ์” 77-79 ถนนชนะผล กาศสินธุ์

นายประสาน กำจรเมณกุล ผู้พิมพ์-ผู้โฆษณา ธ.ค. ๒๐

